

Politikai
röpiratok

114.

70.
114
938
11
ORSZÁGGYÜLÉSI

ÉS

MEGYEI BESZÉDEK

KÖLCSEY FERENCZTŐL.

3.

PESTEN.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

87

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1910

KÖLCSEY FERENCZ'
MINDEN MUNKÁI.

HATODIK KÖTET.

ORSZÁGGYÜLÉSI
ÉS
MEGYEI BESZÉDEK.

SZERKESZTÉK ÉS KIADÁK

B. EÖTVÖS JÓZSEF,
SZALAY LÁSZLÓ ÉS SZEMERE PÁL.

SZABAD SAJTÓ UTJÁN.

PEST, 1848.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

ROBERT LEECH

WINDEN MURKIN

THE LITTLE

OF THE

THE LITTLE

THE LITTLE

THE LITTLE

THE LITTLE

THE LITTLE

KÖLCSEY FERENCZ'

MINDEN MUNKÁI.

VI. KÖTET

ORSZÁGGYÜLÉSI ÉS MEGYEI BESZÉDEK.

KÖLCSEI FERENCZ

MINDEN MUNKÁI

VI. KÖTET

ORVOSGYÓGYÁSI ÉS MEGYÉI BESZÉDEI

KÖVETEK' VISSZAÉRKEZÉSE.

1827.

Nem félelem nélkül állok fel, kegyelmes uram, most, midőn Excdat, 's megyénk országgyűlési képviselőit a' t. Rendek' nevében kell köszöntenem. Gyengébbnek érzem magamat, mintsem azon hálával teljes érzéseket, azon hazafiui tiszteletet, melyet a' haza' gyámolai mindnyájunktól érdemelnek, méltó szavakba önthessem ki; gyengébbnek, mintsem illy fényes megyének méltó szószólója lehessenek, 's azon dísz és erőt, mely e' nagy tekintetű közönségnek sajátja, beszédem által kitündököltessenem. Azonban egy felől annak tudása, hogy a' köz hála' és tisztelet érzései bennem is gerjedeznek; másfelől az öröm, hogy Szerencsés vagyok ez érzéseket a' haza' nevében fedezni fel: bizakodást öntenek lelkembe; 's gondolatimnak bátorságot, 's szózatimnak erőt kölcsönöznek. Szathmár vármegye, e' forroan kedvelt, e' szép haza szól általam Excdban a' maga Atyjához, képviselőinkben a' maga fiaihoz. Atyjához, kinek most hosszú távollét után a' viszonzlítás' örömeivel dül kebelére; jól érezvén, hogy e' kebel az Országgyűlés' minden viszontagsági között érette vert, érette gyűladott. Fiaihoz, kiket az anyai Szeretet' egész bizodalmaival kül-

dött el, hogy ügyének tántoríthatatlan oszlopai legyenek; kiket most az anyai szeretet' egész kilobbanásával fogad vissza; mert hiszi, hogy a' kötelesség' szentsségét szüntelen szemeik előtt hordozták; 's küzdés és kísértetek közt a' haza nevét palládiumként rejtegették sziveikben, 's mindeneket és saját magokat érette feláldozni mindég készen valának.

Szép, és minden jobbak' ohajtására dolog, olly polczon állani, mellyre egy egész nép pillantatai vagynak függesztve. Boldog az, ki illy polczon erővel teljes lélekkel, megvesztegethetetlen ősi erkölsekkel, 's lángoló hazaszeretettel ragyoghat! Ezreknek sorsa függ ő töle, ezreknek ohajtásai repülnek minden lépte után; 's ha ez ohajtásoknak a' lehetőségig eleget teve: minő megjutalmazó érzéssel fogja majd embertársainak háláját aratni! Sokan dicsőségnek vélik, ha tettek' által, bár vész és átok között, óriási magosságra emelkednek, 's magok körül bámulást támasztanak: én azt hiszem, hogy a' dicsőség' minden nemei közt legdicsőbb az, midőn valaki egy egész hazának szerelme, 's egy egész embernyomnak áldása. E' dicsőség Várja a' mi kormányunkon Exēdat, a' mi körünkben képviselőinket, kik huszon három hónapi országos munka után itt a' bennek bizó haza' színe előtt, követségekről számot adni, megjelentenek.

Isten az embert szabadságra teremtette, de egyszerűsmind társaságra is; 's a' társaságos élet, törvényt és igazgatást kíván és hoz magával. Szerencsés nép az, mellynél törvény és igazgatás a' társaságos életet úgy veszik körül, hogy még is a' szabadság' szent kinése fogyhatatlannul megmaradjon, hogy szolgaság és járom az emberiséget meg ne alacsonyítsák, 's a' lélek a' maga fennrepüléséből por és homály közé ne kényszeríttessék! Örök hála a' mi őseinknek, kik saját vérek' hullásával nekünk nem csak lakföldet szereztenek, hanem még annyi szélvészeken között

is olly polgári alkotványt hagytak által, melynek melegítő sugáritól a' szabadság' becse, virága, századokon keresztül el nem aggható ifjuságban virúlhatott! Ezen alkotványban király és nemzet kölesönös bizodalommal függhetnek egy más karjain; midön a' király a' nemzetet hívja meg, hogy önnmagának törvényt szabjon, a' nemzet pedig királyának arczain vigyázza a' megelégedés' és helyben hagyás' vonásait. Így önnkényes uralkodás és féketlenség egyiránt eltávoztatván, sem az emberi lélek' szabad ereje hatalom által le nem nyomathatik, sem az emberi szív szelid érzései zabolátlanságban el nem vadúlhatnak. Megbecsülhetetlen jótéteménye a' mi törvényeinknek! Innen van, hogy ezen mi törvényeink egy egész ezred óta, melynek folytában annyi országok 's országos alkotványok romlás és semmiség közé hullottak, rendületlen állanak fenn; 's az irigység és kajánság száz meg száz lesei közt is, és gyakran (fajdalommal említem azt) a' hazafiak' bűnei közt is időnkig általszállván, bennünket a' magok joltévő árnyékában nyugtatnak.

Vannak, kik vagy érteni nem akarják, vagy érteni nem tudják, minő meghálálhatatlan ajándék a' sorstól, ha valamelly nemzet a' régiség által szentté lett törvények' oltalmában szabadon él. Nem egyszer hallottam a' gondolat állitást, hogy törvényeink és egész polgári alkotványunk a' régen múlt századok környülállási között támadván, az újabb kor' megváltozott helyheztetéséhez többé nem illenek, 's azokat másokkal kellene felcserélnünk. De valljon lehet e idő, mikor az emberiségnek kevesebb szüksége legyen a' szabadságra, 's az abból folyó jótéteményekre, mint egykor vólt? Miért a' mi szabadságunkat örző szent alkotványt semmivé tenni? Hogy emberi jusainkat elveszeszük? Annaira elalacsonyúlt talán senki sem leszen, hogy e' természet ellen való ohajtás benne támadhasson. Vagy talán az újonnan kívánt polgári alkotványban újabb

szabadságot keresnénk? Boldog az, ki a' jelenvaló jókkal megelégedye él, 's levegői képek után nem kapdoz! Boldog az, ki eléggé bölc's általlátni, hogy az emberiség' belső helyheztetése, indulatai, szükségei, minden, egymástól bár milly messze fekvő, időkben ugyan azok, 's ugyan azon módokon orvosolhatók! A' külsőt a' belsőtől, a' változót az örökre változhatatlantól, éles szemeknek könnyű megismerni, 's az illy szemekkel bíró férjfiú ha lát is némelly mellestegvalókban változtatni valót, jól tudja azt, minek kell örök megmaradást kívánni; miért kell a' hazafiuság' minden buzgóságával küzdeni, hogy veszélyes kezek alá ne jusson.

Jól érzék ezt, a' közelebb múlt országgyűlés' bölcsei, 's ugyan azért a' mi régi, alapos törvényeink' fennmaradásokért újlag egy törvény-cikkelyt alkottak. E' cikkelynek szavai, midőn a' nem régen lefolyt szomorú emlékezetű napokat hozzák eszünkbe, ugyan akkor sebeinkre balzamat kívánnak önteni, 's a' jövődre nézve királyunk' kegyelmében 's ősi alkotványunk' óltalmában mutatnak reménységet. Biztató kilátás, mellynek vigasztalásáért az országgyűlésnek forró hálával tartozunk; 's ezen hálát most ime Exēdnak színe előtt, 's a' mi köztiszteletet érdemlő képviselőink' karjai közt öntjük ki. Azok, kik az ország' jeleseivel, 's jelesei közt együtt fáradtanak, köszönetünk kifakadását minden társaik nevében a' legméltóbban fogadhatják el. Az a' láng, mellyel országgyűlésünk jobbjai a' nemzeti szabadságot és méltóságot védelmezték; az a' gond mellyet nyelvünk' csinosodására 's tudományos előmenetelünkre fordítottak, az a' nyugtalanság, mellynek terhe alatt, szinte két esztendei kimerítő fáradsággal, küzdöttek, örök emlékezetünkben fognak maradni; 's büszkék vagyunk annak tudásában, hogy Exēd, a' mi kormányozóink és Atyánk, 's e' msős és tettes férjfiak, a' mi képviselőink és testvéreink, a' közönséges magyar hazának jóltévei

közt nem utolsó helyet foglaltak el. Azon dicsőség, melyet illy férfiak, kiket mieinknek nevezhetünk, az egész nagy nemzet tekintetei előtt szedhettek, mi reánk is ragyogó visszasugárzásban fénylik által; 's öregjeinkben örömet gerjeszt, ifjainkban pedig a' vetekedés' buzdító tűzét ébreszti fel. Adja az ég, hogy az így felébredett tűz hasznos következtetéseket vonjon maga után! Adja az ég, hogy a' hazafiuság' lelke, a' közjó szerelme, önnhaszon' megtagadás, tanulás és tapasztalás által nyert gazdag ismeretek legyenek az újonnan felserdülő generációnak bélyegéi. Így nyugalomban várhatnók a' jövődöt, hivén azt, hogy újabb meg újabb oszlopokat nyerünk mellyek polgári alkotványunkat felettünk továbbra is rendületlenül fenntartandják.

Azonban bizzuk a' jövődöt az örök végzésekre, 's örvendjünk a' jelenvalónak; mert a' sors most sem hagyott minket férfiak nélkül, kik a' közönséges terheket hűséges vállakon viselik. A' mi Excdat illeti, Excd az ifjúság' napjaitól fogva szakadatlan gonddal őrizte a' hazát; 's most midőn tiszteletre méltó ősz fűrtjeivel egy erősb, egy követség méltóbb embernemre emlékeztet bennünket, annál telyesebb mértékben érdemli hálánkat: mennél buzgóbb, mennél atyai szeretettel munkálkodik érettünk még most is, midőn már a' pihenés órája megjelent, 's az elfáradt test a' lélek lángerejével nehezebben bír. Engedjen Isten Excdnak még tartós 's fájdalomtól szabad életet! Engedjen Isten, hogy Excd ezen megye' kormányát mellyet annyi esztendők óta böles mérsékléssel viszen, mindnyájunk örömére kezei közt még sokáig tarthassa!

Ti pedig mőös és ttös férfiak, megyénk' nagy érdemű képviselői, a' mi testvéri szives elfogadásunkban leljétek fel a' bért, mit huzamos munkálódásaitok által olly méltóképen érdemeltek. Kincset, és tisztességjeleket osztogatni nem szoktunk; de egy egész megyének, egy tiszteletre

sok tekintetben méltó nagy közönségnek helybenhagyása 's köszönete minden meg nem romlott szív előtt örökre megbecsülhetetlen jutalom.

BEIKTATÁSKOR.

Mart. 15. 1820.

Műos B. helytartó úr, fogadja el nagyságod a' mi ajkainkról örömmel, szeretettel és tisztelettel tölt idvezletét a' Szathmár Vgyei nemességnek; azon nemességnek, melly a' Nğod' hálát érdemlett Atyjának, a' mi örökre kedvelt főispányunknak számos esztendőig tartott kormányában nem csak boldogságát, de dicsőségét is találta; 's melly a' Nğod' igazgatása alatt, midőn személyében egy felől a' felejtethetetlen atya' gyermekét és képviselőjét, más felől saját hazájá fiát 's az uralkodó felség' ohajtott ajándékát ölelné, kétszeres megnyugvását reméli. De midőn itt Nğod előtt a' mi érzéseinket kiöntjük, midőn Nğod elébe tisztelet' és engedelmesség' jeleivel járulunk, nem titkolhatjuk el azon őseinktől örökre nyert büszkeségünket is, melly szerént jól érezzük, hogy e' kormány, mellyhez Nğod közöttünk ülni fog, e' vezéri pálcza, mellyet előttünk viselni készül, épen olyan mértékben kölcsönöznek fényt Nğodnak: a' millyen mértékben mi megtiszteltetve vagyunk az által, ha királyunk' kegyelménél fogva a' második Vécseyt is magunkénak lenni mondhatjuk, minekutánna az első hosszú ideig atyai módon éreztette velünk, hogy ő miénk volt, minden tekintetben, 's mindenkor. Szolgánépet kormányozni, szerencsétlen rabelsőség; szabadok közt érni fő helyre, legszebb jutalma a' személyes érdemnek. Mi egyik, nem megvetendő tagját tesszük a' magyar nemzeti

nagy testnek, mely Istenének kegyelméből 's királyának oltalma alatt ezer esztendő szabadságát mind birja; mind becsüli. Első fog lenni Nğod közöttünk, egyik szép megyéjében a' dicső nevet viselő nép hazájának, mellynél szebb, és kedveltebb és imádottabb az egész föld' kerek-ségén nem találta. Nincs kétségünk, hogy ez a' gondolat nem kevésbé emeli Nğodat, mint a' mi keblünket hevíti; 's ezt híven kettőztetett lelkesedéssel állunk itt új kormányozónk' előtt, 's kettőztetett lelkesedéssel készülünk oda elkísérni, hol az összevgyűlt rendek között az előlölői széket elfoglalandja. Jöjjön tehát Nğod, 's addig is míg gyűléseink' szent boltozata alatt e' nemes megye' kormányja és boldogsága hü kezeibe fog letétni, a' mi örömtől hevílő körünkben érezze hogy ha maga a' remény mely által Nğod következő igazgatásától, minden szépet és jót bizakodva várunk, szeretetünket és tiszteletünket ennyire felgyúlasztja: mely hálát, mely áldásokat aratand még, ha nagylelkűség, törvény és igazságszeretet által benünket boldogítani fog, 's szabadságunk' szentségét sértetlenül fenntartani fáradatlan erővel igyekszik. Ezt hisszük Nagyságod felől, mert olly Atyának gyermeke, kiről ezt tapasztalhattuk, 's ha erény és érdemek firől fira szakadatlan folyással örökben maradnak; adja Isten hogy valamint most Nğodat saját Atyjának kormányhelyére örvendő bekisérjük: úgy a' mi gyermekeink egykor hasonló gerjedések közt kísérik be Nğodnak fiát; a' ki, midőn Atyjának 's Nagyatyjának tettét például előtte kitétetnek, ősi fény és saját önnézés által, mint most Nğod, boldog legyen és boldogítson.

A MEGYEVÁR' ÁLTALTÉTELÉRŐL.

II.

KÖZGYÜLÉSI BESZÉD.

Különböző véleményekre oszolni, 's azokat egy más ellen tüzzel védelmezni, kétség kívül olly dolog, a' mi, minden szabad emberekből álló gyülekezet alatt, igen gyakran 's igen természetesen szokott megtörténni. De e' jelenvaló esetben van valami ollyan, a' mi az előre néző hazafi keblét, nyugtalansággal töltheti be. Mert ha ki mondanom szabad, azt láttatom magamnak észre venni, hogy midőn itt egyik fél a' N. Károlban maradásért, másik a' Szathmár-Németibe költözésért harczol, 's okokra okokat halmoz fel: mindegyik félnek van még valamie, a' mit ki nem nyilatkoztat, kinyilatkoztatni talán nem is fog, 's a' mi még is minden elő mondott okai közt reája nézve talán legfontosabb, 's leginkább meghatározó erővel bír. Látni való t. R., hogy illy helyheztetésben egymással egyesülnünk lehetetlen; mert ha valamelyik félnek minden előadott okai egyenként ellentmondhatatlanul megegyeztetatnak is: de belől, a' titokban tartott, 's következőleg ostrom alá nem jöhető indító ok, makacsúl meg fogja helyét tartani, 's a' meggyőződés' útját elzárja. Így lévén a' környülállás, ki az a' ki által nem látja, hogy a' győzelem akármelly részre dőljön is el, siralmas következéseket von majd maga után, mivel a' meggyőzött félben az a' mélyen elrejtett principium hosszú fájdalomnak és boszús érzéseknek táplálója marad. Ezen tekintetnél fogva t. R., nem azt kérdem többé: mi hasznosabb? N. Károlban maradnunk e, vagy Sz. Németibe költöznünk? Hanem egyedül azt: mi által kerülhetjük el magunk közt a' hosszú időre történhető káros szakadást? Az által e, ha a' kérdésalatti javallatot a' maga bölesőjében elfojtjuk; vagy ha azt, jóvá-

hagyás végett a' felsőség elébe terjesztjük? Vonjunk el egy kevésbé a' tüzesen vitatott tárgyról figyelmünket, 's gondoskodjunk saját magunkról. Több tiszteletre méltó férfiakat látok itt, kik vagy résztvevői, vagy legalább szemlélői voltak azon megyénkre nézve veszedelmes időszakasznak, midőn a' hazafiak közé becsúszott viszálokadás, 's bizodalmatlanság egy egész embernyomig be nem gyógyúlt sebeket hagyott maga után. Esztendők múltak el, és sokan az akkoriak közül sírjukba költöztek, 's valahára a' nagyon régi sebek a' még élőknek sziveiken is behátyáztak. Rettegnünk kell t. R. ne hogy most ismét e' behátyázott sebek felett újakat szaggassunk, rettegnünk kell, ne hogy ezt az azolta nevedekedett, 's még keserű fájdalomakat nem tapasztalt generációt, az előbbinek szomorú tapasztalására juttassuk. De mit tegyünk hát a' kedvetlen következesek elháritására? A' javallat' megvizsgáltatása folyamatba vétetett; a' N. Károli és Sz. Németi két felekezet telyes ellenkezésben áll egymás előtt: más út a' békességre nincs; mint ha kettő közül egyik a' maga Véleményét önnkényt feláldozza. Azonban, ha csak áldozat által lehet a' dolgon segíteni; nagy kérdés: kinek van jusa mástól illy áldozatot kívánnia. Senkinek t. R., de a' mit kívánni nem lehet, szabad remélleni; 's ha talán a' két felekezet közt van egy, melly, a' maga véleményének feláldozásával is, megtarthatja a' győzelem reménységét: nem lehetetlen képzeln, hogy az áldozat, az önnszeretet' tiskos sugallási mellett is, megtörténhet. Ezen álhias paradoxonnak látszhatik, 's a' mi a' Sz. Németi felekezetet nézi, természetes is, hogy ez, itt elvesztvén vagy feláldozván ügyét, semmi nyereségre többé számot nem tarthat. De nem így van a' N. Károli részszel; 's íme ezen rész az, mellynek figyelméért könyörgök, hogy ajkaimról a' békesség' szózatit meghallgatni méltóztassék. Csak két eset lehetséges. A' költözést javasló okok, vagy czáfol-

hatatlanúl igazak, vagy nem. Ha igazak; mi illik egyesnek lelkü férjfiához inkább, mint az önnhaszonból, 's mellesleg tekintetekből merített okokat az igazság előtt megsemmisíteni? *Amicus Plato, amicus Aristoteles, sed magis amica veritas.* Ha nem igazak, miért félünk a' Szathmári fél' kívánságaihoz képest, a' kérdéses javallatot, a' felsőség' helyben hagyása alá terjeszteni? Ezen esetben kettős a' nyereség. Mert sem a' Szathmári felekezetnek legkisebb fájdalmas érzést is táplálni oka nem marad; sem attól nem lehet rettegni, hogy a' felsőség valami nem igaz fundamentumon épült kérelmet helyben hagyand. És így vagy győz a' költözést javalló fél az igazság által, 's akkor mindnyájan nyerünk; vagy veszít javallatának nem helyes volta miatt, 's akkor a' N. Rárolí fél közül senki sem lesz, kit a' veszítés okának lehetne tartani. Ime t. R. az egyetlen egy út, mellyen baráti rokon érzéseinket egymáshoz fenntarthatjuk. Minden más út harezra 's gyűlölségre vezet; hol győző és meggyőzetett egyformán keserű veszteséget hoz magára.

A' MEGYEVAR' ÁLTALTÉTELROL.

KÜLDÖTTSÉGI BESZÉD.

1830.

Természetes ugyan, hogy minden jól organizált közsátságban, ha a' vélemények, a' közdolgozokra nézve egymással ellenkeznek, a' többség' ereje csináljon rendet: de fontos okaink vagynak ohajtani, hogy e' jelenvaló esetben, a' tek. küldöttség két különböző véleményei ne egymáson nyerendő győzelem, hanem egymással leendő egyesület által jussanak céljokra. Fontos a' tárgy; 's már a' köze-

lebb múlt közgyűlésen tapasztaltuk, hogy sok kétségre, sok vetekedésre okot szolgáltatott. Nem fognánk e a' közeledő gyűlésre jó eleve visszázkodást szerző alkalmat készíteni, ha a' különözést többség által akarnók elhatározni, és így valamellyik vélemény' pártfogóit békétlenekké tenni igyekeznök? A' mi történhető egyesülésünk minden bizonnal, kedvező prognostikoná lenne a' következő közgyűlésnek; 's kezességet nyújtana a' felől, hogy ezen, olly igen sok oldalú, 's olly igen kényes tárgy felől a' tek. rendek rokon egyetértéssel fognak végezni.

Úgy látszik, hogy már magának a' vármegyei kegyes végzésnek szavaiban az egyesülés' pontját fel lehetne találni. Ki vagyunk küldve, hogy praetoriumunknak Szathmárnémeti sz. k. városban N. Ráról mvárosunkból projectált általtételt vegyük gondolóra; ki vagyunk küldve, hogy az általtétel' szükséges voltáról, lehetőségéről, és modjáról, az akadályok' elhárításáról, a' szükséges költségekről, azoknak kútfejeiről, az időt és a' megyének mint gazdasági mint politikai környülállásait tekintetben vévén, egy kimerítő plánomot dolgozzunk ki. Ezen kifejezésekből ellent mondhatatlanúl következik, hogy nekünk itt két rendbéli köteleességünk van: egyik, hogy a' projectum szükséges voltát és lehetőségét megvizsgáljuk; másik hogy annak végre hajtására tervet készítsünk. Ha már most, minden küldöttségi tag egy szívvel lélekkel azt kiáltaná, hogy a' projectum szükségtelen, vagy épen lehetetlenséget foglal magában: igen is, hogy nekünk nem lenne más köteleességünk, mint ezen egyező felkiáltásnak okait összeírni, 's a' következő közgyűlésnek benyújtani, 's egyszersmind kinyilatkoztatni, hogy az előttünk szükségtelennek és lehetetlennek látszott dolog' kivitelére nézve semmi módokat nem találhattunk, 's keresni a' józan észszel megegyezőnek nem tartottunk. De minekutána sze-

meinkkel látjuk és füleinkkel halljuk, hogy a' küldöttség' tagjai közt számosan vagynak, kik a' kérdés alatti projectumot nem csak szükségtelennek és lehetetlennek nem tartják, de férjfiuhoz illő tüzzel pártfogolják: nem kell e legalább annyit megengednünk, hogy a' dolog talán talán lehetséges, talán talán nem szembe szökőleg szükségtelen, 's minden esetre a' józanokosság' törvényeivel általános ellenmondásban nincs; mert ime józanokossággal, tudománynyal és tapasztalással biró férjfiak vitatják. Ezen következés' ismét egy másikat húz maga után, azt tudnillik: hogy, ha közöttünk találkoznak a' kik ezt vitatják, lehetetlen hogy a' közelebb ránkjövő közgyűlésben a' tek. rendek közt még mások is, több vagy kevesebb számmal, ne találkozzanak hasonló értelemben leendő, Tagadhatatlan igazság tehát, hogy mi, ezen elengedhetetlen praesumptio mellett, a' többször említett projectumot, ha szükségesnek és lehetségesnek nem mondhatjuk is, de absolute szükségtelennek és lehetetlennek sem állíthatjuk; következésképen magunkat a' végzésben parancsolt plánum kidolgozása alól fel nem oldozhatjuk.

Rettő leszen itt elkerülhetetlenül szükséges. Első, hogy mivel a' k. végzésben említett akadályok a' N. Rárol praetorium mellett harczoló véleményben bőven előadatnak, ezen véleményről 's az általa világosságra hozott akadályokról tegyünk az Universitásnak jelentést, mellé tévén, miképen lehetséges a' Szathmár-németit pártfogoló vélemény utasításainál fogva rajtok győzedelmeskedni. 'S így midőn egyfelől az akadályok' elhárításáról szoló cikkelynek eleget teszünk, másfelől az Universitásnak útát nyitunk, a' tárgyat minden oldalairól felvenni, 's kiküldöttségi munkálkodásunk' helyes vagy helytelen voltáról itélni, 's elfogadását vagy el nem fogadását győző okoknál fogva megtenni.

Második. Hogy a' praetorium' elköltöztetésének plánumát a' maga egész kiterjedésében, instructiónk szerint

kidolgozzunk, 's azt az Universitásnak olly móddal nyújtuk bé, hogy ha a' tárgy a' felsőség elébe terjesztetik, az előterjesztéshez megkívántató előre való dolgozásokban semmi hijánosság ne találtassék.

E' szerint a' Szathmár-németi és N. Rárol mellett katonáskodó két különböző vélemény már kimerítőleg előadva lévén, szükség hogy minden további vitatások megszűnjenek, 's ezen oldalra nézve a' protokollum bezáratassék; szükség, hogy a' Szathmárnémeti mellett álló kinyilatkoztatás szorosán vizsgáltsassék meg, ha magában foglalja e már, az instructióba tett kimerítő planumot, és ha még hijánosságai lennének haladék nélkül pótoltsassék ki.

Melly alázatos vélekedésemet a' tek. küldöttség' elébe terjesztvén, ohajtom hogy az úgy vétessék, mint hazafjui, tiszta indulatból származott, 's a' véleményi különözéseket célra vezetni igyekező jó szándék.

RÖZGYÜLÉS' MEGNYITÁSA.

1830.

Mennél kevesebb reménységünk vala már, hogy nagyságodat e' jelenvaló közgyűlés folytában, a' maga kormányzékén előlülve megláthassuk, annál nagyobb öröm ragad el bennünket most, minthogy illy reménytelenül, és tisztválasztásunk után legelőször vagyunk szerencsések nagyságoddal, és nagyságod körül e' boltozat alatt öszveseregleni, melly a' királyt, hazát, és kormányzóit lángholva szerető Szathmár vármegyei nemesség' gyűlésének szent helye. E' szent helyen fogadta el nagyságod három esztendő előtt közbizodalmunk' legszebb jelét, midőn általunk

a' törvényhozó nagy test' tagjává elválasztatott. E' szent helyen olvasta nagyságod kevés hónapok előtt minden arczon a' legszínетlenebb megelégedést, midőn királyi kegyelem, ösifény, és személyes érdem által tiszteletre méltó atyjának székét köztiünk elfoglalá. E' szent helyen állok íme nagyságod előtt és vármegyénknek e' még egészen új helyheztetésében, polgári kicsiny pályámnak éppen kezdetén, bemutatom a' rendeknek, 's ennek a' maga örökre szeretett alispányai alatt, az ifjuság virágában álló tisztikarnak forró tisztelettel, és szeretettel tölt idvezletét. Nagyságod ezen idvezletet kedvetlenül venni nem fogja. Mert nem nagyságod vala e, ki fényes hivatalában léptekor az öszvegyült nemességnek tapsolásai közt nyilatkoztatta ki, hogy az egész megye kiterjedésében nincs ember, ki eránt szeretettel nem viseltetnék? 'S valóban méltóságos Báró, kölcsönös hajlandóság, a' kormányozó és kormányozottak közt, polgári alkotványunk egyik legszükségesebb feltétele. Mert szabadon születünk mi, 's nem vaspálcza, és félelem, de törvény és szeretet által vagyunk igazgathatók. Csak annak a' kormányozónak, a' ki bennünket így ismer, lehetséges az, hogy midőn a' törvényes szabadság szózatai, a' vélemények különbsége miatt, egymással ellenkezni fognak, magát olly középponttá tehesse, hol közbizodalom által minden ellenkezés egyesítetvén, az egyetlen egy nagy czélnak, a' haza javának eszközlésére fordíttasanak. Adja az ég ('s csálhatatlan reménységünk vagyon e' felől) hogy ez nagyságod' kormányja alatt mint eddig, úgy ez után is, a' legkivánatosabb szerencsével történjen meg; adja az ég, hogy itt, most és jövendőben a' köz jó szerelme egyiránt járjon által minden kebelt, 's törvény, igazság, és haza lehessen a' tárgy, mellynek következtében minden gondolat formálva legyen, minden szó kimondva.

A' SZATHMÁRI ADOZÓ NÉP' ÁLLAPOTÁROL.

1830.

Ha az ország' 1827dik esztendei portaosztályára egy tekintetet vetünk, megdöbbsent bennünket annak látása: hogy a' szomszéd vármegyék közül Marmaros, Bereg, és Ugocsa vármegyéknek együttvéve nem jutott annyi porta; a' mennyi magának ezen $\overline{\text{ns}}$ Szathmár vármegyének (a' kebelében fekvő szabad városokat is ide értvén) osztatott. 'S válasszuk külön bár a' szabad városok portáikat a' vármegye' portáitól: még is a' miéink' száma a' Bereg', Ungvár' és Ugocsa' portáinak egyesült számát meg fogja haladni. Csak futólag kell az ország' valamelyik abroszán végig nézni, 's azonnal szembe fog ötlenni; hogy a' nevezett vármegyék együtt a' miénknél sokkal nagyobb kiterjedéssel birnak. Azt pedig, hogy azon sokkal nagyobb kiterjedésben sokkal nagyobb népesség, következésképen nagyobb jövedelem is találtatik, azok is áttalláthatják, a' kik a' rom. Cath. Clerus' kalendariumin kívül más statistikai kútfökhöz nem juthatnak*). Mit fogunk még mondani, ha oda figyelmezzünk: miképen Szabóles vármegye a' hajdu városoktól külön válva csak két portával bir többet mint Marmaros, huszonöttem pedig kevesebbet, mint Szathmár? Mi a' kik, hazaföldünknek sokféle szerencsétlen oldalait, sokféle káros tapasztalásaink után, jól ismerhetjük, nem titkolhatjuk el azon óhajtást: bár egyszer ezen temérdek bajokkal küszködő tartomány olly pártfogókra találna, kik nékie a' közterhek' viselésében érdemlett enyhülést szereznének!

Szathmár vármegyének kiterjedését Szirmay**) (kinek statistikai és historiai tudósításait ezen nemes megye saját

*) I. Schem. Cler. Szath. 1829.

**) Szirmay Szathmár Vármegye. 1809. hibás datumokkal 's még hibásabb calculusokkal tele.

kölcségén nyomatta ki) 110 □ mértföldre határozta; nagy szám, melly már a' Lipszky abroszán négy □ mértfölddel kevesítve van: noha a' mi hivatalos földmérőnk' legújabb kimérései szerint az egész vármegye 86 □ mértföldnél többet magában nem foglal. Ha már ezen summából elveszszük azon mennyiséget, a' mit a' folyóvizek és utak, a' hat □ mértföldre kiterjedő láp, a' nyíri 's Túr melletti erdők és a' gombás, az avasi és bányai hegyek Erdősá-
dáig, 's a' bikkaljai erdők elvesznek; mi leszen még lakni és mivelní való? 59 □ mértföld mind az, a' mi ezen kivétel után fennmarad; de még senki sem vólt a' ki felszámította volna, hogy magából ezen maradék summából, mennyit vonnak el a' Kraszna és Szamosközi járásbeli vizenyős helyek? 's mennyi az a' föld, mellynek használása egyedül a' vizek' kissebb vagy nagyobb, 's ritkább vagy gyakoribb áradásától van felfüggesztve? Nem szükség a' tek. vármegye előtt az említett két járás' szerencsétlen fekvését bőven festegetnem. Azok előtt szólok kik jól tudják mind azt, a' mit e' helyen mondanom kellene vagy lehetne; valamint jól tudják a' bányai járásnak 's a' nyír' homokos részének terméketlenségét is. Ezek olly észrevételek mellyek mindenkinek első tekintettel szemébe tűnhetnek*).

Ötven kilencz, sok kérdések alá vettetett □ mértföld az, mellyen 24,533 városi lakosokon, 's legalább is öt vagy hat ezer nemes familián kívül, az 1826diki összeírás szerint**) 131,036 adózó lélek él és mozog. 'S ez a' 131,036 számból álló nép az, melly az egész ország' közterheinek mintegy hetvenhatod részét vagy az említett 24,533 városi lakosokkal együtt hatvan kettő részét viseli. Minő erővel? szükség megvizsgálnunk.

*) I. á Dictai ableg. előadását: de malaficiis C. Szath. 1810/11.

**) popul. Conscript. 1826.

Ha a' Szathmár, Máramaros, Bereg, Ungvár, és Ugocea vármegyék' népességét kerek számmal hatszáz ezerre tesszük *); ezen summából Szathmár vármegyére egy harmad rész fog esni, az említett négy vármegyére pedig öszveséggel két harmad rész. Vegyük a' föld' kiterjedését kérdésbe: úgy Szathmár vármegyére bizonyosan kevesebb rész jutand, mint a' népesség' tekintetében. Azonban az egy harmados proportio mellett maradván; azt lehetne talán várnunk, hogy ha a' négy vármegye mindöszve 130 portát számlál: akkor Szathmár hetvenöt-nél többet ne számláljon. És még is ez; a' maga egész kiterjedésében 100 $\frac{1}{3}$ porta terhet visel.

Talán a' mi adózó népiünk boldogabb környüállások közé van helyheztetve, mint az említett vármegyék lakói? Ezen kérdésre könnyű a' felelet, mihelyt a' következőket figyelembe vesszük.

Az 1826diki popularis conscriptio 24,698 háznépet jegyzett fel, lakó házat pedig csak 21,649et; és így mindjárt 3,049 háznép, a' mellynek még csak lakó háza sincs!

Ugyan azon öszveírás szerint telkes paraszt csak 10,334 van, és így az egész népességnek sokkal több mint fele csak zselléres lakos!

Az 1778ban készült öszveírás szerint az adózó nép' szántóföldei tettek 66,455 holdat; termésül pedig búza, rozs, zab, és árpa együtt véve 268,198 pozsonyi mérő adatott fel. Tegyük fel, hogy ezen feladás a' valóságnál kevesebb vala, 's mondjuk csupán a' rozst és búzát annyinak, a' mennyire mind a' négy nemű termés határozottatott, sőt mondjuk, hogy búza és rozs terem az adózó nép' holdjaiban 300,000 p. m. Ezen egész summából 24,698 ház nép közül egyre csak 12 mérő jut: olly csekély summa, melly csupán egyetlen egy ember esztendei tartására elég-

*) Schem. Cl. Szathm. 1829.

séges! Önkényt jön, hogy azon esetben is, ha az adózó nép esztendőnként 600,000 p. mérőt termeszthetne, az egész népességnek csak fele táplálthatnék itthoni termékkel.

Ott, hol a' legszükségesebb hibázik, könnyű által-látni, hogy a' boldogulásnak útai már előre ketté vágattak. Az adózó háznép, melly magának elég kenyeret nem termeszthet, szerencsés, ha mindennapi ételmét 's ruházatát keserű munkával megszerezhetvén, még annyira mehet hogy adójának terhéől megmenekedhessék!

És ha a' földművelés a' parasztot nem táplálhatja: mit kezdjen? Marha tartást? Jármos ökrök és hámos lovak itt tekintetet nem érdemlő jövedelmet hoznak. Mert az általok művelt föld a' parasztnak félesztendei ételmét is nehezen szerzi meg; szekerezés pedig a' N. Bányai vidéken kívül, nálunk úgy szólván semmi sincs. A' teheneket a' mi illeti: tegyük fel, hogy azon nyolcz vagy kilencz ezerből álló szám, melly az idei feladásokban találattik nagyon kevesítve van, és hogy a' paraszt' kezei közt 24,698 tehén legel: ezen esetben is, egy háznépre nem jutna több egyetlen egy tehennél. 'S legyen két ezer háznép, melly három tehénnel, négy ezer melly kettővel bírván, olykor olykor egy vagy két tinót eladhat: ezen számlálás szerint tizennégy ezer háznép fog maradni, mellynek birtokában egy tehénke sem leend. Adjuk hozzá, hogy az urbarialis összeíráskor az adózó nép' kezei közt 41,232 szekér szénát termő rét találtatott; melly summát, ha 80,000-re felemelünk is, legfelyebb is csak 40,000 darab marhának nyujthat táplálatot. 'S ha ezen szám alatt vonó marhát és tehenet egybe veszünk, belőle egy háznépre kettő nem juthat. Már pedig sem csak 80,000 szekér széna is, a' vármegyei adózó nép' birtokában nem terem; sem a' széna fogyasztást szalmával kipótolni nem lehet, mivel ez, a' nyírdalt kivévén még szűkebb amannál. Továbbá hogy, a' juhtartás a' vármegye legnagyobb

résztében nem is követelhető, közönségesen tudva van, valamint az is, hogy sertést a' paraszt saját házának szükségére is nagyon keveset nevelhet, mert azt tengerivel kell tartania, a' mi a' vármegye' két harmad részében ötöt magát is táplálja.

Ide járul az is, hogy a' méltartás és pálinka főzés sokkal kevesebb fontosságuak, mint gondolni lehetne. Mert feltétlen hogy azon négy vagy ötszáz kasméh helyett, melly summa esztendőnként feladatni szokott, ezeret, vagy éppen két ezeret kell számlálnunk: millyen kicsiny része az a' népességnek, melly ezen négy vagy ötszöröten vett sumában is részt vehet? És ha kétezer kasméhet a' háznépek' számához képest egyenlőleg feloszthatnánk is: egy háznépre nem esnék $\frac{1}{10}$. A' pálinka főzést pedig, úgy kell tekintenünk, mint egyedül a' zsidók' élelme módját, a' kik a' mennyit a' köz teherből magokon viselnek, két annyit terhelnek vissza a' föld' lakóira. 'S hogy a' kereset ezen ága nagyon csekély, mutatja azon 313ból álló kevés szám, a' mennyire az adózó nép' pálinka fazekai az idei dicalis összeírásban feltétettek. Mert ha ezen számot háromszorosan vesszük is, még is az adózó nép' csak mintegy huszon negyed részének adna jövedelmet. Ide nem értvén azt, hogy a' zsidókon kívül lévő fazék birtokosok legfeljebb is csak három esztendőben egyszer teremni szokott kevés szilvájokat főzik ki parányi edényeiken; következőleg azokat, mint kereset' módját nem használják.

A' hol a' földművelőnek illy rossz állapotja van: nem lehet ott a' mester embert szerencsés környüállások közt gondolni. 'S valóban nagyon kevesen is adják magokat az élet keresés' ezen ágára. Több mint huszonnégy ezer háznép közt, 233 mester ember mértéketlenül kicsiny szám. 'S még hasonlatlanul kisebb azoknak száma, kik kupeczség és kereskedés által keresnek élelmet. Mert amazok csak huszonketten, ezek legfeljebb huszonhatan vagy-

nak, 's olly szegények, hogy értékök öszveséggel annyi ezer forintot, mint a' mennyin vagynak nem teszen. A' kupecznek és kereskedőnek ott a' hol ő élni vagy épen gazdagodni akar: vagy jószágot pénzért, vagy jószágért pénzt kell találnia. Az elmondottakból világos, hogy itt az adózó népnél sem egyiket 'sem másikat fel nem lelik; hogy a' nem adózóknál sem nagy mértékben lelik fel, azt kevés voltuk, 's kevés voltuk mellett is szembe-tünő vagy szegénységek vagy legfeljebb igen közepszerű tehetségek bizonyítja. Semmiben sincs nálunk olly nagy, 's olly terhes fogyatkozás, mint kenyérnek valóban, mert azt a' vármegye' három negyed részében a' jószág birto-kosok közt is csak a' gazdagabbak adhatnak el. Követke-zik, hogy ezen elkerülhetlen 's elsőrendű élelem-czikkely-ért külső vármegyékbe foly által azon kevés pénz, a' mit az idevaló lakos, gonddal és fáradtsággal öszvesugorgat. Nem kevés pénzt vonnak ki a' külső vármegyei mester emberek is, kik készítményeikkel apró vásárainkat ellepni szokták. Azt a' pénz kifolyást, melly ezen az úton kenyér, ruházat és gazdasági eszközök végett okoztatik, csak igen kis részben térítheti vissza az a' pálinka mennyiség: melly a' tiszta és szamosparti szilvásokból három esztendőnként bejön; az a' kevés alma, melly a' tiszaparti öt vagy hat helység' határiról Máramarosban vett fenyőkön a' Tiszán levitetik; 's az a' méz, és dohány, mellyel egy két idegen kereskedőnek örök monopoliumot üzni engedünk. A' mar-hával kereskedés tulajdonképen (ha egy két kupeczet, kik időről időre néhány kevés számu marhát, ez vagy amaz kis vásárra hajtogatnak, kiveszük) a' mészárszékeket árendáló zsidók kezében van; 's ezeknek kezén forognak a' mi többnyire igen nyomorult korcsmaínk is, mellyeknek kö-rében határoztatik egész borral és pálinkával való belső kereskedésünk. Adjuk hozzá, hogy számos folyóvizeink közül egyedül a' Tisza az, mellynek a' szamosközi járás'

nehány kevés számu, helységek kereskedői tekintetben hasznát vehetnék: minden más vizeink hajózhatatlanok, 's azon temérdek károkat, mellyeket kiöntésükkal okoznak, semmi más úton vissza nem téríthetik. Nem elég, hogy magokon utat nem engednek; hanem az esztendőnek felén keresztül a' szárazon való utat is a' vármegye' két harmad része előtt elzárják; temérdek erővel készült töltéseket tépnek szélyel, 's határokat borítván el, most a' szántás vetés' idejét késleltetik, majd az aratás' egész reménységét teszik semmivé. Míg ezek leginkább a' Kraszna és Számosközi járásokban így történnek: az alatt a' bányai járás' hegylakója az egereknek vet; 's a' nyíri járás' nagyobb része homok közé szórja a' magot, hogy ott a' legelső éjszaki szélnek prédája legyen. Egyedül a' károli kis vidék az, melly szerencsésb környüállásokkal dicsekedhetik; de itt a' pénz kicsiny circulatiója 's egy nagy consumtióju város' nem léte miatt, minden productum kevesebb becsben áll, mint a' hasonlíthatatlanul gazdagabb vidékü Debreczenben. Egyéberánt is a' határszáron fekvő Károl a' vármegye' igen kis részének nyit kereskedést; Szathmárnémeti is a' Tisza felé fekvő egész vidékeknek többnyire idegen; 's így ezen vidék az Ugocsában fekvő Tisza-Újlakkal jöven közösülésbe, a' föld' productumaira nézve egyedül az ott lévő kamara' lieferansainak önnhasznu kinézéseiktől függ, 's örökre passivus állapotban tartatik.

Es íme illy helyheztesben van az az adózó nép, melly esztendőnként csupan a' házi és hadi cassákba 99,015 ezüst forintra hágó summát fizet!*) Az az adózó nép, melly kenyeret pénzen veszen, számához képest felette kevés marhát tart és tarthat, 's a' kereskedés' utait maga előtt mindenfelé bezárva találván, legtöbb esetben csupan kézi munkájával érdemli meg azt a' pénzt, mellyel adóját

*) Act. Cottus in Gener. Congr. Decemb. 1828.

időről időre szállítgatja. Azon tizenhét ezer 's egy néhány száz zsellér lakos, kertész 's több ilyenek közt, kik ezen n̄s megye' kebelében találtnak, a' mint feljebb is megjegyezve van, több mint három ezer lakik idegen fedél alatt; de bizonyosan többre lehet tenni azoknak számát, kik sem földet, sem marhát nem birván, élteknek nagyobb részében kenyeret nem süthetnek, hanem a' legkisebb darabot, melylyel éhségeket valaha enyhítették napszámos munka által idegen kezekből nyerik meg. Az 1816 és azt követő esztendő iszonyító következtésekben mutatta meg ezen élelem módjának bizonytalan voltát. Ha az olcsóbb esztendőknben a' nyomasztó szükség nem láttatja is olly szembetünöleg magát: de mindég nyughatatlaníthat bennünket az a' gondolat: hogy a' mi sokra hágó portáink' kivetésében az ilyen szerencsétlenek is csalhatatlanul számvetésbe jöttek, 's a' tek. vármegye kénytelen volt a' legutolsó zsellér' fejét is a' legelső rendű telkes paraszt' fejével egyet erő rovás alá számláltatni. Könnyű általlatni hogy a' sokkal szegényebbnek feje nem viselhet annyi terhet mint a' gazdagabbé; 's ohajtani méltó az, hogy e' n̄s megye, a' maga portáinak kevesítése által olly helyheztetésbe jöjjön, mellyben az ilyeneknek méltó enyhülést szerezni lehessen. Annál szükségesebb ez törekednünk, mert a' feljebb kitett két cassabéli summák' kijelentése által még csak egy része van elmondva az adózó népet nyomó tehernek. A' királyi dézsmáért részént pénzben, részént szolgálatban vagy természetben telyesítendő fizetések, 's a' tiszti forspontozáson eső deperdita könnyű kivetés szerint esztendőnként 5,100 ezüst forintra számíthatatik. A' katonaság' számára 1827/8 esztb. adott kenyér portiokon 4645 ezüst for. volt a' veszteség*); 's közel annyira lehet tenni a' zab és széna por-

*) Ezen Calculusok' forrását l. az Archivum' Actáiban tett Jegyzeteim közt.

tiókon történt kárt. 'S mire kellett még ezen veszteségeknek menni, olly esztendőkből, mint 1816 és 1817 midőn a' gabona 50 for. a' búza 80 és 120 for. volt? Mivel pedig a' tek. vármegye' által helységenként felosztott terhek a' helybeli előljárok által manipuláltak, 's ezen manipulálás minden további normális felosztás nélkül szabad kéj szerint történik: nem elkerülhetetlenül következik e: ha a' paraszt a' közönségesen meghatározott tartozásokon felül is terhelhetik? keveset mondok ha azt állítom, hogy a' paraszt a' végyei repartíciókon felül, legalább is tized résszel többet fizet. 'S ezen kívül nincsenek e meg minden kis helységnek a' maga különös költségei, mellyeknek mind az adózó gazdák szekrényéből kell kiteniük? Ohajtanám, hogy egy nálam tapasztaltabb férjfiu az illyen költségekről egy hiteles datumokon épült laistromot készítene, 's bizonyos vagyok benne, hogy még most hihetetlennek látszó resultatum jöne ki.

Minden esetre senki sincs, a' ki egy tekintettel által ne látná, hogy ha már maga a' két cassa summája sokra üt: nem csak sok, de felette terhes is leszen az, ha mind azon summákat mellyek a' megelőző szavakban vagy felszámálva, vagy csak messziről kimutatva vagynak, 's a' mellyeket az adózó népnek valósággal is telyesíteni kell, hozzávetendjük. 'S szabad legyen azt a' megjegyzést tennem, hogy minekutána, a' feljebbiek szerint, az egész vármegye' adózó népe saját földtermésével általán fogva nem éri; minekutána marhatartása, 's kereskedése nagyon szűk határok közé szorított: bátran állíthatjuk, hogy a' paraszt nem jószágocskájának jövedelmével, hanem jószágának feláldozásával, 's igen sok esetben, midőn áldoznivalója nincs, csak testi munkájával telyesítheti ki mind azt, a mi élelme' módjának minden lehetséges nemére gondosan kivetve van.

Jól érzem én azt, hogy a' tek. vármegye semmiben

sem fogná nagyobb megalégedését helyheztenni: mintha ezen, 's több ilyen okoknál fogva, mellyeket én vagy által nem látok, vagy készakarva elhallgatok, a' maga kebelében fekvő népet valamennyire enyhíthetné, 's utat nyithatna, mellyen annak élete könnyebbé lehessen. De a' felyebb említettekén kívül is sok okok folynak együvé, mellyek az adózó nép' szegénységben tartására együtt munkálkodnak. Szabad legyen itt a' következő esetet megjegyezmem. Sok helységek vagynak a' ns megyének, hol vagy a' közbirtokosok' többsége, vagy más helybeli okoknál fogva a' paraszt gyakran változtatja telekét, mellyből az urbarialis földek' miveletlensége önkényt foly *). Nagy segítője ezen gyakori változtatásoknak az is, hogy a' telken lévő épületek igen sok helyütt a' földes úr' sajátjai, következőleg semmi sincs rajtok, a' mi a' parasztot egy helyhez köthesse. Ez a' kézzől kézre vándorlás semmivé teszi a' földek' termékenységét; valamint az is, hogy a' paraszt minden akadály nélkül vagy esztendei bérért, vagy adosság miatt eladogatja földének hasznát, 's ez által egyszersmind magát győzhetetlen szegénységbe süllyeszti. Nincs ugyan természetesebb, mint az, hogy a' szegény ember megszorúljon, 's valakitől bizonyos summácskát vegyen kölcsönben; de ezen kölcsönözések tapasztalásaim szerint a' nagy városi zálogra kölcsönzők' legterhesebb uzsoráiknál is súlyosabbak. Láttam, hogy a' paraszt ötven forintnak kamatjában olly szilvást adott a' másiknak, melly egyetlen egy öszön a' tőkénél nagyobb summát hozott be; láttam hogy tíz vagy tizenkét forint' kamatjában közel húsz esztendeig esztendőnként egy egy szekér tengeri fizettetett; láttam, hogy 15 forint kamatjában egy legalább is két p. mérőt tévő föld a' hitelezőnek kezében esztendőkig állott, 's több ilyenek, mellyek a' köz figyelmet méltó joggal kívánják.

*) Az én Jegyzet.

Az adózó nép' egyik nem kicsiny terhének vélem azt is, a' mit feljebb már kezdék említeni, hogy t. i. a' helységekre közönségesen kivetett adómennyiség' individualis felosztása egyedül, 's úgyszólván minden küles nélkül a' helybeli előljárókra bízatik. Az pedig hogy a' diealis összeírásokon is, csupán ezeknek feladataik használtatnak, egyenesen viszen oda, hogy a' helység' tehetősbei (ezek többnyire vagy előljárók, vagy azokkal összevontatásban állanak) a' tehetetlenek' terhével könnyítenek magokon. 'S ezeknek könnyen önhasznúvá válható feladataik sehol sem lehetnek károsabbak, mint a' földek classificatiojában; a' mit egyébiránt is nehéz helyesen meghatározni. Mert semmi sincs inkább relativum, mint ezen classificálás; 's igen természetes az, hogy a' mi bizonyos helyütt első rendűnek mondathatik, az egy más különböző hely', első rendű földjével hasonlításba se jöhessen. Nem bátorkodtam volna ezen közszokásban lévő classificatio ellen itt ki kelni, ha maga Montesquieu itt vezérem nem volna. De tagadhatatlan az az intés, a' mit ezen nagy ember adott; hogy a' classificatiookban elkerülhetetlenül történő hibák, az adó' nagyobbodásának esetében veszedelmes következtetéseket okoznak *).

Rettegek a' tek. vármegyének figyelmét elfárasztani, 's meglévén úgy is győződve, hogy sokan ülnek itt tudományal és tapasztalással tiszteletre méltó férfiak, kik ezeket jobban értik, 's ezeknél jobbakat, 's hasznosabbakat tudnak, mint én: félbe szakasztom jegyzéseimet. Egy van csak, a' mit még figyelembe hozni bátor vagyok. Az t. i. hogy az adózó nép' szegénységének veszedelmesebb forrása nem lehet, mint a' zsidók' szemlátomást való szaporodása. Az 1804diki popularis összeírás 2290 zsidó férjfiat számlál, 1826dikban pedig 2872 találtatott ezen ns

*) Espr. d. L. XIII. 7.

megye' kebelében; következőleg a' zsidó népesség 582 férjfiával, 's ha az asszonyokat is ide számláljuk, legalább is 1164 lélekkel szaporodott, még pedig azon időben melly alatt (ha ugyan az említett összeírásokban valami tetemes hiba nem történt) a' keresztény adózó nép' száma több mint 16 ezerrel kevesedett meg. Senki sincs a' tek. vármegye' itt ülő tagjai közül, a' kinek, a' zsidók' ezen szaporodására, a' szomszéd Gallicianak sorsa eszébe ne jusson. Távolságok attól hogy azon rémítésekre menjek vissza, mellyeket Eisenmengernek *) 's a' hasonlóknak tudósításai terjesztettek el. De bátran említem azt az iszonyító rajzolatot, mellyet Pr. Schulze **) Gallicianak, az Izrael' fiai által történt, lesüllyedéséről, az egész austriai birodalom' láttára, elő állított. Méltán mondja ő, hogy a' melly országban a' zsidók megszáporodnak, az vagy végromlás' szélére áll. 'S maga az a' nevezetlen ugyan, de köz tiszteletben álló politicus, a' ki a' zsidókat franczia országba vissza hivatni tanácslá, világosan megintette a' hozzánk hasonlókat, mondván: nem kicsiny és szegény statusba való a' zsidó, hanem nagyba és gazdagba. Itt segíti az industriát, ott megöli! ***)

KÖVETEK' VISSZAÉRKEZÉSE,

KORONÁZÁS UTÁN.

1830.

Köszöntelek megyénk' nevében választottai a' hazának! mert titeket ruházott fel a' közbizodalom' legszebb

*) I. Eisenm. és a' Judenthum' íróját.

**) Ann. d. Lit. 1805.

***) Int. de la France. m. ent. I. 427. 1756.

jeleivel, elküldvén, hogy képét az egész ország' színe előtt viseljétek; elküldvén, hogy szent koronánkat a' három századon keresztül zöldelt királyi törzsök' egyik legnemesb sarjadékára feltegyétek, hogy törvényeinkre, szabadságunkra, nyelvünkre és közboldogságunkra felvigyázzatok, 's ez által a' nemzeti nagyságnak, egységnek és sajátságának talpköveit megerősítsétek. Minden országgyűlés, ünnep nekünk, ezer esztendő s alkotmányunknak, 's a' nemzeti köz öröme vagy fájdalomnak ünnepe; de ez, honnan most titeket testvéri szeretettel fogadunk vissza, kétszeresen lelkesítő érzelmekkel lepott meg benünket. Koronánk fénylett V. Ferdinánd királyunk' megszentelt fején; e' korona, mellynek dicsősége, szentsége, sérthetlensége néhány század folytában, sorskivánta nehéz áldozatokkal pecsételteték meg; e' korona, mellynek említése minden magyar keblet dobogásba hoz, minden magyar lélekben az egész hazát körülölelő, nagy gondolatokat ébreszt fel! Nincs ez külső fényért, melly a' népnek vagy elszórására, vagy elvakítására szolgáljon; sem jelentést nem bíró ősi szokásért, melly egyedül régi volta miatt tartassék meg: komoly és tiszteletre méltó valóság fekszik ebben mellynek jóltevő következései százak óta állanak fenn; 's még százakig fognak jót, szépet, és nagyot tenyészteni, ha mi és maradékaink jelentését szíveinkben mint érzeni, mint fogamatossá tenni meg nem szününk. Mert jegy a' mi koronánk, jegye a' független akaratnak, mellynek önkényü mozdulatából egy szabad bajnoknép fejedelmet választott magának, ohajtván a' féketlenséget elfojtani, és emberi 's nemzeti jogait egyetlen egy közép pontban egyesíteni, nehogy szélleloszlás által meggyengüljenek; zálog a' mi koronánk, záloga a' legfontosabb, legszentebb kötelességnek, melly fejedelmet nép, és népet fejedelem eránt viszonyos tartozások alatt feloldhatatlanul tart, 's mellyet a' fejedelmi szent esküvés 's a' népi hódó-

lás a' vallás' felséges körébe emel fel; pecsét a' mi koronánk, pecsétje a' fejedelem' és nép' kölcsönös egyezkedésének, a' mi ha felbontatik, többé sem fénynek és érdemnek, sem életnek és boldogságnak, sem multnak és jövőnek becsé nincse; 's a' tisztelet' és szeretet imádott tárgyai köz átok alá vettetnek. Illy gondolatokkal elfoglalva lép fel a' meg koronázott fő, midőn a' mindenütt jelenvalónak színe előtt, ezer meg ezer szem' láttára, ezer meg ezer fül' hallottára a' siriglan lekötözö esküvést kimondja, 's kardja csapásaival a' magyar nemzetnek, földnek és határnak, oltalmát, boldogságát és dicsőségét magára vállalja; illy gondolatok keltenek V. Ferdinánd lelkében is, mint azt a' nemzeti nyelv' virágzására tett, királyi ajánlással haladéck nélkül bizonyítani elkezdette; illy gondolatok élesztették a' ti lelkeiteket is, Szathmár' képviselői, 's veletek az országgyűlés több tagjait, midőn más tárgyak mellett nyelvünk' ügyét is forró szerelemmel fogtátok fel. Örök hála a' mi ősz királyunknak! ki ezen ügyet felséges pártfogásával boldogította; 's ez által egy szebb, egy gazdagabb jövődö' kárpitait vonta fel. Mert íme kinek szíve van, érezze, 's kinek lelke van, gondolja el, hogy ezen ügyben fekszik a' nemzet' szükségének nagy titka: fennmaradás és kiemelkedés! Fennmaradás azon szellemenben, mellyben őseink e' hazát öszvealkották; kiemelkedés, azon sülyedésből, melly nemzeti karakterünket, 's karakterünkkel erőnket, 's régi dicsőségünket örök temet séggel fenyegeti. Boldogok mi! mivel átalatok nemeslelkü férjfiak, 's a' hasonlók által, megnyitattott a' magyar nép' legidvességesb pályája, 's most lelkesedve, 's bátran nézünk a' jövő országgyűlés' következéssel terhes napjai felé, melyeknek elébe híven dolgozátok. De hűségtekért ne várjátok ajkaimról magasztalást. A' magasztalás jutalom, 's jutalmat fejedelmek osztogatnak, a' haza, mellynek nevében szölok, nem. Fiai vagytok, 's kötelesek nem csak

hűsséggel, de áldozatokkal is, 's olly nagyokkal, olly nehezekkel, mint embertől kitelhetik. Nyúljatok saját kebleitekből, 's tekintsetek végig polgartátsaitok' hosszú során; 's ha szíveitek bizonytságot tesznek mellettetek, ha polgartátsaitok' tekinteteikben örvendő helybenhagyást olvastok: elégedjete meg; 's egyszersmind lelkesüljete fel újabb pályára, mi helyt a' haza int, mihelyt a' közönséges ügy kívánja. Mert a' való nagyság csak új meg új tetteikben lel örömet, 's a' multat, bár milly ragyogó volt legyen is, nem dicsekedés' kútfejének, hanem a' jövődőért elhintett magnak lenni állítja.

SORSVONÁS.

1830.

A' mult országgyűlés, tek. küldöttség, követésre méltó példát adott az emberszeretetben, midőn a' katonaaállításra nézve, az eddig gyakorlott fogás helyett sorsvonást ajánlott. 'S úgy vélem, mi nem leszünk utolsók, kik e' szelid módot elfogadjuk, azon reménységgel, hogy általa embertársainknak nagy részben enyhíteni fogjuk a' kötelesség' sanyarú voltát: parancsra katonának állani, az atyai tüzhelytől messzetávozni, rokonaik' köréből kiszakasztatni, 's a' meg szokottat elhagyván bizonytalan életnek és történeteknek menni elejökbe.

Nem mondom, nem is hiszem, hogy a' katonaság magában véve a' kedvetlen dolgok közé tartozik. Fegyvert viselni; hazát és királyt szolgálni; pályát futni, hol minden jelesre becsület, hír és dicsőség várakozik: olly dolgok, miknek gondolata a' lelket felemelheti; a' keblet már előre magas érzelemmel, vágygyal és reménynyel töltheti; 's

annál fogva a' nem épen fellengő embert is a' mindennapi köréből némiképen kiragadhatja. És ez országban nem alkotványi tartozás e minden nemesen a' katonáskodás? 'S a' mi a' nemest le nem veri, sőt inkább egész kiterjedésben gyakoroltatván, testi és lelki erejének teljes kifejlését és virulását eszközölhetné, az adózóra nézve miért lenne szomorú? miért tartatnék siralmasnak?

De tek. küldöttség! ugyan azon dolog különböző 's egymással egészen ellenkező színeket veszen magára, a' szerint, a' mint ez, vagy amaz körülmények közt állítatik fel. Szondi és Zrínyi fegyver által haltak meg; de halálokat magasztalva, meleg csudálattal szoktuk említeni, mert önkényt, nemes elszántsággal, büségért és becsületért áldozták fel életüket. Fegyver által halt meg az ifju is, ki saját atyja' vérének ontásaért bíró által ítéltetik meg; de halála borzasztó emlékezetet szül; mert törvény rendelé, hogy élők' sorából gyalázzal törültessek ki. Halál és halál; 's még is mi különbség! Mindeniken rajta a' szín, mit az előtte, vele és utána járó körülmények rájuk öntöttek. Emberek között a' dolog 's a' dolog' alakja mindig egynek 's ugyan azonnak vétetik; azért egy dolog két különböző alakban nekünk két dolog; 's kedves vagy kedvetlen érzést gerjesszen e benünk? csak attól függ: mint hatott reánk a' külszín, miben megjelent?

E' szempontból tekintve katonaság és katonaság közt is temérdek a' különbség. A' nemesség országosan öszvegyül, és végez: mi fegyvert fogunk! És fegyvert fog önérzésében, harczol, 's a' harcz' végével nem tartóztatva, szabadon, örömmel tele tüzhelyéhez visszatér. 'S az adózó mi helyzetben vala mind ez ideig? Kiadaték, 's többnyire titokban adaték ki a' rendelés: a' helységi előljárók, mit 's mikor tegyenek? Eljött az éj; csendesen nyugvék a' háznép a' nap' fáradságai után; 's ím ajtó zörren, az előljárók belépnek, az álmából felriadó ifjut megkötik, nem

egyszer épen fiatal neje' ágyából; 's anyja' karjaiból hurczolják el. E' riadás, ez iszonyodás, 's a' háznép' és rokonok' ez által okozott siralmi, jajgatásai mi hatással lehetnek az ifju' lelkére? Így nem ébred vitézi lélek, bátorság, erő! Így a' katonai pálya' minden szép oldalai homályba hullanak; egyedül egy messze, bizonytalan, sötét és mindig sötétebb kinézés nyílik fel; miben a' kényszerítés', távozás', jövőndő szükség' és veszély' alakjai rémlenek.

'S miért van ez így tek. küldöttség? Hiszen a' katonaelet, magában gondoltatva, az ifjúi ébredező, nyugtalanító, messzevágó léleknek annyi táplálatot nyújt, hogy azt minden fiatal, minden jó vérű és könnyű keblű fiatal természetesebben fogja ohajtani, mint rettegni. Nem kell e fájlalnunk, ha e természetes indulat fonák eszközök által megakadályoztatik, 's önkényt választott útjáról eltérítetik?

Rettő van, a' mi eddig a' bajt okozá: az említett erőszakos fogás; és a' bizonytalan időre szabott katonáskodás. Erőszak borzaszt és visszarettent; bizonytalan vég a' léleknek, melly képzeletben a' jövőndőt örömet járja keresztül, nyugvó pontot nem ad. Képzeli már az erővel elhurczolt ifjut, kit feldúlt ágyától a' megye' házáig jajgató anyja, nő és rokonok kísérik be; ki hosszú útra indultakor megette vígasztalatlan búcsut, előtte idegen pusztaságot lát; ki míg karja' és lába' izomait erőben mozgathatja, a' felvett fegyvert megtartani köteles; ki midőn végre sanyaruság, sebek, vagy aggság miatt öszveroskadt testtel haza tér, életkedv és kereset nélkül tolja napjait, 's az ifjuság' és férjkor' haszon nélkül lerohant idejét sohajtja! Illy helyzetben nem csoda, ha a' tárgy komoly, kedvetlen, sőt rettentő és iszonyító leszen. 'S áldást kell mondanunk az országgyűlés' tagjaira, kik e két rendbeli baj' eltörlésére törekedtek, 's a' bizonytalan időt tíz évi

alkuval válták fel; az erőszakot pedig sorsvonás által kipótolni javallák.

Most hát tek. küldöttség, meg kell gondolnunk, hogy a' mit a' körülmények' illy szerencsés öszvejötte nyújt, magunktól vissza ne toljuk; hogy a' tíz évi alkuatól, mi a' törvényezikkelyben világos szavakkal kifejeztetett, a' javallott sorsvonást el ne válasszuk; 's a' mit az országos küldöttség olly bölcsen, olly emberileg szelíden kigondolt, haszonra fordítani igyekezzünk. Vagynak ugyan, kik előtt e' javallat czéliránytalannak látszik; mert úgy mondanak, a' dolog ekép' ki fog híresíttetni, a' nép felriad, minden ifju búvó helyet keres, 's a' kivitel vagy lehetetlenné, vagy legalább igen nehezzé tétetik. De nincsen e a' dolog már eddig is közhírré téve? Szabad országban élünk, hol minden alkotványi tárgy ég' és föld' hallottára vizsgálta meg, 's végeztetik el. Elzárta e, elzárhatta e magát az országgyűlés, midőn a' katonaállítást meghatározta? 's elzárta e, elzárhatta e magát a' megyei közgyűlés, midőn a' törvényt kihirdette, 's minket a' szükséges intézetek' javallatba tételére kiküldött? Adjunk hálát az égnek, melly alkotványunknak köz nyilvánóságot engedett! Mert boldog az ország, hol titokban szőtt, előre nem látott cselszövények senkit meg nem lephetnek; hol a' közvilágosság a' sötétség' fondorkodásait már előre megsemmisíti; hol a' dolgok' szokott folyása egyenességet, 's egyenesség által bizodalmat természetesen hoz magával.

Tudva mindenfelé, hogy katonát állítanunk kell. Erővel fogadjuk azokat? Legyen! Szolgabiráinknak megrendeljük titokban tartani a' fogás' határnapját? Legyen az is! De az által elfeledtetjük e a' néppel a' mit már tud? Mit fogunk neki a' határnap' eltitkolásával, kínos bizonytalanságnál egyebet okozni? Nem lesz e azért bujdoklás? nem fog e minden helység, minden háznép előre felriasztva lenni? Es jöjjön el a' titkos határnap; mi történik majd

akkoron? a' rendelést kapott előljárók elvárják az éj' óráit, 's indulnak. Hová? ők azt már előre magok közt elintézték! Bizonyosan sem egy rokonnak, sem egy jó barát-nak, sem egy hatalmasabbnak háznépe is megkeserítettini nem fog. Felkerestetik a' pártfogás nélkül való szegény, fel a' magára haragot vont ügyefogyott; 's mennie kell, mert magát megváltani nem tudja; mert kóborlónak, hazátlannak, genosz életűnek mondatik. Gyönyörű színadás tek. küldöttség! Hát kóborlókkal, hazátlanokkal, gonosz életűekkel kell e az ezredeket megrakni? a' katonaság talán fenytőház? úgy vaióban nem csoda, ha mindenki iszonyodással lép beléje! Mert ollyak közé menni, kiket a' társaság magából kirekesztett, kik azon pályára büntetés gyanánt taszítottak, valóban nem kívánatos. De valljon illik e, valljon szükséges és használatos e illy szempontból nézni azon testet, mellyet a' haza' és korona' védelmére állítunk fel? Mi gondolat volna, türeést, bátorságot, lelket és hűséget várni azoktól, kik szíveikben romlottak, 's a' hazához és hazafiakhoz sem együttérzés, sem közérdek által lánczolja nincsenek? Én leginkább a' katonában obajtok tiszta szívet és lelket, a' katonában jámborságot és erényt; 's boldogtalannak, veszély' partján állónak kiáltom az országot, melly erkölcsileg megromlott férfiak' kezébe ad fegyvert; melly a' kötelesség' szentségét nem ismerőkre bízva bátorságát!

Mi a' katona tek. küldöttség? az az, minek kell a' katonának lenni? Nem olly férjfinak e, ki a' házi élet nyugalmas köréből magát kiszakasztja, hogy a' köz hazáért vívjon, hogy a' köz hazáért minden pillantatban szenvedni és halni kész legyen? Mert ki biztosíthatja őt, ha a' legelső ütközetben nem fogja e vérét az utolsó cseppig elhullatni? vagy a' legelső ütközetből nem fog e öszveronesolt testtel, az élet' minden örömeire tehetetlenül visszahuzoltatni? 'S e' veszélyekkel szembeszállani mi lelkesíti őt? Zsold,

és vak engedelem? Nem tek. küldöttség! Akkor ő nem volna katona, nem volna bajnok, nem a' közboldogság' öröje; akkor a' mit ő tesz, azt rablók is tehetnék és teszik. De neki a' kötelességért, mivel hazájának, kedveseinek és saját magának tartozik, kell élni és halni; neki polgárnak kell lenni és maradni, azon önérzéstől magasított polgárnak, hogy az egészért magát áldozatul szentelé. Csak illy katonában, csak illy katonákból álló seregben vethet a' nemzet bizodalmat és reményt; illy seregre kell törekednünk; 's ugyan azért mindent, a' mi a' katonai pályára moeskot hoz, gondosan kerülnünk.

Mi tehát erővel hurezoltassuk el a' mi leendő védőinket, a' haza' leendő bajnokait? Mi alkalmat adjunk, hogy a' kényszerítés mérget és boszút ébresszen a' szivekben, miknek a' nemzet' iránt forró szeretettel kellene viseltetnie? Nem minden arra vezet e? emberiség és saját hasznunk nem azt tanácsolja e, hogy az országgyűlésen kifejtett elv szerint, a' lehetőségig szelid módhoz nyúljunk, 's emberi önkény helyett, a' hazairánti kötelességen alapuló sorsra bizzuk a' kimenetelt?

Hazáért ha kívántatik fegyvert fogni nemes és nemtelen különböző mód szerint ugyan, de mindegyik köteles. Ha már egyszerre minden fegyvertfoghatónak, minden kifogás nélkül felkelni kellene, a' közös helyzetben ki fogna méltán békétlenkedni? De midőn csak némelyekre van szükség, midőn például tűzből csak egynek kell magát a' házi csendből kiragadni; 's hosszu, kétes úthoz készíteni: nem természetes e, ha mind a' tűz nyugtalanul, feszülő kebelrel várja az elhatározó pillantást. Emeljünk már most hatalomszavat, 's mondjuk a' tűz közül egyiknek: te leszez a' ki távozni fogsz! Nem fáj e neki, hogy hatalom, hogy önkény által a' többiek' sorából kiválasztatott? Kérdeni fogja magában: miért épen én? Nem egyforma kötelesség fekszik e a' többin is? És ők szabadok, 's nekem áldozatra

kell indulnom; mivel másnak úgy tetszett! Mi sokképen, tek. küldöttség, mi keserűnél keserűben forr e' gondolat a' kényszerített ifju' keblében! 'S mi másképen fog minden állani, ha önkény' helyébe sors lép fel! Akkor nem egy a' tizből, akkor mind a' tiz válogatás nélkül hajlik meg a' kötelességnek. Isten előtt egyforma minden, isten uralodik királyon 's kolduson, isten' szava szól a' sorsvónásban; 's kit az ő akaratja választott ki társai közül, az jól tudja, miképen sem szegénysége, sem mások' részrehajlása, sem semmi egyéb nem okozta a' kimenetelt; hanem a' sors, miben megnyugodni nagy és kicsiny, erős és gyenge egyformán kénytelen.

Igen is az ember jól érzi, mennyire függ ő felső, láthatlan hatalomtól; 's minthogy érzi, tisztán vagy homályosan mély tisztelettel viseltetik az iránt; 's attól mind jót, mind rosszat másképen fogad, mint az emberektől. De különben is, tek. küldöttség! sors által igazítani a' kérdést, nem sokkal illőbb e az emberi méltósághoz, 's annál fogva nem felemelőbb, nem lélekesendesítőbb e, mint az erőszakkal párosult fogás? Máskor, mint rabok hurezoltattak be: most szabadon jönnek; máskor, mint megilért gonosztévő, szabadulás' reménye nélkül állottak itt: most társaik' sorában az ég' akaratjától várnak rendelést; máskor a' házi élet' köréből kiszakasztattak: most egy magasb lény' szózatát követve lépnek ki. 'S mind ezek nem fogják e az emberek' gondolatait 's képzeleteit más színbe öltöztetni? Ezeknél fogva nem szelídül e meg az irtózat, mit az eddig gyakorlott mód, a' katonai étellel egybekötött? 'S nincs e minden ok, minden lehetőség remélni, hogy embereink önkényt fognak e' szelid módnak elébe jönni; 's a' szülők gyermekeiket sírva kísérés helyett, nyugodt megadással vezetni elő?

'S meg kell azt is gondolnunk: minekutána az országgyűlés a' katonaság' bizonytalan idejét tíz évre határozta;

e' vigasztaló kinézés nem természetesen hozza e magával, hogy mind az, a' mi a' katonáskodással egybekötve van, vidámabb képet vegyen magára? Vagy tíz évi fegyverviselésre (mit a' fiatal ember örömben tölthet le, 's letöltvén lelke' és teste' egész erejében térhet honába), olly szomorító, olly rettetgető körülmények közt visszük e embereinket, mintha örökös fogságba, vagy épen pallos alá menendők volnának? A' lélek úgy nézi a' dolgokat: mint a' millyen szín, körülmény, vagy vélemény ömlik el körülé. Ne sötétítsük el a' lelket, mikor világosra lenne szüksége; ne rejsük ijesztő alakba a' dolgot, a' mit kívánatossá tenni kellene. Bölcs férjfiak tevék a' javallatot, 's a' figyelem, mit ezzel embertársaink iránt bizonyítottak, annyit legalább érdemel, hogy vele próbát tegyünk; és én erős hittel hiszem, a' próbát szerencsés kimenetel fogja koronázni. Mert a' méltatlanságtól megmentett, megbecsült, megtisztelt emberiség mindenkor szép következtetéseket vont maga után: érzés és gondolat kifejlést, lélekemelődet, és szív-nemesülést. Illő mindent elkövetni, mikép a' népet e' lépcsőkhez közelebb vezessük; 's lassanként a' mivelt-ség' nagyobb nagyobb mértékének elfogadására alkalmatossá formáljuk.

TISZTVÁLASZTÁSKOR.

1832.

Hivatalt vállalni, és hivatalról lemondani: mindennapi történet. De nem mindennapi az érzelem, melly e' történetnél a' lelkes férjfiu' keblét eltölti. Az esküvés szent volta, midőn annak kötelező szavai a' hivatalba lépőtől kimondatnak, már magában lélekre hat; 's mint kell e'

hatásnak erősedni, ha az esküvést egész kiterjedésében átgondoljuk. Mert ország és korona, nemzet és alkotmány, ember és polgár eránt nehéz kötelességet vállalunk fel; emberi gyengeségeink' és a' kísértetek' minden vakításai ellen fáradatlan küzdést fogadunk, 's áldozatul ígérjük magunkat a' közjóért, minek fentartását és előmozdítását a' választó Karok tőlünk kívánják. Mind ezek' elgondolása lehetetlen, hogy a' pályák' legkisebbikére lépőt is magas hevíletbe ne hozza, azt is, ki hivataláról lemondván a' végzett útra visszatekint; és magát komolyan kérdezi meg: mit tett, 's mit nem tett? hiven és tisztán maradt e? 's törekedett e megfelelni a' nagy kívánatoknak, miknek betöltésére minden erejét szentelé, 's betöltéséért becsületét adá zálogba?

Így érezve állok itt most, felkelvén, hogy tisztársaim' búcsuját búcsummal együtt méltóságodnak, 's a' tekintetes rendeknek benyújtsam. Lefolyt a' három év, melly hatáskörünknek szabva volt; a' törvény szózata zengett az előlülői székől; 's íme lelépünk, illetőde ugyan, a' megfutott pálya emlékezetét forgatván lelkünkben, de készen és könnyű kebellet. Mert a' lelépést nem önkéji parancsolat, nem is unatkozás, hanem az alkotvány' természete kívánja. Hazánkfiái, rokonaink és barátaink seregének körülünk, egyik szép része az ország' nemességének, melly valamint koronáját a' fejedelmi házuak szive' független mozdulatából vivé: úgy birói pálczáat és tisztii hatalmat szive' független mozdúlata szerint osztogat. E' tiszteletre méltó, fényes nemesség kebeléből választatánk, 's ennek kebelébe térünk újlag, százados szokásainkat együtt gyakorolni, együtt intézni el a' megye' jövő körmányát, és együtt örülni a' szerencsének, melly benünket illy jogok' részesévé tön. Mert mind addig, míg ezeket birni fogjuk, meg nem szününk az lenni, a' minek az isten a' magyart teremté: szabad nép!

Így is kell ennek lenni és maradni. Szabadságot, törvényt és terheket maga adott a' nemzet magának: illő tehát hogy azokat is, kik e' három nagy tárgy' őrzésére, kiszolgáltatására, és felosztására rendeltettek, maga válassza. Választás a' tisztségviselőt közvélemény' befolyása alá rekeszti; választás a' magyar nemest a' közönséges ügy éránt nagyobb részvétre hevíti; 's időről időre ismételtetve egymás után többeket vezet a' kormányhoz, többeket avat a' közdolgok' ismeretébe; 's ez által azt viszi véghez, hogy a' nemzet' nagy masszájának belső ereje nevedjék, 's a' megyei közgyűlések, mik a' polgári alkotvány' legerősb alapját teszik, az ország' egészére kiterjedő fontosságokat szakadatlanul megtarthassák. 'S egyébránt, nem kölcsönös igazság e, a' hivatal, ha teher, mennél több erőnek viselni, 's ha tisztesség, mennél több érdemesnek megnyerni? Testvérek vagyunk, egy hazának fiai; kell, hogy osztályunk a' lehetőségig egyenlővé tétessek. Magyarok vagyunk, szabad ősek' maradéki; kell, hogy részvétünk a' kormányban szakadatlanul, 's közönségesen fenntartassék. Jaj az országnak, ha tagjai magányba vonulnak, 's néhány kevés kezekre bízzák hazájokat! Azért lépniünk kell hivatalba be, 's hivatalból ki; most helyet foglalni, majd helyet adni: hogy élet és mozgás forrjon az egészben; 's minden nemes önmagában a' hazát megszemélyesítve képzelje.

Búcsuzunk tehát tekintetes Rende! 's csak egy tekintet keserít el benünket. Mert nem állunk itt mindnyájan, kiket három év előtt a' közbizodalom e' pályára szólított. Megcsoorbult a' szám, melly a kötelező hitet együtt elmondá; 's többen részint elvonúlva, részint halál által kebelünkől kiszakasztva üresen hagyák helyeiket, miket velünk nyervén, velünk már vissza nem adhatnak. Az emberi mulékonyság' ez újabb képe meg fogja hatni méltóságod' 's a' tekintetes rendek' sziveiket; 's hajlandókká teszi ez

utolsó pillanatban szeliden itélni rólunk, 's tetteinkről Gyarlók valánk, mint minden kit asszony hozott világra; nem tehettük, hogy baj és fogyatkozás nemaradt legyen utánunk; és nem tudtuk (bár ohajtók vala) felvirágoztatni e' megyét, 's dicsőseggé tenni az ország' minden tartományai közt. Azonban nem könyörgünk bocsánatért; jól érezvén, hogy mit ember hibázott akaratlanul, úgy is bocsátva lesz; mit pedig tisztviselő vétett akaratból, azt semmi bocsánat el nem törli. Szíven fekszik az, égetve mind végig, 's majd a' végórában kétszerezett lánggal lobban fel.

De lehetetlen elhallgatni a' köszönetet, mellyel három évi pártfogásért és segédért méltóságodnak, 's a' tekintetes rendeknek tartozunk. 'S íme kimondjuk azt nyilván és melegen! Hálás emlékezetet viszünk magunkkal; melly mindannyiszor újulni fog, valahányszor az öröm' és szenvedés' napjai, mellyek időnkre felviradtak, lelkeink előtt megjelennek. Mert együtt munkáltak a' tekintetes rendek velünk, midőn 'a keleti veszélyes mirigy határainkat meglepé; midőn a' veszélyt kísérő 's annál nagyobb rémület minden keblet elfogott; 's midőn a' nem messze vármegyékben kiütött borzasztó lázadás a' kétése jövendőt szorongató aggodalmak közt mutatá fel. De velünk fogtak kezét az örömben is, midőn országgyűlési követek ifju királyunkról, 's nyelvünknek természetes jogaiba lett visszatételéről hírt hoztanak, midőn I. Ferencz' negyvened évi szép ünnepét megültük; 's midőn V. Ferdinánd megtartásaért a' gondviselésre áldást mondtunk. Virasszon az ég a' tekintetes rendekre, még több örömnapiakat is, engedvén, hogy hazánknak, 's hazánkban e' megyének teljes felvirágzását megérhessék; 's megérhessék a' magyar nép' felemelkedése' szép napját, mikor Europa' nagy nemzetei közt a' maga ragyogó polezát ismét elfoglalja. 'S meg is kell annak lennie. Csak lelkünk legyen erős a' nemzetiség'

magas kívánatait felfogni; csak szívünk legyen bátor akadály és előítéletek ellen lankadás nélkül küzdeni; hitünk pedig tantoríthatatlan, hogy mihelyt a' közügyet törekedéseink' tüzpontjává tesszük, mihelyt áldozni és újra áldozni szent kötelességnek ismerjük, a' sors ohajtásainkat azonnal megkoronázza. Ezt kívánjuk, ezt reméljük; 's bár az óránként várt országgyűlés igazolná reményeinket; és az, ki három év mulva e' helyen hasonlólag búcsuzni fog, többé ne jövendőért könyörögne istenhez, hanem a' legszebb, legörvendetesebb jelenvalóért mondaná háláját!

KÖVETVÁLASZTÁS ELŐTT.

Nagykároly, novemb. 6. 1832.

Hónapokig tartott elválás után itt látja méltóságod, Főispányi Helytartó Úr, a' Szathmár megye' nemességét öszvegyűlni, gyakorlatba veendő szép jogai miatt önére lelkiesülten, de töltve tisztelettel az előlülői szék iránt, mibe méltóságodat a' királyi kijelentett akarat kegyelemmel helyhezteté. Eljöttünk meghallani az uralkodó felség' hívószózatát, mely országgyűlésünk' határnapját hirdetvén atyailag emlékeztet, hogy önállásu nemzet vagyunk; hogy ezer évü szabadságunk még virágzik; hogy a' lélek, mely az aranybullát 's az ezer hétszáz meggyenediki cikelyeket alkotá, még mint a' fejedelmi házban, mint a' nemzetben él; 's hogy e' lelket a' maga szelid lángjaiban folyvást táplálnunk kell, és híven a' szent korona, híven a' szent korona' árnyékában nyugvó törvények iránt, tiszta kebellet járulunk az oltárhoz, mely előttünk Pozson' falai között ismét emelkedik.

Mi lehet tiszteletre méltóbb, mint az egész hazát egy testben előterjesztve szemlélni? Mi lehet elragadóbb tekintet, mint midőn király és nemzet kölcsönös frigyben lépnek fel; 's egyesített jogokkal hozzák a' törvényt, mely szabad embereket kötelez? E' jelenet' érdeke nem vesztethet semmit, bár gyakran bár naponként előfordúljon. Mert a' nagynak, a' felségesnek behatása győzedelmes erővel kapja meg lelkeinket. Nagy pedig és felséges a' gondolat, mely e' törvényhozási egyesületben fekszik; ez egyesületben, hol közügy és magányos jogok, királyi hatalom és népszabadság egymást testvéresen mérséklék ki e' gondolatot teljes kiterjedésében felfogta, az érzi: mi különbség van a' föld közt, melyhez valakit történet ragaszt; 's a' haza közt, mely a' szívben él, 's míg az el nem romlott, bármi ég alatt, bármi folyók' partjain élni fog. Az tudja mi a' nép, mely parancs után jár, engedve kénytelen? 'S mi a' nemzet, mely törvényt alkot és teljesít szabadon? Az előtt világos, hogy vagynak áldozatok, mik alatt a' szív vérzik, és még is édesek; terhek, melyek nem nyomnak, de lelket emelnek; veszélyek, melyekbe a' lélek vígan rohan: mert van, a' minek fentartása boldogságnál és életnél többet ér; a' minek elsüljedése gyötrellemnél és halálnál rettentőbb — alkotványi szabadság. Boldog, ki e' két szavat bírhatja; 's úgy bírhatja, mint a' magyar nemes: hosszú századok és ősi vér által megszentelve! Neki nem kell jogokért küzdeni, miket a' tudós a' római hagyományok közül, 's a' philosoph' vizsgálataiból keressen elő. Neki nem kell magát kétségbeesve az utolsókra elszánni, ha sérelmeinek kíván orvoslást. Ismét meg ismét eljön az idő; királyi kezek nyitják meg a' pályát, hol a' nemzet ünneplő nyugalomban járul fel; ajkain hordja szívét; kölcsönös bizodalommal veszen és nyújt; 's nincs kor, mely keblében az önézés' és remény' testvérvirágát eldúlhassa.

Isten' oltalma alatt nyugszik a' legszebb rendszer,

mellyet valaha társaságba lépő rokon nemzetségek feltaláltak. Így állottunk, mikor még eldödeink fejenként harszi készülletben jelentek meg a' Rákos melletti síkon; így állunk ma is, midőn annyi süljedéssel fenyegető baleset között megtartva, függetlenül választott képviselőinket küldjük helyettünk, hogy meghagyásainkat tiszta kebelben híven megtartsák; tekintetünket, hasznainkat, 's az ország' és korona' egymástól válhatatlan jogait a' lélek minden erejével védelmezzék; jutalmokat a' közelégedésben, büntetésöket a' közutálatban találván. Így fogunk állani majd gyermekeinkben, unokáinkban is; mert előbb el kell a' magyar névnek és népnek a' földkerekségről tűnnie, mintsem ezt a' sors' legbecsesb ajándékát elveszesse; 's ha egyszer elvesztette; akkor nekünk sem gyermekeink sem unokáink többé nem lesznek. Ezt hisszük, ezt gondoljuk, ezt érezzük mindnyájan; 's megindult szívvel nyújtunk kezet méltóságodnak, kit születés, név, czím és hivatal e' közös érzelmekbe négyszeresen vonzanak. E' napon újlag látja méltóságod: mi szép szabad férjfiak' kormányát tartani; mi szép, vezérként ülni szabad férjfiak közt; kikre vidám hevülettel gyülekezni, bátor szívvel szólni, saját arcok' színében megjeleni, hazát, törvényt és kormányt szeretni — öseiktől jutott örökség. Imádja méltóságod együtt velünk az istenséget, könyörögvén, hogy ez örökségünket mindvégig birhassuk; és sértetlen adhassuk által maradékainknak.

KÖSZÖNET,
VÁLASZTÁS UTÁN.

1832.

Követte lett választatásomban, a' közbizodalom' e' nyilvános kijelentésében birom a' legszebb koszorút, mellyet

szabad férfiak a' magok polgártársának nyujthatnak. Ily megtiszteltetés kétségkívül legforróbb hálámat érdemli. De köszönet, melly szóval mondatik, nem egyéb, mint üres hang. Való köszönet csak tett által mutattatik meg, csak telyesítés által bizonyíttatik be. Ha majd a' pályán, mellyre lépendő vagyok, tiszta hazafiusággal járandok; ha a' közjó' szerelme, a' haza' szent ügye mellől sem remény, sem félelem el nem vonhat; ha visszatértemkor a' Tekintetes Rendek' arczain meglegedés' vonásait fogom olvashatni: akkor, és csak akkor leszen köszönetem lefizetve. Addig engedjék meg a' tekintetes Rendek, hogy némán rejtsem a' hálát szívembe, e' szívbe, melly hazámé volt és marad mindenkor.

A' HEVES MEGYEI ÜGYBEN.

Február. 19. a. é.

Ki magát a' hazának szentelte, annak köszönetet kívánni nem szabad. Mert ha életét, 's mindenét a' mi előtte legkedvesebb odaadta is, még is sokkal kevesebbet tön, mint a' mivel tartozik. De mi jutalmat is adhatna a' haza, 's mindenek felett ez a' mi hazánk, hanem a' pusztá kinyilatkoztatását azon szeretetnek, azon bizodalomnak, mellyet az érette küzdő hazafi a' maga hűsége által érdemlett? Azonban tagadhatatlan, hogy e' pusztá kinyilatkoztatás a' jutalmoknak legszebbike; 's azt senki magától, hálátlan-ság' vétke nélkül vissza nem taszíthatja. E' jutalmat nyujtá az ország' két lelkes megyéje Ragályi Tamásnak midőn a' két országgyűlési pályán köz tiszteletre méltóvá lett férj-fiút egyenlően követté választá; 's ennek tudása, valamint a' t. KK. és RR.' keblében meleg érzelmeket gerjesztett;

úgy bennem is. És megvallom, az érdemnek e' nyilvános megismérése engem' feleml.

Azonban a' mennyire örvendek e' szokatlanságában szép jelenésnek: annyira kell fájlalnom, hogy ebből és ezzel együtt kedvetlen vitatásra kérdések fejlének ki. Ugyan is az országos bizodalom' e' kettős mutatkozása, e' követségi kettős választás kétség alá vétetett. Miért? A' legelső pont, miből a' kerületi vitatások kiindulának, a' hevesi követválasztás törvényes volta felől tett kérdés vala. Szó téteték: ki ítélhesse el e' kérdést? Szó téteték a' credentialisról, annak elfogadásáról vagy el nem fogadásáról. Mire valók ezek? Nálunk, mint minden alkotmányos országban, a' választások egész haza tudtával, nyílt helyeken 's ezzek' jelenlése alatt tartatnak. Minden láthatja, minden tudhatja azok' folyamatát 's következményeit; 's credentialisok nélkül is saját természetöknél fogva állanak. 'S azon levelek a' dolognak csak pusztja formájára tartoznak; 's ugyan azért mélyebb vizsgálásokra alapos szükség nincs. Nem a' hevesi credentialis, hanem a' hevesi választás az, minek szóban kell forgani. Törvényes e' ezen választás? Felelem: ha Hevesnek nagyobb része, szabadon vitte azt véghez: igen is, törvényes. De a' véghez vitel' miképen történte felől sem a' kormány, sem az országgyűlési előlülnök, sem ezen tábla nem ítélhetnek. Egyedül Heves megye maga ítélheti azt meg, melly ha újabbi közgyűlésében az előbbi alatt tett választását saját többsége' tettének lenni kinyilatkoztatja: annak törvényessége többé kétség alá nem vétethetik. Kit választottak légyen Heves rendei? Bizonyosan azt, kiben legtöbb bizodalmodat helyhezették. Ki adott nekik erre jogot? Bizonyosan, a' képviselési alkotmány' természete; mi szerint annak, kinek joga van képviselőt választani, jogának kell lenni, hogy választását arra, kit legméltóbbnak itél szabadon ruházhassa.

Sokan azt állítják: ugyan azon férjfiu, ugyan azon időben, két különböző törvényhatóság' választotja nem lehet. Ez ellenvetés Heves' rendei nem áll; mert ők választották azt, ki még elfoglalva nem vala. Ha tehát két megye közül egynek a' Ragályihoz való jogát elveszteni kell: az nem lehetne más Tornán kívül, mellynek többsége a' már akkor elválasztott Hevesi követnek adá szavazatát. Mi okon? Azon, mert szabadnak hitte, 's méltán hitte, élni a' természeti joggal, mellyel a' Hevesi RR. épen úgy éltenek; 's mellynél fogva a' választás' egyedüli alapja a' hajlandóságon és birodalmon épült akarat.

Megismerem, hogy a' természeti jogok a' társasági rendelkezések által sokképen megszoríthatók: de valljon vagynak e' törvényeink, mellyek nálunk a' kérdéses megszorítást kívánnak? Nincsenek; ezt önmagok elismerték a' t. RR.' közül azok, kik a' megszorítás' szükséges voltát százados szokásainkon alapítják. Hazánkban, nem tagadom, törvényeink 's jogaink nagy részben szokásokon épültek; de ezt én igen örvedetes történetnek lenni nem látom. Mikor írott törvényeket hozunk, igyekezzük azokat a' lehetséges meghatározottsággal körülírni; igyekezzünk minden homályt úgy elhárítani, hogy a' törvényhozás' ezéjla idővel is tisztán kitűnjék. A szokás pedig igen gyakran észrevetlen kezdődik, időről időre más alakokra változik, míg végre valami olyan áll elő, a' mit előre senki nem álmodott. Mennyi kétség és homály nem jött ez által alkotmányunkba? Azért én a' szokásra olly általányosan hivatkozni nem szeretnék. 'S mondják meg a' t. RR. ha ezen jelen országgyűlés' folytatában is nem elég gyakran kijelenték e megalégyületlenségeket e' szokásokkal, midőn arról vala szó, hogy azok az országos többség' sarkalatos elvét, a' táblák' eredeti viszonyait, 's több ezekhez tartozókat, homályba borítani kezdték? 'S ollyankor a' szokások helyett nem mindig az alkotmány' eredeti elveire, a nemzet'

eredeti jogaira igyekeztet e' inkább visszamenni: mint a' naponként gonoszbra forduló szokás' tyrannismusát szenvedni?

Ennél fogva', ha a' kettős követség ellen valami fontost felhozni lehet, az nem e' szokás fog lenni, hanem inkább az a' másik ok, melly abból vétetett, hogy az illy követségek a' képviselőseget nagyon kevés számra vonván le, alkotványunkban kárt okozhatnának. Valóban, ha a' törvényhatóságok a' magok' bizodalmanak elajándékozásában vigyázatlanok lennének, ha a' képviselők a' haza iránti szent köteleességről megfeledkeznének: e' kár elkerülhetetlen fogna lenni. 'S ha most arról lenne kérdés; miképen kelljen a' választási jogokat meghatározni: a' kettős követség' elvét pártolni nem fognam. De most erről szó nincs; 's annyival kevésbé volt még akkor, midőn a' kérdéses választások történtek; 's így mind addig mig a' fennemlített természeti jog korlát nélkül áll, a' Heves és Torna' rendei által egyformán tett választásnak is kell állani. Mert bátran kérdem, hogy dolgaink mostani állásában, ki és mi joggal parancsolhatná nékiek: hogy azt, kit szivők választott, saját keblektől eltaszítsák, 's valaki máshoz, ki iránt bizodalmat nem érezhetnek, kénytelen forduljanak?

Nem is ez én előttem a' figyelemre méltóbb kérdés: hanem az, a' mi itt több ízben kimondatott, hogy Heves megyében közgyűlések nem tartatnak, 's következőleg annak rendei, most midőn saját választások' törvényes voltáról, saját követek' elfogadásáról vagy el nem fogadásáról vitatás eredt, akaratjokat ki nem mondhatják. Ez sérelem, minek orvoslásáról a' t. RRnek gondoskodni kell. A mi mig meg nem lesz, 's következésében a' hevesi RR. ki nem nyilatkoztathatják, ha követjüket még most is, minekutánna azt más megye is magáénak nevezé, elismerni akarják e vagy nem? én a' már egyszer megtörtént választást tiszteletben; 's Torna' rendei választásáról kétség úgy

sem lévén: Ragályi Tamást, mint két megye' bizodalommal megtisztelt követét üdvezlem.

A' MAGYAR NYELV.

ORSZÁGGYÜLÉSI BESZÉD, A' FŐ RR.' TAGADÓ VÁLASZÁRA.

Ha a' római tanács és nép maga hatalmának fő pontján még most is állana; ha mi ezen római népnek egy meghódított tartományocskája volnánk; 's úgy mint alattvalók folyamodnánk hozzájuk, hogy szabadulhassunk meg nyelvektől, és ők adták volna nekünk ezen választ, azt tek. rendek meg tudnám fogni; de mikor magyar nemzetnek kívánságára, magyar fő rendek adnak ilyen választ, azt megfogni nem tudom. Miért nem akarnak a' mi kérésünkre hajolni? Azt mondják, nyolcz század óta van öszveköttve a' nemzettel a' római nyelv; 's annál fogva az több érdekekkel van öszvekapcsolva, és eltörlésére, vagy megváltoztatására felette szükséges előbb mint a' kívánság' eredetét, 's kiterjedését, mint pedig teljesedés' lehetőségét, és az említett érdekekkel való megegyeztetethetését bővebb vizsgálat alá vétetni. Rendes dolog tek. rendek! Én ezen oldalról más érdeket nem ismerek, mint azt, melly abból foly, hogy mi magyarok, és független önállásu nemzet vagyunk, legalább akarunk lenni. — Ezen érdekből következik, és természetesen következik, hogy mi magunk tulajdon nyelvével élni kívánjunk. Mi ezen kívánság' eredete? csak az, mert magyarok vagyunk. Ha német, vagy más idegen nyelvet kívánnánk felvenni, akkor lehetne szükséges a' kívánság' eredetét kérdezni: de e' mostani kívánságunknak, melly a' nemzettel együtt született, állandóul azzal

öszevekapcsolatott, eredetét hosszasan keresni akarni, nem egyéb pusztá ürügynél, melly által a' dolog továbbra is elhalasztassék. A' kívánat' kiterjedése? ollyam kérdés, mit tenni miért kellett légyen, nem értem. Természetesen ennek több vagy kevesebb kiterjedése nem lehet, mint a' magyar nemzet és ország, mint a' magyar kormány' minden ágainak határa. A' lehetőség? Minekutánna 43 év' küzdései után oda jutottunk, hogy már a' mult országgyűlésnek 8.^{ik} törvényczikkelyénél fogva, minden, ki ezután hivatalba lépni fóg, minden, ki ezután ügyvéd lenni akar, magyarul tudjon: többé nincsen semmi lehetetlenség. Részünkről mindnyájan tudunk, beszélünk magyarul; tehát írhatunk egyszerre magyar törvényczikkelyt és felírást; a' kormány' részéről természetesen a' Cancellariát, melly magyar, alá kell vetni az említett törvényczikkelynek, és jól is tudjuk, hogy ott olly urak állanak, kik értik nyelvünket. Hol itt a' lehetetlenség, hogy mindjárt most ne telyesíttessenek azok, a' miket kívánunk?

Mikor tehát a' kívánat' eredetét bajjal nyomozni nem szükség; mikor kiterjedése természetes és meghatározott, mikor lehetősége már megkészült, nem látom ált', miért kellessék azt egyedül a' rendszeres munkák' körében eszközölhetőnek állítani, a' mi minden pillantatban eszközölhető?

Azt mondják továbbá a' fő rendek, lassan kell haladni; erőszakolni nem kell ezen lépést. De hát nem elég lassúság e 43 év óta küzdenünk a' nyelvért, és még most sem lennünk ott, hol lennünk kellene, 's hol lenni akarnánk? Minden országgyűlésen keveset nyertünk; minden előlépést nagy meggondolással tettünk; fájdalom! épen nem volt semmi sietség, semmi, a' mi az annyira ohajtott lassúságban, az akadályok' lépcsőnként való meggyőzésében elmaradott volna. Azonban a' fő rendek talán a' lassúság' ideáját századokhoz kötik? De én tek. rendek így nem

értek, 's érteni nem akarok. Mert később, mert lassabban haladtunk, mint kellett volna, kétszer, tízszer, tán százszor is.

A' fő rendek azt mondják: annyi sok száz évek óta lévén a' latin nyelv virágzásban, anyai nyelvünknek elsőbbségét, és hathatóságát e' koráig nem veszedelmeztette. Ugyan tek. rendek, mit véljek egy ilyen, a' nyilvános tapasztalással, az egész nemzet' köztudományával ellenkező állításról? Nevezhetjük e nyelvünket diplomaticai nyelvnek? nem mindig elsőbbsége volt e a' latin nyelvnek? 's nem lesz e mind addig, míg azt egyedül a' tudósok' szobáiba szorítani nem fogjuk? 's minden egyéb tekintetben nem vesztett e nyelvünk? Mert íme, bár belső tulajdonainál fogva Europa' leghíresebb nyelvei mellett sem vonulna szégyennel vissza; még is hátra kellett maradnia. 'S e' miatt a' mi egész tudományi műveltségünk, a' mi egész literaturánk hol áll? Nem hozom fel a' németet, franczot, vagy angolt, de maga a' dán és svéd parányi literatura is nem sokkal előbb van e a' mienknél? És miért? Azért mert járomba vetették nyelvünket; mert eltapodták, mert csúfot csináltak azon szerencsétlenekből, kik hazafiuságtól vezéreltetvén, ezen nyelv' kiművelésére adták magokat. Én tudom, én igen is jól tudom tek. rendek! Húsz év óta futom az írói pályát, és szenvedtem nem csak megvettetést, hátratételt, szegénységet, sőt üldöztetést is, mivel a' nyelvet becsülni, mivel néhány társaimmal annak kiművelését célba venni bátor valék. És még sincsen itt az idő, hogy nyelvünket felszabadítsuk? még is a' rendszeres munkák' sorára kell e utasíttatnunk? Oda utasíttatunk tek. rendek, mert úgy mondatik, a' rendszeres munkák már megszűntek mindent elnyelő örvény lenni. Azért talán, mert az urbáriumból már két czikkelyt elvégeztünk? 's a' polgári köz tárgyak' azon pontjára, hol a' nyelvügy előfordúl, majd egy évtized, vagy épen fél század után eljut-

hatunk? Hiszen ez az, a' mi a' rendszeres munkákat örvénynyé csinálja. Én ohajtottam volna: bár a' fő rendek e' gyűlöletes emlékeztetést ne ujtsák meg.

De kívánják a' fő rendek, hogy a' fejedelem' 's a' társországok' jogait tekintetbe vegyük. A' fejedelmet illetőleg: mikor vétettünk a' nyelvügyre nézve a' fejedelmi jogok ellen? nem mindig felírás' után járultunk e a' thrónhoz? nem mindig felírás', és adott válasz' után eszközöltettek e törvényeink? Íme most is felírni akarunk, most is alkudni készek vagyunk a' jogért, mit különben a' természet ad, miben minket hátráltatni annyi, mint természetes jogainkon gázolni.

Soha senki el nem fogja velem hitetni, hogy azon okok, melyeket a' fő rendek előhoznak, meggyőződésből szívből származtak volna. Nem kívánnak egyebet, mint a' latin nyelvből olly szent nyelvet csinálni, melly őket a' sokaságtól elkülönözze. Vagy talán a' Demokratiától félnek, ha az anyai nyelv felemeltetik? Erre csak azt felelem: török és orosz szomszédinknál soha sem divatozott a' latin nyelv, hol van azért nagyobb Despotismusnak ostroma, mint ő nálok?

Nem csodálnám tek. rendek, ha nemesség és adózó nép között forogna a' kérdés; ha a' fő táblánál az egész nemesség ülne, itt pedig az adózó nép' képviselői fognának helyet. Akkor ezen viseletet születéshez kötött előítéletekből, régi privilegiumokhoz ragaszkodásból, 's több e' féléből, menteni ugyan nem, de magyarázni lehetne. Most nemesség és nemesség közt, meg pedig egy részről 500, más részről 700,000 nemesség közt van kérdés. A' szerint, a' mint körülállásaink', 's országgyűlésünk' mostani rende állanak; a' szerint, a' mint magok a' fő rendek a' napkönyv iránti válaszban kinyilatkoztatták: e' kétfelé ülő nemesség egyetlenegy országgyűlési test. Egyetlenegy testnél csak egy többség gondolható, a' 700,000

kétszer jelentette ki magát; 's kérdem: mi joga van az 500nak olly kemény ellenmondást csinálni? En a' mi polgári alkotmányunkban csak egy vetot ismerek, 's ez a' koronához van kötve.

'S kik ezek a' fő rendek? nem azok e, kik az ország-nak legtöbb javaival élnek? nem azok e, kik a' helyeken ülnek, hol Zrínyi a' bajnok és koszorús író, hol Pázmán Péter és Liszti ragyogtanak? kik a' sorokon gyülekeznek, miket egykor Kohári és Amade, Orczy és Ráday, 's nem régen Szécsényi és Festetics György ékesítettek? nem méltán kívánhatnók e, hogy ne szegezzék magokat az ellen, a' miért az őket megelőzőtt nagyok élni és halni dicsőség-nek tartották.

'S mit tegyünk? újra írjunk? okokat okokra halmozunk? de mit használnak minden mi okaink azoknak, kik füleiket és szíveiket előttünk már kétszer bezárták? kik a' természet' és hazafiuság' szent szózatát már kétszer visszavetették? Ha a' szent korona iránti tisztelet nem tartóztatna, azt javaslanám, hagyjunk fel a' küzdéssel, 's terjesszük egyenesen a' felség' elébe folyamodásunkat. Mert rendes dolog az, ha valaki elválasztó fallá teszi magát thronus és nemzet közt, hogy ez a' maga fejedelméhez, szíve' kívánsága szerint ne járulhasson.

Ha pedig még egyszer csak ugyan írunk; jelentsük ki azon tantoríthatatlan elhatározásunkat, hogy előbbi üzenetünktől semmi esetre el nem állunk; hogy ha helybenhagyást ez úttal sem találunk, mi a' fejedelemhez vivő utat, magunkban is meg fogjuk keresni. Az elkeserített hazafiuság' érzelmei nagy jogokat adnak, csak erős kebelben lángoljanak. Sokszor hallottam én itt erőről, moralis erőről szót tetetni; 's ezen pillantatban szólítom fel a' tek. rendeket ezen erőt kifejteni, 's úgy vélem, nem szólítom fel hijában; mert íme én is, ki egyike vagyok a' leggyengébbeknek, nyilván 's egyenesen kimondom: előbb fog e'

kebel megrepedni, mintsem a' nemzeti nyelvre nézve tett kívánságtól egy pillantásig is elálljak.

TAGEN JÁNOS' KIKÜLDÉSEKOR.

Február 22^{ik}én 1833.

A' pörbe idéztetés előlülőiképen kimondva lévén, a' fennforgó tárgyhoz, ezen oldalról szólanom többé nem szükség. De ki kell jelentenem, hogy minekutána a' nemes Bihar vármegye' követén esett sérelem' valósága elismeretett; nimekutána a' nagy-váradí n̄s káptalan' követének mai napon tett kinyilatkozásával a' tek. karok és rendek meg nem elégedtek; 's minekutána mind ezek' következésében, a' törvénybe idézés meghatározva van: nekünk többé a' nagy-váradí n̄s káptalan követével együttülni nem lehet. Erre nézve tehát n̄s Bars vármegye' követével egyetértőleg, az említett káptalani követ' eltávoztatását kívánom; a' pécsi n̄s káptalan követének nyilatkozására egyszersmind megjegyezvén, miképen itt nem az egyházi rend' ügye van kérdés alatt, 's következőleg a' nagy-váradí nemes káptalan' követének személyes dolga, az egyházi rendre árnyékot nem vethet.

Azonban kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a' fennemlitett pörbe idézéssel a' mi nyugal munkát helyreállítottak lenni nem tekintem, 's a' méltóságos Personalis úrnak, mint az országgyűlés' törvényes előlülőjének érzékenyen panaszlom meg, miképen méltóságod önmaga a' nagy-váradí nemes káptalan' követének sértő szavait nem csak hogy nyugalmasan halgatta végig; nem csak hogy nehez-

telését ki nem jelentette; nem csak hogy az 1723: 7^{ik} törv. czikkelyt gyakorlatba vétetni nem rendelte; hanem a' már darab idő óta fennállott, 's mentségének, maga megtisztításának előadása végett utasítását kezében tartott, 's elégtételt kérni akart Bihar vármegyei követnek, az ülés' bezárásával minden mentséget, megtisztítást, 's elégtételkérést lehetetlenné tett; 's ötet az előlülőség' kimelésére inteni, 's más napra útasítani jónak látta.

Mind a' mellett is, a' mit méltóságod e' cselekedetére nézve is már előadott, kérdenem kell: a' megsértett képviselői becsület nem vala e méltó, hogy az ülés miatta néhány percczel meghosszítottassék? csekélység vala e, hogy egy katonai és polgári pályán köz tiszteletet és szeretetet nyert férjfiu, mint kikiáltott hazug, megtisztítás és vigasztalás nélkül ment ki a gyűlésből, 's jött ma vissza? csekélység vala e, hogy e' tett által az országgyűlési köz bátorság ingadózó lábra tétesék? — Mi még tegnap bátran, és szabad nemzet' képviselőihez illő büszkeséggel léptünk e' terembe, hivén, hogy törvény, igazság és haza mellett korlát és bántás nélkül szólhatunk. Mi kardainkat csak jelül hoztuk oldalainkon, hogy minden törvényes alkalommal hazáért és királyért halni készen vagyunk; 's nem oltalomért. És ma ki tesz engem bizonyossá, ha e' bátor szavak után nem áll e fel valaki? nem mond e reám gyalázó szavakat? 's az előlülő a gyűlést eleresztvén, nem leszek e kénytelen a' gyalázat' égető fájdalmával szállásomra térni?

E' tekintetnél fogva, azon szólási szabadsággal, mit mint magyar nemes őseimtől nyertem örökségül; azon szólási szabadsággal, mit küldöim követé valasztatásomkor kötelességemmé tettek; azon önérzéssel, minél fogva tudom, hogy ajkaimról harmincz ezer nemes' szavazata szokott zengeni, kívánom vissza méltóságodtól a' képviselői becsületet, melly itt tegnap elgázoltatott; kívánom

vissza a' köz bátorságot, melly itt tegnap ingadózó lábra tétetett; kívánom vissza a' köz nyugalmat és rendet, mellynek fenntartását a' királyi felség méltóságod' kezeire bíz; 's úgy hiszem, hogy e' kíváratim' telyesedését méltóságod' elébb tett nyilatkozásánál fogva várnom is lehet.

ERDÉLY 'S A' RÉSZEK' ÜGYÉBEN.

Martius 4. d. 1833.

Erdélyt 's a' Részeket illető jogainkat, 's az irántok formált kívánathoz tartozókat már olly világosan elő adtuk, hogy nem látom által: mit lehetne még hozzátenni? A' főrendi válaszban nem látok egyebet, ismételésénél olly locus communisoknak, olly anchora sacráknak, mik már hosszú idő óta használtatnak.

Az mondják a' Fő RR., ki kell Erdélyt a' Részekre nézve is halgatni; 's hogy Erdélyben Országgyűlést időhatározattal kérni szokatlan és czéliránytalan.

De miért kell Erdély' kihallgattatását újra meg újra szóba hozni? A' Részek a' Carolina resolutio által törvény ellen vétettek el; 's a' mi hatalomszóval elvétethetett, törvényes válaszzsal miért ne lehessen visszaadatnia? Sem kiváltságok sem polgári és egyházi viszonyok a' mi kívánatunkban változást nem tesznek. A' váradi szerződéstől a' balázsfalviig másfél századig volt Bihar és Marmaros Erdélyhez kapcsolva: még is mindegyik nehézség nélkül Magyar országhoz visszaállítatott. A' Carolina resolutio meg csak száz éves; 's az ez által okozott szakadást miért lenne nehezebb orvosolni? 's annyiival inkább miért lenne, mivel abból, hogy a' Részek Magyar országnak tagadha-

atlan kiegészítő megyéi, önkényt foly miképen minden kérdésen kívül az egész ország viszonyaiba kell visszahelyeztetniük? Annálfogva mind az, a' mi e' visszahelyeztetés' törvényes voltát ugyan nem ostromolja, de telyesedésbe hozatalát hátrálja, nem egyéb rejtegetett, de még is kitetsző törekedésnél, melly a' nemzet' köz kívánatát hátrálván, az 1732diki törvényesnek nem ismert elvételt támogatja.

Aztán tek RR., mit jelent az, hogy az erdélyiek kihalgattatásának e' részben szükséges volta az 1741diki 18 törvényczikkely' erejénél fogva sürgettetik? Hiszen épen azt panaszoljuk, hogy az említett czikkely záradékából folynak sérelmeink; hogy azon záradék az, mi Erdélyt tőlünk visszatartja. Nem úgy bántak e velünk: mint gyámság alatti gyermekkel? kinek azt mondják: e' ház, e föld, e' kertek a' tiéd! azonban azok, más parancsaitól függenek. Így mondják nekünk is: tiétek Erdély; tiétek a' Részek; de azért országunkhoz nem kapcsoltnak. Miért? Azért mert még előbb az erdélyieknek kihalgattatni kell! 'S ez az a' locus communis, az az Anchora sacra, minek erejével még újra egy századig lehet hijábavalókká tenni minden kívánatainkat. 'S ez, ki kell nyilván mondanunk, mind az Ország jogaival, mind a' törvényhozótest' méltóságával ellenkezik. Azért egyszer már illő, hogy ezen ürügy elvettessék, 's mint felebb mondám, a' mi királyi válasz után noha a' nemzet' akarata ellen vétetett el, ugyan az úton, a' nemzet' kívánságára, visszaadassék.

A' mi az erdélyi Országgyűlés' határidejét illeti; mi szükségesebb annál hogy ha Erdélylyel az egyesület' módja iránt tanácskozni akarunk, 's ha tanácskozni haladék nélkül akárunk: addig míg a' magyar országgi törvényhozótest együtt van, az erdélyi is öszvegyűjtessék? Ezt kívánni a' 2 Ulászló és 1 Mátyás törvényeiknél, 's a' kassai békekötés pontjainál fogva még akkor is jogunk van, ha

semmi egyesület nem forog kérdésben; 's nem csak jogunk, de kötelességünk.

Ki tagadhatja meg egyes megyéktől is, hogy országunkban a' három évnél tovább haladott Diétat felirással ne sürgethesse? Erdély nem testvérünk e? nem tartozik e' a' Magyar Korona örökös jogai közé? 's annál fogva nem multhatatlan tartozásunk e' szabadságaira felvigyázni? elszenvedhetjük e', hogy ott huszonhárom év óta országgyűlés nem tartatott? És épen most a' kölesönös szerződésre van e más mód az egy időben tartandó két országgyűlésnél? Hogyan fogjuk különben Erdély akaratját tisztán érthetni? 1752ben adatott Erdély nevében felelet; de a' részek az 1790diki magyar diétán annak ellene mondtak. Ekkor a' fejedelemség mind három nemzetei folyamodó irást nyújtottak a' KKhoz és RRhez, panaszolván, hogy elvagynak nyomva, szabadságaik eltapodtattak; 's más utat a' szabadulásra a' Magyar országhoz való kapcsolataison kívül nem látnak. 'S ugyan e' három nemzet 1790ben adott feleletében az öszvekapcsolást még sem kívánja. Azt kérdem már, hogy az említett forró ohajtás után lehet e természetesen következtetni, miképen a' későbbi felelet a' megelőző ohajtással egy kútforból eredhetett volna? Nincs más út, mint a' két országgyűlést egyszerre tartani; akkor a' valónak ki kell mutatkozni; akkor meg fog tetszeni: van e igazok azoknak, kik Erdély részéről az egyesület ohajtását még most is tagadják? Mert vagnak kik tagadják; pedig senki sincs a' tek. KK. és RR. közül, ki alsó Fejér megyének ugyan ezen ohajtást kimondó levelét ne olvasta volna; 's e' pillanatban, mikor ezeket beszéllem útban vagnak hozánk több erdélyi megyék követei, hogy kérésöket megújítsák. Maradjunk azért előbbi üzenetünknel tek. KK. RR.! Küldöim nevében kérem ezt, kik két év előtt ez ügy pártfogására az egész hazát felszólították. A' mi engem magamat illet, nekem azon

szerencse jutott osztályrészül, hogy magyar országi apának 's erdélyi anyának gyermeke születtem. Én születésemnél fogva birom a' testvér hazák iránti szerelmet, én szívem alatt egybe forva hordom képeiket; 's kínos látnom, hogy ellenséges körülmények miatt egymástól elszakasztva tartatnak. Hitem és vallásom Tek. K. K. és R. R. ez: mint csak egy Istent ismerek az égben: úgy csak egy magyar hazát ohajtok a' földön. Kettőben nincs üdvesség!

A' KIRÁLYI VÁLASZ' FELVÉTELEKOR.

22. April. 1833.

Fájdalommal kell látnom tek. karok és rendek, hogy a' királyi rescriptumban szemrehányások vagynak, miért az országgyűlést oda nem tartozó tárgyak' felvétele által czéltalanul késleltetjük. De miket vettünk fel? Rétségkívül nem egyebeket, mint a' mik az ország' legfőbb sérelmeit teszik; 's miknek a' királyi rescriptumból lett kimaradása ismét új sérelem reánk nézve.

Mert ígérek ugyan a' k. írás' végszavai más válaszban jövődö feleletet; de épen ez' ígéret az, melly a' mi kívánatainkkal ellenkezik. Miért említök sérelmeinket a' kir. előadások előtt? Miért nem érténk egyet a' fő rendekkel abban, a' mit ők az 1790: 13dik törv. czikkelyből következtetni akartak? Nem azért e, mert azokat már régibb országgyűléseinken kellett volna orvosolni? Nem azért e, mert nem megelőzik, de igen nagy távolságban követik azon királyi előadásokat, mikkel együtt hosszú évek előtt, 's némelly részben a' mult század' elején felterjesztettek? És íme tek. karok és rendek, azon királyi előadások, maga

idejében mindegyik, tanácskozásba vétettek, törvénybe mentek, 's telyesítettének; a' sérelmek pedig hátra és mindig hátrább vettetvén, időről időre; új meg új előadásokkal szorítottak ki; 's most egy egészen más század' közepe' táján, több egy más után kihalt embernyomok' elenyésztlével is, nem tekintve, nem orvosolva, súlyaiknak egész nyomásában fennmaradtanak.

A' nemzet tek. karok és rendek szentnek nevezé a' koronát, mert annak ideájával a' nemzeti nagy egyesület' legszentebb, legsarkalatosb alapjait kötötte együvé. Azért a' koronának a' nemzet érdekeitől különszakasztott jogai nem lehetnek. Egyedül a' polgári alkotvány' feltételei alatt nyugszik a' korona, e' koronának mi mindnyájan, kik itt tanácsot ülünk, együtt azokkal kiknek képét viselni büszkéek vagyunk, tagjaivá születünk: honnan tehát e' nagy különböztetés, melly az előadások és sérelmek közt tétetik? A' törvény egyformán kötelez kormányt és nemzetet; 's a' mi minket illet: mikor mem telyesítők azt, a' mire magunkat országgyűlési czikkelyeink által ajánlottuk? Határoztatott katonaság? megadtuk. Rivettetett az adó? behajtottuk. Igértünk segedelmet? meg fizettük. De íme, század óta kívánjuk Erdélyt egyesíteni; 's Erdély mind e' mai napiglan egyesítve nincs. Kérjük az országot kiegészítetni, 's az ország mind e' napiglan kiegészítve nincs. Kérjük a' sótárgyat országgyűlés elébe adatni; és a' sótárgy mind e' napiglan országos kérdéssé nem tétetik. 'S mind ezekhez mennyit kellene meg kapcsolnom, ha e' kevés tökéletesen elég nem vólna a' tekintetes karok' és rendek' emlékezetében számtalan illyeket felébresztteni! Lehet e igazságtalansággal vádolni bennünket, ha illy helyzetben sérelmeinket felírásunk' homlokán mutattuk fel? Lehet e' vádoltatnunk, hogy sérelmeink' felmutatásával ez országgyűlés' czélja ellen cselekszünk?

Ezeknél fogva tek. karok és rendek, úgy hiszem,

kepviseelői kötelességünk' telyes érzetében kell ismét a' királyi felség előtt fellépniünk, 's nyíltan elmondanunk, hogy sérelmeink' hátratétele által polgári alkotványunkat, a fejedelem és nemzet közötti kölcsönös szövetséget látjuk megsértetni; 's aggodalmunk e' miatt annál nagyobb, mert a' királyi írásban e' jelen országgyűlés' egyedüli céljának az országos munkálatok mondatnak, miken kívül minden más kérdéseket eltávoztatnunk kell. De tehetünk e róla, hogy az előleges sérelmek iránt nyugtató választ a' közelebbi mult két országgyűlésen sem nyerhettünk? 'S mivel most e' sérelmek közül egy, t. i. a' rendszeres munkák' vizsgálata, valahára negyven év után, vitatásba vétetik: következik e, hogy a' többeknek feledségbe kell hullaniok? Ismételjük azért felterjesztésünket; mert minden esetre tudnunk kell már egyszer: mit remélhetünk? tudnunk kell: várhatjuk e azt, a' mit kívánni jogunk van? tudnunk kell: nincsen e ideje széllyelnézni az eszközök közt, miket az alkotvány' természete, 's világos törvényeink hasonló esetben nyújthatnak?

Ez értelmem tek. karok és rendek! Nem könyörgök, hogy azt pártfogolni méltóztassanak, nem kételkedvén, hogy a' haza' boldogságát egyformán hordjuk sziveinkben; melly haza ha nem boldog, boldogokká mi sem lehetünk.

A VALLÁSÜGYBEN.

Majus 21. d. 1833.

Jól érzem tek. karok és rendek, hogy ennyi lelkes beszélő után felállanom szükség nem vala; de azon tisztelet, mellyel küldöm' utasítása iránt viseltetni tartozom,

parancsolja kinyilatkoztatnom, mennyire nem legyek e' fő rendi jelen válasszal megelégedve.

Ha a' tizenkilencedik század' felvilágosodása, ha az országos népesség' harmad részének nyugodalma a' fő rendek előtt elég fontosak nem valának: de az egész ország' nyilván kijelentett akaratja, a' törvény' szabad kéz szerint történt magyarázatja, a' békepontok' meg nem tartása, — olly tárgyak, mik minden hazafihoz szokatlan érdekekkel szólnak. 'S ugyan azért nem lehet fájdalom nélkül szemlélnünk, hogy a' fő rendek illy fontos tárgyat egy oldalulag vettek, hogy azt úgy látszanak tekinteni, mint felekezeti ügyet; holott ennél a' nemzetet közönségesebben érdeklő kérdés nehezen foroghat fenn.

Igen is tek rendek! a' sérelmekkel, mikre a' fő rendek e' részvét nélküli választ adák, a' törvény' szentsége, a' békekötések' ereje, a' törvényhatóságok' tekintete, 's az országgyűlési tanácskozások' egész jövődjé vétegett kérdésbe.

Nemzet hozta a törvényt, 's kötelessége is azt oltalmazni; vér ömlött a' békekötésekért, 's azokat eldődeink iránti hálátlanság' 's merném mondani, vérárulás' vétke nélkül semmivé tétetni nem hagyhatjuk; 's midőn 'a törvényhatóságok' hasonlatlan többsége az ügyet kivívatni kívánja, mi leszen, ha a' nemzeti ohajtás kevesek' ellenkezése által sikeretlenné tétetik? De mi leszen ez uton országgyűlési tanácskozásainkból is? Mert íme, most üzenetünk' felvétele egy hosszú hónapig halasztatott, 's jól látják a' tek. rendek, hogy hasonló halasztásokkal legforróbb, legigazságosabb, a' törvényben legmélyebben gyökerezett kívánataink is, egész az országgyűlés' végeig, vagy örökre is elmellőztethetnek. 'S illy hosszú halasztás után, végezetre is mit tettek a' méltóságos fő rendek? Nem egy száraz, okokat fel nem hozó válasszal adák e tudtunkra, miképen várunk semmit nem lehet? Ezt kívánja e a' két tábla közti

tanácskozás' természete? ezt hozza e magával a' tekintet, mit a' nemzet, mellynek képét viseljük, bizonyosan érdemlett? Ez tek. rendek! lenézés; ez, magyarul mondva, megvetés; 's mi megvetést a' képviselői táblán nem szenvedhetünk a' nélkül, hogy küldöink ellen bünt ne követnének el.

Azért mind ezeket ohajtom a' fő rendeknek nyilván megíratni, hogy mi pusztá szavakra meggyőződésünktől, és utasításainktól el nem állhatunk; 's annyiaval inkább nem állhatunk el, mert akkor, mikor egy nagy nemzetnél már a' zsidó nép' emancipációjáról van kérdés, magunkat egész Europa' szemei előtt sötétségi elvek' gyanújába nem ejthetjük. Egyébként is nekünk hiven kell maradni azon nemes lelkű nyilatkozásokhoz, miket ez ügyre nézve kerületi 's országos üléseinkben e' képviselő test' catholicus tagjai haza, és emberszeretet, 's magas műveltség által vezetve, egymással vetekedvén tettek. 'S valóban, ha a' fő rendek egyezéseket továbbra is megtagadják, nem fogja binni a' maradék, hogy e' két tábla' tagjai, ugyan azon idő' ugyan azon világosságterjeltő század' emberei valának.

De talán meggondolják magokat, 's meggondolják, miképen olly ügy forog vitatás alatt, melly bár most elnyomatik, előbb utóbb maga magát fogja kivívni. Így leszen tek. rendek! Mert ha elébb nem, a' mi sírjainkon, 's az előttünk elhunyt küzdők' sírjaikon támad fel a' kérlelhetetlen Nemesis; és kiméltetlen igazsággal fogja számon kérni három száz esztendő' könyeit; fogja számon kérni milliomok' feldúlt nyugalma, a' sírig üldözött ősznek vég hör-gését, 's a' gyermekeitől megfosztott anyának jajait; és számon fog kérni minden csepp vért, melly a' bécsi és linzi békességeért magyar keblekből kiömlött. Nem is történhet ez másképen! Mert negyedfél milliöm lélek' kéréme, nem pusztá kérelem, a' törvény' sérelmeért felszólamló nemzet kívánata, nem pusztá kívánat, melly mint epedő leánya' sohajtása, a' legelső szellőben nyom nélkül

enyésszen el. Azonban az óra még nem folyt le: még nyugalomban fekszik előttök a' jelen és jövőndő; még a' választás szabad!

A' VALLÁSÜGYBEN.

Junius' 4. 1833.

Vallásügyet tárgyzó indítványunk, tek. RR. és RR., negyed ízben vetteté vissza; 's e' sokszorozott visszavetés akarátunk ellen is keserű gondolatokat ébreszt szíveinkben. Úgy hiszem: lehetetlen a' mélt. főrendeknek által nem látniok, hogy midőn a' nemzet' általunk kijelentett kívánatának illy tiltólag állanak ellene, akkor a' korona vetojához hasonló vetót ruháznak magokra. Lehetetlen által nem látni, hogy polgári alkotványunk a' maga jelen körülményeiben két vetót el nem bír; 's e' két veto alatt dolgaink mostani folyásának elkerülhetetlenül meg kell zavarodni. Mert utasításokkal kötelezett képviselők vagyunk, utasításokkal, miknek készítésében a' fő tábla' tagjai, mint küldöink' egy része, befolyással voltak; 's ha most ez utasítások' következésében a' nemzet' kívánataival a' kir. Felség' elébe járulni akarunk, 's akarátunkban a' mélt. főrendek benünket feltétel nélkül akadályoztatnak: mondják meg nekem a' tek. karok és rendek, maradhat e természetes állásában a' követ, ki — mint én is — utasítására esküt tett, 's ha nem tett volna is, minden bizonynyal aziránti hűségeért becsületét veté zálogba? Nem ismeri a' népet, ki tagadni merné, hogy a' vallásügy az ország' minden ügyei között még most is legfontosabb; 's minekutána ez ügy keményen lelkeinkre bízott, 's mi az előnkbe szabott pontokat a' mélt. főrendek elébe terjesztők,

mit kívánnak, mit kívánhatnak tőlünk? Hogy visszalép-jünk? küldőink iránt hűségtelenek legyünk? hogy huszon-öt, harmincz, nagy rangu férjfiu' ellenmondásának önkényt feláldozzuk azt, a' mit protestans és nem protestans egyformán kíván, a' mitől milliómok életök' egész nyugalját, 's jelen és jövőndő boldogságukat kirekesztőleg függesztik fel?

Vagy talán engedtek már a' mélt. főrendek annyit, a' mennyit törvény és igazság szerint engedhettek? E' negyedik válasz ugyan azt mondja; 's ez tulajdonképen nem is egyéb hosszú előadásánál a' pontoknak, mikben magokat megegyezteknek lenni állítják. 'S mik ezen pontok, tek. rendek? A' reversalisokat illető? Való, azokat jövőre nézve eltöröltetni engednék: de egyszersmind az eddigi reversalisokat törvényesíteni kívánnák, noha azok 1785ben eltörölve, 's 1792ben törvényen kívül, királyi válasz után ismét behozva lévén, most ha vagynak is, de nem törvényesek, 's ellenek, mint országos sérelem ellen, szavat emelhetünk. Látni való: miképen a' mélt. főrendek' illy egyezése az ügyet az eddiginél rosszabb lábra fogná állítani. Így a' hat heti oktatást illetőleg is. Most ezt a' keserű hat hetet, ezt a' babyloni fogság' hasonképét, legalább at törvény' egyoldalú magyarázatából származott sérelemnek szabadon kiáltjuk: a' főrendi egyezés szerint pedig némelly tizenhatsz évet meghaladottakra nézve megszűnne ugyan, de minden másokra törvényesíttetné. 'S mit gondolnak a' tek. karok és rendek? Vajjon illy körülmények közt, mint a' mikről panaszkodunk, nem fogna e minden eszköz elővételni, hogy jövőndőben egy kérdés alatti személy is életének 18dik évét háborítatlan el ne érhesse? Illy nyereségek jutnának nekünk a' főrendi egyezések által! Így orvosoltatnék meg a' törvény' sérelme! Így tartatnának meg a' békekötések! Nem szóllok a' több úgy nevezett megegyezésekről: Elég legyen közönségesen kifejeznem: köszönöm én az egész protestans népség' nevében

az illy megegyezést! köszönöm én Szathmár vármegye' nevében törvényeinknek illy védelmét! köszönöm én a' Bethlen és Boeskay mellett elhulott bajnokok' unokái' nevében a' békekötések' illy megtartását! De egyszer akkor eljön az idő, midőn a' köszönet kísértő lélek' hangjaként fog zengeni!

Most pedig kívánom a' méltóságos főrendeknek megíratni: miképen mi mélyen érezzük a' kénytelenség' kedvetlen voltát, melly velünk már az ötödik üzenetet készíteti. Kívánom újra meg újra tudokra adatni: miképen e' jelen ügyhez három millió protestans, 's számtalan catholicus' érdekei vagynak fűzve. — Mert a' törvény' sérelme egyiránt közös; a' szabadság' megszorítása egyiránt fájdalmas; 's a' nép közti szakadás, 's az ország belső nyugalmanak veszélyes állásban léte, minden hazafit méltó gondban tart. Kívánom őket megkérdeztetni; fognak e' rólla felelni, ha ez olly nagy várakozást gerjesztett ügy, miattok eligazítás nélkül marad? és fognak e' felelni azon esetekről, miket a' dolog' zavarban maradása, az ország' minden részeiben mulhatlanul hozand magával? Kívánom megkérdetni: nem irtóznak e' magokra vállalni a' köz vélemény egész súlyát, a' reményeiben megcsalatozott nemzet' szemrehányásait?

A' mi minket illet tek. RR. mi bátran nyúlunk saját kebleinkbe; mert tartozásunkat e' részben hiven telyesítők mind eddig; 's ha a' méltóságos fő RR. ezután is utainkban állanak; ha a' nemzet 40 esztendő's panaszait a' kir. felség elébe vinnünk ezután is tiltják: Isten és haza, és az egész mívelt Europa legyen bíró közöttünk és közöttök; 's jaj annak, kit e' bíróság kárhozthatni fog!

A' VALLÁS ÜGYÉBEN.

Junius 15. d. 1833.

Az a' részvétel, mellyel a' tek. rendek e vallásügyet már öt ízben pártolták, szükségtelemmé teszi nekem, hogy mielőtt a' főrendi válasz pontonként felvételtnék, a' tek. karokat a' tárgy' fontos voltára figyelmeztessem. 'S egyedül szívem indulatai vonzanak e' következő szavakat elmondanom.

Akármi oldalról nézzük e' tárgyat tek. rendek! ennél figyelemre méltóbb az országgyűlés' élébe ritkán jöhet. Mert ha tekintjük az emberiséget, minő részvétet nem érdemel az evangelicus felekezet, melly háromszáz év alatt hosszú mondhatatlan szenvedéseken ment keresztül.

Mik történtek mindjárt a' reformatio' századában, arról törvénykönyveink borzasztó emléket tartottak fenn, mit el kell hallgatnom, azt érezvén, hogy a' tek. karok' kebleiket e' néma emlékeztetés is irtózással tölti be.

Mik történtek a' bécsi és linezi békekötések után? arról a' nápolyi tengerpart siralmas bizonyosságot teszen mind örökre. Mert ott a' mi szenvedőink fölett napok nehezültek meg, miknek mindegyikéről kívánnunk kell: *excidat illa dies aevo, nec postera credant saecula.*

'S végre mik történtek az 1791: 26 törv. czikkely óta, arról mind azoknak kik másonnan nem merithetik, bőv tanúságot adott, egy köz tiszteletű hazánkfia, ki a' legszomorúbb eseteket, a' németek' egész mívelt Európában ismeretes nyelvén, hiteles oklevelekkel támogatva, közre eresztette; hogy minden, kinek szeme van láthassa, és minden, kinek lelke van, gondolhassa el; miképen itt a' végső idő, midőn a' felekezet' embereinek segéd kezeket kell nyújtani.

Kell pedig nyújtani annál inkább, mert e' tárgy a' nemzet' politikai állásával szorosan csatolva van.

Miben áll ugyan is alkotványi szabadságunk? Bizonyosan abban, hogy a' nemzet maga alkothat törvényt, melly-nél fogva kormányoztassék.

'S még is két nagy számu néposztály van országunkban, mellynek sorsa főkép, vagy talán egyedül csak dicasteriumi rendelések által igazgattatik: a' tíz milliom adózó, 's a' három milliom protestans.

Az adózóról elkezdettek a' tek. karok törvényeket hozni; de ha ezt a' protestansokkal is nem teszik, vagy nem tehetik, 's azok továbbra is mostani bizonytalan helyzetökben maradnak: mit mondandunk a' nemzet' szabadságáról, mellynek harmadrésze a' törvény' oltalmára híjában hivatkozik, 's minden pillanatban veszélyben forog idegen akarat alá vettetni?

Aztán tek. karok és rendek, e' mostani kérdéstől függ a' képviselői táblának jövendőben bizonyos, vagy bizonytalan állása is; mert a' méltóságos főrendek utasításaink' erejét, 's a' nemzet' általunk előterjesztett többségét hozzák kétségbe; ha e' kétség alól győzedelmesen ki nem emelkedünk, a' szabadság legfőbb alapját, t. i. a' többség' elhatározó voltát veszedelmeztetjük, 's oligarchiai elvek alá jutandunk.

Mind ezeknél fogva, tudom a' tekintetes karok szokott melegséggel fogják ez ügyet most is pártfogolni, 's nincsen egyéb hátra; mint ohajtanom, hogy az emberiségnek és hazának nagy gondolata szenteljen meg minden szót, melly e' tárgy vitatása alatt a' tekintetes karok' ajkairól le fog hangzani.

**A VALLÁSRÓL VALLÁSRA SZABAD ÁLTALME-
NETEL' TÁRGYÁBAN.**

Julius 4. d. 1833.

A' kereszténységnek kezdet óta, elvei közé tartozott, az országnak, hol valaki lakik, törvényeit tisztelni, minden polgári kötelességet hiven betölteni, de az igaz Istenbe vetett hittől, semmi parancsolat, semmi hatalom által el nem szakasztalni. Maga a' keresztény vallás' isteni alkotója, midőn egyfelől azt tanítá: add meg a' császárnak, a' mi a' császáré, más felől elküldé tanítványait, hogy a' Népeket az igaz hitre oktassák. Ezen elvnek hivei marának az első keresztények; 's a' polgári törvények iránt mindenkor mutatott engedelmesség mellett is, a' vallásra nézve semmi földi felsőséget meg nem ismertek; 's tilalom és büntetés ellenére is, készek valának barlangokban, és sírboltok alatt öszvejövedeleket tartani; készek valának üldözést és nyomorgatást szenvedni; készek a' vérpadra fellépni inkább, mintsem a' lélekisméret' szabadságát önkényt feláldozzák, 's lelki meggyőződésük ellen hatalom által elejökbe szabott vallásra térjenek. Ezen elv a' keresztény vallásnak thronusra jutása után többé senki által kétségbe nem véteték; de később, midőn a' kereszténység' kebelében meghasonlás történt, 's különböző felekezetek állanak elő, kérdés lön, melyik az a' felekezetek közül, ki az eredeti elvet: a' lélek meggyőződése felett földi ítélő szöket nem ismerni, magára méltó joggal alkalmaztathatja? E' kérdés, mint sok más kérdés a' világon, küzdés, háborúk, és vérontások után fejtetett meg; de csakugyan megfejtetett végre; 's nevezetesen hazánkban az 1608. 1. törv. czikk. fejté meg azt, mind a' protestáns feleknek a' sokszor említett elv' birtokát megengedvén, hogy t. i. minden ember' a' nevezettek közül azt, mellyhez meggyőződése vonja, követhesse, az az,

hogy a' lélekisméret, a' hit felől mindenkinek saját szíve, ne pedig más emberi hatalom intézkedjék.

Azonban szomorú történetek' következtetésében az ily tisztán megfejtett kérdés homályba szállt, 's e' pillanatban, midőn e' fényes gyülekezetben, szóllani szerencsés vagyok, ismét a' megfejtés módjáról van a' szó. Két mód van előttünk tek. karok és rendek! egyik, mit e' jelen üzenetünk foglal magában; másik, mit ő Méltósága a' Personális hozott javallatba. Üzenetünk szerint a' lélekisméretnek halandó bírása nincs, 's a' vallásról vallásra általmenni akaró, megyei küldöttség előtt kijelenti magát, és bizonyítványát kinyeri; a' méltóságos úr' javaslata szerint pedig a' küldöttség addig bizonyítványt nem adhat, míg a' történet engedelemadás végett a' királyi felségnél be nem jelentetik. Mellyiket fogadjuk el? Ő méltósága azt mondja, az üzenetben foglalt javaslat elég bátorságosítást nem ad. 'S valóban azt, ha meg fog e a' czélnak általában felelni? mathematicai bizonyossággal előre tudni nem lehet: de annyit minden esetre tudunk, hogy a' méltóságos úr' javaslatának káros voltát a' 26dik czikkely' 13dik szakaszából eredt 40 esztendő tapasztalásaink annyira bebizonyíthaták, hogy az ellenkezőről benünket semmi okoskodás meg nem győzhet. Épen az említett 13dik szakaszon alapult bejelentések azok, a' mikből nagyobb részén, 's mondhatnám egyedül erednek mind azon sérelmek és panaszok, miknek orvoslása ez országgyűlés elébe terjesztetett.

De mit is akar a' bejelentés, ha t. i. az nem csupán tudósításképen tétetik? A' 26dik czikkelyben azon záradék áll: hogy a' vallásból másba általmenetel a' romai egyház' elveivel ellenkezik. Már tek. karok és rendek, e' záradék áll vagy nem. Ha áll: akkor a' Felség általmenetelt nem engedhet; akkor a' bejelentés nem egyéb, mint világosan eltiltó törvény; akkor a' békekötéseket, 's a' 26dik czikkelyt a' törvénykönyvből ki kell törlni, mint kormányi

rendeletek által nagy részben már ki is töröltettek. Ha nem áll: akkor a' bejelentés azt teszi, hogy a' Felség most adhatja, majd meg tagadhatja az engedelmet, a' mint t. i. öntetszése hozza magával. De vallás dolga nem olyan, mint valami házassági dispensatio, mint valamely öt évre új találmányért adatni szokott privilegium, minek megadását, vagy tagadását bizonyos körülményektől fel lehet függeszteni. Egyik vallásból másba menetelnek belső meggyőződésen kell alapulni; ezen belső meggyőződést érdeklik a' 13dik szakasz' azon szavai: *ne transitus temere fiat*; 's ezen meggyőződésről halando ember — bár ki legyen az — nem ítélhet; halandó ember róla számot nem kérhet. Isten' ítélő széke elébe tartozik az, ki sziveket vizsgál; 's kinek hatalma, a' vallás' tanítása szerint, túl a' síron is tart.

Aztán tek. karok és rendek, illy esetben az engedelmért való bejelentés az uralkodás' számára fenntartott jog lenne, olly jog, mellynél fogva bizonyos eset 's törvény' határozása alól kivétetik, 's egyedül a' Fejedelem' önkényétől függesztetik fel; 's illy fenntartott jogot, én legalább, alkotmányos országban nem képzelhetek.

Mi az alkotvány? körülírása a' fejedelem' és nemzet' jogainak; hogy mind a' fejedelem tudja: mi szabad a' nemzetnek? mind a' nemzet lássa: mit lehet és kell a' fejedelemnek tennie? Hogy így mindenfelől az önkény számkivettessék, 's minden tettnek sinormértéke egyedül a' törvény legyen. Mi leszen már az illy alkotványból, ha fenntartott jogok által, most ez, majd amaz esetet a' törvény' rendelete alól kivesszük, 's a' kormány független akaratra alá bocsátjuk? Én távol vagyok a' gondolattól, hogy a' tek. karok és rendek valami illyet engedhetnének történni: mert bizony ha engednénk, azért e' nemzet, mellynek ősei az arany bullát alkották, melly még most is a' királyi szék' örökösének homlokára hitlevél' vétele

mellett tüzi fel a' koronát, e' nemzet mondom, ilyen záradékokért nem nagy köszönetet fogna nekünk mondani.

Egyébiránt tek. karok és rendek, e jelen tárgyról annyi, és annyiszor mondatott már, hogy többé valami újat, valami figyelemre méltót előhozni nem lehet. De nem is az már most a' köz várákozás' tárgya: mi ékes szavak, 's mi fontos okok hordatnak fel itt? hanem csak az: ha vajjon a' többség; mely e' tárgyat mindeddig győzedelmes állhatatossággal pártolá, továbbra is meg fog e' maradni? Illy helyzetben pusztá szavazatot mondani elégséges.

A' mi tehát az én szavazatomat illeti: hat kerületi, öt országos ülési, mindössze tizenegy tanácskozások alatt utasításomra 's meggyőződéseimre egyiránt támaszkodván, mindég a' tek. karok és rendek' üzenete mellett nyilatkoztam ki; 's ha most tizenketted ízben azon többségtől visszalépnék: mi következnek természetesen? mint az, hogy küldőim' bizodalját elveszítsem, hogy a' képviselői szép koszorúban állani, méltatlan legyek, 's hogy nevem, — jelenben és jövőben — eltörülhetetlen gyalázzal bélyegeztessék meg? Ez iszonyu ítélet után, melyet magam ellen visszalépés esetére kimondottam, látják a' tek. karok és rendek, hogy előbbi értelmemtől eltávoznom morális lehetetlenség. Ugyan azért, most is, és mind annyiszor, valahányszor e' tárgy még elő kerülend, e' jelen üzenetben ismételt elvek mellett maradok; erősen hívén, hogy kik eddig a' többséget olly hiven őrizték, ezután is baráti kezeket fognak nyujtani. Mert álhatatos maradásunkat nem csak e' tárgy' fontos és szent volta, de a' képviselői kar' biztos állása, 's ennek biztos állásán nyugvó alkotványi szabadság is kívánja. Ugyan is, nemzeti szabadság csak ott gondolható, hol erős akarat, 's abból folyó állandóság a' nemzet' többségében találkozik; hol pedig a' többség ingadoz, 's az akarat' ereje néhány gazdagsággal, és ranggal megkülönböztetett férjfiak' körében fejlík ki: ott nem-

zeti szabadság nincs; ott a' nemzetet előbb utóbb oligarchiai intézetek temetik magok alá. Jól tudják pedig a' tek. karok és rendek, hogy a' ki egyszer eltemetve van, az (ha csak Isten csodát nem tesz) az utolsó ítélet' nagy napjáig többé fel nem támad.

A' PAPI DÉZMA.

ORSZÁGGYÜLÉSI BESZÉD.

Nem azért szólamlok meg tekintetes rendek, mintha azokon túl, miket az előttem szólott követek tegnapi napon a' dézma' tárgyában mondtak, valami fontost, valami figyelemre méltót mondhatnék: hanem csak azért, mert kötelességemnek tartom a' velem rokon értelműek 's érzelműek' sorában közös czél után együtt küzdeni. Különben is az együtt küzdés 's abból szőtt szent barátság' emlékezete az egyedül való szerzemény, mit országgyűlési pályámról annak idejében haza viendek, vigasztalásul később éveimnek, 's örököseimnek nem ragyogó, de szép örökségül.

Négy rendbeli indítvány volt vitatás alatt; 's azok közül kettőről, miket Pest' és Somogy' érdemes követei, amaz a' pusztáknak, emez pedig a' jövőben népesülendő helyeknek dézma alóli kivételek felől tettenek, bővebben kiereszkednem szükségtelen. A' dolog mostani állásából, 's az eddig végzettekől olly természetesen következik mind kettő; 's mind kettő az indítvány tevők által olly nyomos okokkal támogatott, hogy már most elégneek hiszem, röviden kijelenteni: miképen én azokat egész kiterjedésökben elfogadom.

Bövebben kell a' más két indítványról szólanom, mivel azok többek által keményen ostromoltattak: a' Sopron városiról tudnillik, melly a' királyi városokat, 's a' Nograd megyeiről, melly a' protestansokat a' papi dézmafizetés alól felmentetni kívánja.

A' királyi városokat illetőleg, meg kell jegyeznem: minden arra mutat, legalább szent királyaink 's Rálmán' törvényeikből úgy látszik, miképen kezdetben a' dézma mindenki által fizettetett. Azonban a' nemesség már jókor kezdé magát a' teher alól kivonni, 's már Albert' 28dik, 's Szilágyi' 10dik czikkelyeik azon oknál fogva teszik a' nemeseket a' dézmától szabadokká, mert azt a' régi szokás kívánja. Kérdem ha lehetett a' nemeseknek a' dézma alól felmentetniek, miért nem mentettek, 's miért ne mentethetnének fel a' városiak is? Hiszen törvényeink a' városokat öszvesen mindig nemeseknek, 's következőleg birtokaikat együtt nemes birtoknak tekintették.

Hijában! mond az egri káptalan' tisztelt követe, törvényünk van, hogy a' városi polgár tizedet fizessen; tehát a' fizetés alól fel nem oldozhatjuk. De a' Zalai lelkes követ elmésen és jól jegyezte meg: hogy az ilyen ok csak akkor állana helyen, ha ítélő székből, bíró által mondatnék; de telyességgel nem akkor, midőn az országgyűlésen, a' törvényhozó test' tagja által hozatik elő. Es valóban különös dolog tekintetes rendek! hogy valahányszor valamelly új indítványt teszünk, valahányszor régi szokásainkat javítva változtatni, vagy eltörlni, vagy mással feleserélni ohajtjuk, mind annyszor veszik a' törvénykönyvet, 's abból mint valami Magus' lélekidéző könyvéből egy avult czikkelyt reánk olvasnak; 's annak varázsával szándékoznak benünket indítványainkkal együtt semmivé tenni. Szerencsére a' varázs elleni orvosság ugyan azon könyvben tállatdik, 's ez az 1791: 12dik törvény-czikkely, mellynek világos szavai szerint törvényt hozni, törvényt eltörlni

és magyarázni a' törvényhozó test' jogai közé tartozik. E' törvény a' polgári alkotvány' természetéből önkényt foly, 's a' törvényhozónak a' helyett; hogy a' régi törvények' holt betűihez csatlakodjék, ezt kell inkább szemei előtt tartani. Őseink hoztak törvényeket, mik magok idejében jók, szükségesek, 's talán épen kerülhetetlenek valának: de idő, 's körülmény ezerképen változtak; 's most már sok, a' mi valaha szükséges vala szükségtelenné, vagy épen károssá lön. Azért ne csak azt taresuk magunk előtt, mit iskoláinkban tanultunk; ne csak azt, a' mit otthon az országgyűlésen hozott törvények' fenntartásával foglalatoskodva tenni szoktunk: hanem emelkedjünk fel oda, hova törvényhozói létünk megkívánja. Igyekezzünk gondolkozni ne csak arról mi van most? hanem arról is, ha az a' mi van, jól van e? 's a' nemzet' és kor' szükségai változtatást 's eltörlést, és újítást nem kívánnak e?

De mind ez mit használ? ezt fogja az ellenkező fél kérdeni. Azon erősség, mert a' város nemes, 's így a' nemesség' hasonlatosságára kell felmentetnie, nem áll. Megmondá ugyan is az egi káptalan' követe, hogy a' városok az adózás' több terheit' is viselik: tehát viselniök kell a' dézmát is.

Való, tek. karok és rendek, a' közmondás szerint a' szerencse oda száll, hol már halmazzal a' kincs; 's a' nyomorúság, mindig más nyomorussággal párosúl. 'S ha talán e' közmondás szerint akarnók törvényeinket hozni: úgy nekünk is oda kellene a' terhet határozni, hol több is van, oda pedig soha sem, hol még semmi sines. De így a' szerencse tesz, melyet a' mythus vaknak lenni mondott; a' törvényhozónak pedig nyilván kell szemeit tartani; 's a' teher' halmazát a' hol lehetséges könnyíteni. Aztán, ha az érdemes követ az adózás' terhéből a' dézma' terhét is következtetni szereti: mit mond arra, hogy a' városok az adózás mellett, a' nemességre háramlani szokott terheket

is együtt viselik? Ha az adózásból következik a' dézma-teher: bizonyosan nem következik a' nemesi terhek', a' subsidiumok, felkelési költségek' 's több e' félék' viseléséből. Vagy a' nemzet' egy olly osztályát, melly öszvesen mint kétségtelen nemes minden nemesi terhekben osztozik, 's a' mellett az adózó nép' terheit is készen viseli: nem tart e' az érdemes követ méltónak a' rajta fekvő közül egy, az az a' dézma alól felszabadulásra?

Bátor vagyok a' tekintetes karokat a' városokra figyelmeztetni. Nyilván és őszintén vallom meg, miképen én azoknak mostani helyzetökkel megelégedve nem vagyok; 's még is e' nemzet' boldogabb jövődjének reményét csak bennök lehet helyheztetnem. Mert a' városokban lelem a' magot, honan a' nemzeti szorgalom és miveltség egyszer akkor kifejlendő leszen; lelem az alapot, mellyen egy népszerű, 's biztos garantiák' oltalmában nyugvó polgári alkotmányt emelhetünk; lelem a' lépcsőt, minek segítségével nemességünk a' milliommokból álló néptömeggel kapcsolatba jöhet, kapcsolatba, melly nélkül előbb utóbb az oligarchia' vasjármába szabadulás reménye nélkül fog kényszerítettetni. E' tekinteteknél fogva iparkodnunk kell a' városokat magunkhoz közelíteni; 's azokat a' közelítést akadályoztató terhek alól, hol csak lehetséges, kiemelni; 's hiszem is, hogy a' tek. rendek e' kinézést elmellőzni nem fogják, 's azokat, kik a' statusra nézve nemes' és adózó nép' módjaként kétszeresen fizetnek, az egyháznak telyesítendő teher' alól kivévén, háromszoros teher' viselésétől igazságosan megmentik.

Általmegyek a' nógrádi indítványra, melly a' római Egyháznak fizetett dézmától a protestansokat feloldozni kívánja. Az egri káptalan érdemes követe ezen indítványt ostromolván, mindig protestans urakról beszéllett. Nem vélném, hogy a' tisztelt követ' szájában e' kiejtés diplomatikai kiejtés gyanánt szándékosan használtatott; azonban

ne hogy az Úr nevezet, az ügyre gyűlöletes színt vonjon, lehetetlen meg nem jegyezmem: miképen itt protestans urakról szó nincsen. A' protestans uraknak a' dézmával semmi bajok; ők azt sem fizetni nem kötelesek, sem haszonbérbe venni nem szokták. Protestans adózó népen ott, hol csak lehet, könnyíteni, szent kötelesség.

De Esztergom' érdemes követe azt állítja: nem lehet rajtok e' részben könnyíteni; mert a' tized általában el nem törültetvén, ez által az egyház' tulajdonának lenni ismertetett; 's így azt csonkítani nem szabad; 's minden vallásbeli által, mint eddig, fizettetnie kell.

Nem akarok a' tulajdon' feszegetésébe ereszkedni; 's annyiival inkább nem, mert e' vitások' folytatában már sokan, és sokat szólának a' felől. Azonban úgy tetszik nékem, aligha mi e' helyen egészen kimerítőleg értjük a' szót: tulajdon. Ezt a' tizedet ugyan is, mely az Egyház' tulajdonának neveztetik, honan veszi a' papság? Felelet: olly földekből, miket nem maga az egyház bír; 's miket az egyház' tulajdonának senki nem fog mondani. Kinek tulajdonai tehát azon földek? Kétség kívül, vagy azéi, ki birtokban tartja, mint a' városi polgár; vagy a' földes úréi, kinek dézmafizető emberei vagynak, minthogy a' tekintetes rendek az úrbérben minden telek utáni tartozmányokat földes úri tulajdonnak nyilatkoztattak ki. Szeretném már tudni, ha a' velünk ellenkező követek nem tesznek e különbséget azon tulajdon közt, a' millyen tulajdona a' föld a' birtokosnak, 's a' közt, a' millyen tulajdona a' más tulajdonának terméséből vett dézma a' papságnak? Részemről én nagy különbséget teszek a' kettő közt; 's épen olly különbséget, millyen van a' polgár' kezében lévő földbirtok, 's az attól a' status' számára fizetni szokott adó közt. 'S ezen meghatározásból nyilván következik, hogy a' dézma nem egyéb a' föld beli birtokra vetett adó egyik neménél. Innen már megmagyarázható: miért volt

a' dézma, azon idő óta, midőn azt a' szent István alatti törvény az egyháznak adta, mindig és szakadatlanul a' törvényhozótest' rendelkezése alá vettette? Alkotványos nemzet ugyan is elengedhetetlenül bír jogot: saját tetszése szerint határozni meg az adót, mit közterhek' viselésére fizetni akar: mivel a' melly pillanatban e' jogot elveszti, abban alkotványos nemzetnek lenni megszűnik. Törvénykönyvünk minden lapjai telvék dézmatörvényekkel 's azokban nem csak az mondatik meg, hogy dézma fizetessék: hanem a' beszedés' módja, a' haszonbérlet, 's az iránta tett egyezések' meg nem újíthatása, 's több e' félék is meghatározottnak. A' nemzet, melly adta a' tizedet, természetesen tartá fenn azon jogot is, hogy azt körülmények úgy kívánván, egészben vagy részben vissza is vegye; 's részben kezdé is visszavenni, 's folytatta a' visszavevést mind annyiszor, valahányszor valakit annak fizetése alól felmentett. Emlitém Albert' és Szilágyi' czikkelyeiket, melyek a' nemességet felmenték. Matyás' törvénye felmenté az úgy nevezett schismaticusokat, való csak ideiglen: de Ulászló' II decretumának 45. czikkelye a' felmentést már örökössé tévé. Ez utóbbi czikkelyt ugyan Ulászló' IV decretumának 29dik az 1569diki országgyűlésnek 28dik czikkelyei megerősítették: 1574dik évi 4d. czikkely pedig a' felmentésnek okát is elmondja. Azért kell ugyan is, mond a' törvény, a' schismaticusoknak a' dézma alól megszabadíttatniok, mert ők a' dézmát saját vallások' papjainak fizetik, az az, mert ők saját papjaikat magok tartják.

A nemzeti jog, miből ezen rendelkezés a' schismaticusokra nézve folyt; 's a' természetes ok, mi ezen rendelkezésnek alapúl szolgált, fontos indítólul szolgál, hogy azt a' protestansokra is kiterjeszteni lehet is, szükséges is, igazságos is. Annál inkább, mert azon egyszerű, de igen nyilvánosságos okon kívül, hogy tudnillik az a' felekezet, melly a' maga egyházi embereit sajátjából tartja, más kü-

lönböző egyház' embereinek tartásától kiméltessék meg: a' protestansok mellett azon állás is harczol, mellyben ők az egyházra tett régi alapítványokra nézve a' catholicusokkal összehasonlítva állanak.

Midőn szent István' II könyvének 52dik czikkelye a' dézmát az egyház' szükségeire rendelé, akkor az egész nemzet egy valláshoz tartozott, 's azon egy vallás' fenntartásáról, szolgáinak fizetéséről stb. közösen gondoskodott. De százak mulva eljöttek a' napok, 's a' nép' szerencsétlenül különféle felekezetekre szakadván részint a' fennálló egyházban megmaradt, részint a' reformatio' zászlóihoz kapcsolá magát. Úgy képzelhetni a' népet, mint a' közös atyai házban eddig együtt lakott testvéreket, kik most a' véleményi szakadás miatt egy más mellett többé meg nem férnek, 's egyiknek el kell költözni. Természeti, 's polgári törvény szerint, midőn testvér válik testvértől, az ősi javak számba vétetnek, 's kinek kinek a' maga része kiadatik. A catholicus és protestans fél' elváltakor e' nem történt. A' protestans elhagyá az egyházat, mellyet a' nemzet, 's annak tömegében az ő ősei is, a' többekkel együtt gazdagon kikészítének; de az ősek' közös alapítványaikból nem vihetett el semmit magával: 's számüzetve, örökségi részétől megfosztva holyongott el, újonnan saját kereszményéből alkotni egyházat, 's az alkotottnak fenntartását ismét saját kereszményéből eszközteni. Ha már ez magában a' szenvedések' nagy mértéke vala; még inkább nagyobbodott az által, hogy saját egyházának fáradságos fenntartásán kívül, még az elhagyott' fenntartására is terheket viselni kénytelenítettet. Illy terhek valának a' stola, a' lecticale 's mindenek felett a' dézma; miket épen úgy telyesítenie kell vala, mintha az elhagyott egyház' közösületében folyvást élt volna.

Nem hozom emlékezetbe, mi sokféle viszontagságok valának azok, mik a' felekezetek' elválta óta a' protestan-

tismust kísérek. Csak azt említem, hogy végre a' küzdés' századai látszának lenyugodni; 's végre az 1791: 26. cikkely által a' száműzés' állapotában élt protestánsok a' haza' köz életébe visszafogadtattak. Ekkor a' közös ösek által tett alapítványok, az ősi hagyományokból ki nem kapott osztályrész, szóba sem hozattak általok; csak azt kívánták, hogy templomokat, 's iskolákat saját költséggel háborítatlanul alapíthassanak, hogy papjaik, 's iskolatanközeik egyedül általok, magányos jövedelmeikből fizetve, hivatalaikat békességben gyakorolhassák; e' kívánság mellé, amaz igen szerény ohajtást kapcsolván, hogy a' római egyházra fizettetni szokott terhektől oldoztassanak fel. Ohajtások egy részben meghallgattatott; de csak egy részben. Mert a' stóláktól, 's némely más ilyenektől mentekké tétettek ugyan: de a' dízma nagyobb terhe alatt tovább is meghagyattak.

Ohajtanám tudni, tekintetes rendek, ha a' 26dik cikkely a' stólát, lecticalét, 's több illyeket igazságosan törülte e el, vagy nem? Én ugyan azt hiszem: igazságosan. Mert mihelyt a' protestánsok' vallása országosan be vett vallásnak elismertetett: nekik azonnal polgári kötelességek származott, hogy vallások' tiszta gyakorlását, mivel vallás gyakorlás nélkül erkölcsiég nincs, fenntartsák; 's egyszerűsmind, hogy gyermekeiket a' status' céljaival megegyezőleg neveltessék. Ha tehát ők egyházok' embereit tartották, ha nagy költséggel iskolát alapítottak, 's tanítók' fizetéséről gondoskodtak: olly kötelességnek tettek eleget, mellyet tőlök szorosan megkívánni a' statusnak joga volt. De egyszerűsmind nekik is jogok támadt azt kívánni: mi a' status iránti kötelességünknek a' status' segedelme, az ősi alapítványok' használhatása nélkül tevén eleget, ha egyebet nem nyerhetünk, legalább a' római Egyház miatt benünket nyomó teher rólunk vétessék le.

Igazságtalan a' kívánság? Akkor természetesen a'

26dik cikkelyben levett terhek nem igazságosan vétettek le. De bizonyosan nem igazságtalan az; a' 26dik cikkelyben adott könnyítéssel az ország már akkor igazságosnak ismérte azt; 's miért tehát, hogy csak félig tétetett a' könnyítés? Mindjárt akkor kellett volna a' papi dézmának is reájok nézve eltörültetnie: 's most midőn azt eltörültetni kívánjuk, a' 26dik cikkely 6. §ának természetes kiegészítésénél egyebet nem kérünk.

Nem telyesíthető a' kérés, mond Pozsony vármegye, mert még az is bizonytalan: mi célra fogjuk a' dézmát fordítani? Mert vagy a' papság' számára hagyatik az fenn; vagy a' felállítandó banderium' alapjává rendeltetik; 's az első esetben ugyan a' protestansok igazságosan mentethetnének fel; a' másodikban pedig nem. Mert közös lévén a' cél, közösen kell terhét hordozni.

Engem' a' mi illet, e' bizonytalanság rám nézve változást nem teszen. Mert ha a' papság' kezeiben maradand a' dézma, azon esetre azokból, miket tegnap Nográd és Zala mondottanak, 's mai napon én előadni szerencsés valék, megtetszik, 's abban a' pozsonyi tisztelt követ sem tett kétséget, hogy akkor a' protestansok' felmentését az igazság hozza magával. Ha pedig banderium' alapjává akar az rendeltetni, akkor előre kénytelen vagyok kijelenteni: én abban semmi esetre meg nem egyezhetem, hogy adózó nép fizessen olly költségeket, mellyek a' nemességre kiváltságaival szorosan egybekötött kötelesség gyanánt háramlanak.

Emlékeznünk kell: midőn az 1715: 8 törvényczikkely a' nemtelenek által fizetendő állandó adót, 's a' nemtelenek' kebeléből szedendő állandó katonaságot megrendelte, az akkor történt, mikor az uralkodás az oligarchiával századokig tartott veszedelmes harcát épen bevégezte. 'S azt hívé, hibásan hívé, hogy a' legyőzött oligarchia', 's a' kisebb' aristokratia' érdekei ugyanazok; a' helyett,

hogy a' nemesség' katonáskodási kötelességét használván, azt az europai változott körülményekhez alkalmaztatni igyekezett volna: mindent elkövetett, azt a' katonai szellemtől megfosztani, a' fegyverforgatástól elszoktatni. Így történt, hogy a' nemesség, nem saját hibája miatt, törvényes kötelessége ellen, a' haza' védelmét elmulatta; 's ellenben az adózó nép' vállaira kettős súly tétetett: katonát fizetni, 's katonának vitetni.

Törvénykönyvünk' sok lapjai, 's magoknak a' tekintetes rendeknek ez országgyűlés' folytában számtalanszor tett nyilatkozásaik bizonyítják: miképen a' nemesség a' dolog' illy helyzetének igazságtalan voltát elejétől fogva érezte; 's kötelessége szerint törvényes állásába visszalépni igyekezett. Ha már ezen igyekezet a' banderiumokról szóló munkálatban valósággá vál: lehet e arról csak gondolkozni is, hogy a' nemesség a' maga kötelességét adózó nép által fizetendő pénz alapon fogja megújítani? Rié a' kötelesség, azénak kell lenni a' vele járó tehernek is. Én nem kétlek, így fogja ezt hinni Pozsony vármegye is; küldöm ugyan így hiszik, 's e' hit értelmében szölok most a' tekintetes rendek előtt, kiknek bölcseségére 's igazságszeretetére támaszkodva reméllem, hogy már itt illy előre az adózó népre nemességet illető teherviselést határozni nem szándékoznak; 's következőleg a' protestansok' további dézma alatt maradását semmi szükség által parancsoltatni nem gondolják.

Előadám tekintetes karok és rendek, a' miket csekély tehetségem engedett, 's bár okaim a' tegnapi többek által előadattakkal párosítatván, haszon nélkül el ne hangozzanak! Ez obajtás mellett nyujtom be a' városi polgárság' 's protestans adózó nép' feloldoztatása iránt könyörgésemet, 's e' beszédet azon bizodalommal végzem, hogy a' tekintetes rendek ott, a' hol lehet, könnyebbséget adni, valamint egyfelől emberi és hazafiui kötelességöknek

ismerik, úgy más felől törvényhozói dicsőségeknek fogják tartani.

A' KIR. FISCUS' ÖRÖKÖDÉSE.

ORSZÁGGYŰLÉSI BESZÉD.

A' XVI-dik törvény-cikkely' 1. §sa a' királyi fiscus' öröködését illető egyes esetet foglal magában; de nékem azon általános elvről kell előbb szólanom: ha a' királyi fiscus' öröködése, úgy a' mint országunkban most gyakoroltatik, ezután is megállhat e, vagy nem? Előttünk a' tárgy tekintetes rendek, melly a' kézalatti polgári törvények' kezdetétől fogva, mindegyik törvényczikkelyen keresztül szövé magát; de mellynek elhatározása e' jelen cikkelyre halasztatott el. Elértünk e' cikkelyig, 's annál fogva itt az idő, a' tárgyróli rendelkezést megtennünk; 's annál nagyobb figyelemmel, mert az intézettől, mit e' tárgyra nézve a' tekintetes rendek tenni méltóztatnak, függ a' nemesi birtok' bátorságos léte, vagy tovább is bizonytalanságban maradása, a' nemzeti köz hitel' és szorgalom' lehető felvirágzása, vagy ezután is folyton leendő hervadása.

A' királyi fiscus' öröködésének ideája a' feudalismusból ered. Fejedelmek ajándékozták jószágokat több hatalmasoknak, ezek ismét magoknál kisebbeknek, hogy a' jószági haszonvételt bírván, érette némelly kikötött szolgálátokat tenni köteleztessenek. Az ajándékozás e' neméhez kapcsolá magát a' szokás, hogy az ajándékot nyert ember', vagy nemzetség' kihaltával, a' jószág — mint fenntartott tulajdon — az ajándékozóra vagy örököseire térjen vissza, hogy hasonló feltétel alatt, ismét másnak adathassék. De a' feudalismus' egész rendszere eleinknél idegen

vala. A' Magyarok tribusokra, az az nemzetségekre osztott vándor nép voltak; 's egy közös vezért csak azért választottak magoknak; mert költözködő, 's hódításra indult sokaság a' nélkül nem boldogulhatott. E' vezértől azonban adományt sem nem vettek, sem nem vehettek; mert az maga sem birt még tartományt, de alku szerint köték ki magoknak, hogy a' földön, mellyet majd elfoglalnak, közösen lesznek osztozandók. Olly alku, miben a' feudalismus' magvai távolról sincsenek elhintve; 's minek következése nem lehetett egyéb olly lex agrariánál, mint például a' mi szerént az Izrael' tribusai, vagy a' római tribusok, Mozes' és Romulus' törvényeikhez képest, az elfoglalt földeken osztotak.

Meghódított ez ország, 's miután a' status' szükségére megkivántató javak kiszakasztattak, a' többi részen a' nép' 130 nemzetségei megosztóznak, az Arpád, mint fejedelmi nemzetség is a' magáét kinyervén. 'S így kapott javakból már mi úton fogott volna a' fejedelmi örökösödésnek megszakadásnál fogva út nyilhatni? De lehet e itt megszakadást jó formán csak képzelni is? Hiszen minden nemzetség együtt nyeré ki földeit; minden nemzetség ezrekből állt, 's míg ezen ezrekből csak egy is élt, megszakadásnak helye nem lehetett. A' dolog' ez állásáról a' székely nemzetség, Erdélyben, élő bizonyosságot tesz. Ez is együtt bírja földeit; 's ha bár közülök valamelly egyes embernek sem gyermekei, sem szülői, sem mellékronkai többé nincsenek is: azért a' királyi fiscus még sem örökösül, hanem a' javak a' magvaszakadt' szomszédaira jutnak. A, mit azért vagyok itt bátor a' tek. rendek emlékezetébe hozni; mert ezen mind ekkoráig tisztán megmaradt jelenés, a' magyar nép' hajdani állását tükör gyanánt tünteti előnkbe.

Egyébiránt azt, a' mi a' mondottakból következik, hogy tudnillik őseink' korában a' kir. fiscus' öröködése

magszakadas után ismeretlen vala, törvényeink ellenmondhatlanul bebizonyítják. Ki előtt nem ismeretes Szent István' 2dik könyvének 5ik czikkelye; 's még inkább ki előtt nem ismeretes a' hármaskönyv' I részének 64ik czíme, hol nyilván mondatik, hogy a' magyar birtokos magszakadás' esetében is szabad rendelkezési joggal birt?

Szent István a' status' javait nagy massákban kezdé elajándékozni; 's példáját az utánna következett királyok olly mértékben követték, hogy Kálmán' a' status' szükségait fedezni elegendő eszközöket már nem talált. Azért ő két módon keresett orvoslást. Először, hogy 1. Könyve' 15 és 16^{dik} czikkelyeinél fogva a' szent István' követői által tett adományokat visszavenni igyekezett. Másodszor, ugyan azon könyv' 20^{dik} czikkelye által, a' vissza nem vehető javakra nézve a' királyi fiscus' öröködésének útát nyitni próbált. Első lépés tekintetes rendek, melly e' czélra nézve tétetett; de még nagyon bátortalan! Mert az adománykülvüi javokról nem is emlékezve az adomány által szerzettek közül is a' szent Istvántól eredetteket nyilván kiveszi; 's egyedül a' szent király' követőinek adományai-ban akar magszakadás után részesülni. Nem is vehetett e' törvény a' nemzet' eredeti szokásán erőt; mert ősünk a' szabad rendelkezési jogot továbbra is sértetlenül megtarták.

Az arany bulla sikeresebb lépést tön, 's messzebb terjeszté ki a' fiscus' reménységeit, a' 4dik czikkelyben azt rendelvén, hogy a' magszakadottnak sem végrendelése, sem semmi rokonai nem lévén, javai a' koronára visszaszálljanak. Már itt nincs kivétel, a' fiscus' öröködése mindenféle javakra magállittattik; — azonban ('s ezt felednünk nem kell) a' szabad rendelkezési jog tiszteletben hagyatik. 'S így a' veszedelem nem vala még a' nemesi birtokban; javakat kézzől kézre adni reserváták nélkül lehetett; 's a' nemes' birtoka megérdemlé, hogy tulajdonnak neveztessek.

Eljött végre 1ső Lajos, 's az 1351diki törvényt alkotván, a' fiscus' öröködésének tág kaput nyit vala. Mert egyenes czélja ugyan ez volt; noha nemzet' régi szokásait nyilván megtámadni nem mervén, a' familiák' fenntartásának színe alá rejté szándékát. „Lássátok, monda, ha mindenki ezután is szabadon teheti birtokáról végrendeletét: ákkor a' nemzetségi javak idegen kezekre fognak jutni. Szüntessétek meg tehát a' végrendekezési jogot, hogy a' javakat a' rokonság' kezeiből kijátszani ne lehessen!“ — A' szembekötödsi megtörtént; a' nép hitt; 's íme a' fiscus' öröködése századokra meg lön állítva! Mert egyszer csak beállott az eset, midőn a' megholtak rokonai nem valának; 's hasem rokon nem találkozott; sem végrendelet nem tétetheték: mi lön természetesb, mint az arany bulla' 4dik czikkelyében foglalt esetnek beállania, 's a' birtokos nélkül maradt jószágoknak a' fiscus által elfoglaltatnia?

Hoc fonte derivata clades!

Ez volt a' végső döfés, melly az eredeti alkotványnak halálos sérelmet okoz; 's azt eredeti bélyegétől megfosztván, feudalis alakot öltetni kényszeríté. Egy illy alkotvány elleni törvény bizonyosan nem húzhatott maga után vészes következményeknél egyebet. 'S valóban innen ered a' nemesi jószágok' azon bátorság nélküli; azon ingadozó állapotja, mellyben hazánk e' jelen napiglan sinlődik. Innen keletkeznek a' jószágkutatások, a' denunciatiók; innen, hogy magyar országon nincs nemesi jószág, mellyet birtokosa tellyes bizodalommal magáénak vallhatna; mert ki tudja az országnak mellyik szegletéből támad valaki ki a' lappangó királyi jogot életbe hozza, 's minden birtokot halomra dönt? 1ső Lajos óta magyar honunkban nemesi tulajdon nincs; megszűnvén az, csupa nyomorult haszonvétel lépett helyére; 's következőleg az adás' vevés' szabadsága 's állandósága időről időre szorosb korlát közé jutott; nem-

zeti szorgalom, hitel és erkölcsiség mélyről mélyebbre sülyedett; 's minden körülményeink elkezdettek:

In pejus ruere, et retro sublapsa referri!

Mind eddig tekintetes rendek, azon javakról szólotam, melyek vagy eredetileg, vagy később nyert királyi megerősítésnél fogva régtől birt, 's osztály által ösivé vált javak; fájdalommal vallván meg, miképen az országos, eredeti osztálynál fogva jutott birtokok is, ezeknek sorába kényszerítettének. Két rendbeli javakról kell még szólnom: először osztályon keresztül ment, de adomány kívüliekről; másodsor pedig azokról, melyek osztály után szereztettek, 's szereztetésük óta még osztály alá nem jutának.

Az elsőkre nézve az utolsó magszakadottnak a' fiscus' kirekesztésével rendelést tenni joga lévén: itt az arany bulla 4ik czikkelye sértetlen maradottnak látszatik. De annál szembetűnőbb, hogy a' másod rendűekben, az első szerzőnek végrendelet nélkül történt halálával a' fiscusi örökösödés a' mellékrokonok' életében bekövetkezik. Kérdem: mi a' tetsző ok, minél fogva a' fiscus a' végrendelet alá nem eshető ősi javakban örökösül? Felelet: semmi más nem lehet, mint a' királyi adomány, melyet Verbőczy a' nemesbirtok' eredeti forrásának (alkotvány ellenileg) nevezvén, belőle azon elvet következteti: *dominus princeps noster est verus et legitimus successor omnium magnatum, nobilium* s. tb. (I: 10.) Magában látszik miképen ez okot az osztályutáni szerzeményekre képtelenség nélkül alkalmaztatni nem lehet. E' féle javak nem erednek a' koronától: mi jogn szállnak tehát reája? Azért talán, mert birtokos nélkül maradván, mint senkié tekintethetik? De íme az adományból következtetett birtokban, az 1351diki törvényben kimondott, 's az ösiségre' vezető elv miatt, a' fiscus a' legutolsó osztályos atyafi' haláláig várni tartozik: itt pedig, hol az adományból vett ok sem állhat, sokkal

szerencsésebb sorssal, mindjárt az első szerzőnek örökö-sévé teheti magát? Lehet e' képzelní nagyobb fonákságot, mint a' fiscusnak ezen betolakodását? Az 1351diki törvény örökséget áá neki, de a familiák' egész elenyészése után; 's ez azon elvből, mert a' törvény a' javaknak a' nemzetségnél lehető megmaradásáért hozatott, önkényt foly. A' kérdéses esetben pedig egészen e' kimondott elv ellenére a' nemzetségbéli által, nem a' koronától nyert birtok, magától a' szerzőnek nemzetségétől ragadtatik el, 's ragadtatik attól, ki a' maga saját ajándékait mind addig, míg a' nemzetségnek egyetlen egy tagja él, vissza nem kívánhatja. 'S miért? azon helytelen okért, mert a' szerzőt valami véletlen eset, a' végrendelettelben megakadályozta. Lehet e' feltenni: miképen valaki azért holt meg testamentom nélkül, mert javait nem rokonainak, hanem a' fiscusnak hagyni ohajtá? Ismét: lehet e' állítani miképen mind addig, míg a' megholtnak rokonai vagynak, az ő szerzeményei törvényes örökös nélkül valóknak, senki javának tekintethetnének? Lehet e' akar a' természetes igazságból, akár fennálló törvényeinkből, akár az 1351diki cikkelynek alapul szolgált elvből kikövetkeztetni, hogy a' fiscus a' nemzetség' tagjait kirekeszthesse? Hiszen az arany bulla' sokszor említett cikkelyében is csak úgy állhat elő, 's természet szerint csak úgy is áll elő a' fiscus: mint szükség-ből való örökös. Nehogy tudnillik, oly birtok, melynek örökösévé a' rokonság' természeti rendén többé senki nem következik, gazda és mívelés nélkül maradjon, 's a' köz-társaságra nézve elvessen.

Csodálatos dolog tekintetes rendek, hogy megértük az időt, midőn a' nyomorultan koholt latin szóval aviticitásnak nevezett sorvasztó méreg' befolyása alól különben kivett szerzeményjavakra nézve ohajtanunk szükség; bár a' fiscus' tekintetében azok is az aviticitás' törvényei alá juthatnának! De íme így van; 's én kénytelen vagyok

leghalibb is azt kívánni, hogy a' szabad rendelkezés alatti szerzemény is, végrendelet nem létében, az ősi javak' sorsára emeltetvén, a' mellék rokonoknak biztosíttassék, azután pedig azon indítványt terjesztem elő, melly szerint, minden nemesi birtok, ősi és szerzett egyiránt, az arany bulla' 4dik czikkelyének oltalma alá tétessék vissza; 's a' fiscus' öröksége mellék rokonok' eltében ugyan soha elő ne állhasson; végső magszakadás' esetében pedig; midőn tudnillik a' magszakadottnak semmi névvel nevezendő nemzetségbelie többé nincs, csak végrendelet' hijányában tűnhessen fel.

'S miért ne, tekintetes rendek? Hiszen, azon kívül, mert az 1351diki törvény (mint a' fellebbiekől önkényt foly), alkotványunk' eredeti szellemével, 's a' birtok' bátorságos voltával gonosz ellentételben áll, én nem is tartom azt fennálló törvénynek.

Egyetemi elv: minden régibb törvény, a' vele ellenkező új által eltöröltetik. Már pedig az arany bulla 4dik czikkelye I Lajos óta annyiszor hozatott újra, a' hány király az ő idejétől kezdve a' most dicsőségesen uralkodó fejedelemlig a' koronázati esküt letette. I. Leopold alatt az ellenállásról szolló czikkely eltörültetett, 's annak nem kötelező volta, minden fejedelemtől az esküben is ki mondatik; de a' 4ik czikkely eltörlése egy esküben sincs kimondva; és így az a' többi el nem töröltekekkel együtt újra és újra megerősítetvén, méltán állíthatjuk: miképen az 1351diki törvény minden megújított koronázáskor a' letett királyi esküben ismételve tétetik semmivé.

Így állván a' dolog, a' királyi fiscus' öröködését, úgy a' mint jelenben gyakoroltatik, törvény elleni visszaélésnek méltán állíthatjuk. Azért hozzuk az arany bulla' czikkelyét ismét gyakorlatba, 's segítsük ki a' nemességet e' nyommasztó helyzetből, mellyben öt század óta emésztő-

dik. Bátor is vagyok hinni: miképpen e' tárgyra nézve tett indítványom a' kormány előtt sem találna nagy akadályokra. Mert hol egy egész nemzetnek a' régi sülyedésből leendő kiemeléséről van szó: érdemel e ott tekintetet a' jövedelem, mi ez úton a' fiscus' ládáiba foly? Temérdek, 's egyetemi haszon nem érdemel e áldozatot a' kormánytól? Azonban tegyük fel, hogy ez minden áldozattól idegen lenne: de nem kell e nekünk magunknak minden pótlásra hajlandóknak lennünk, mi által javainkat, hitelünket, nemzetiségünket mostani alacsony állásából kiemelhetjük? Harmincz 's egynehány évek' összehasonlítása szerint a' fiscusi örökös általános kiszámítással évenként ötven ezret teszen; 's ennyi jövedelem' elvesztésének pótlása a' feltűnendő valóságos haszonhoz képest sokkal csekélyebb, mintsem annak ilyen vagy olyan feltételek alatt leendő telyesítésétől idegenkednünk kellene.

Ideje tekintetes rendek azon öröködsről is szólanom, mi a' fiscust a' hívtelenség' bűnében elmarasztottak után illeti. A' hívtelen' jószágát már Szent István' törvénye a' fiscusnak adá; 's e' törvény az akkori idők' szellemével könnyen megegyeztethető vala. Philosophi elveken épült, 's a' miveltség' szelid érzelmei által alapított büntető törvényekről hogyan lehetett volna akkor szó? Hiszen századokkal Szent István' után, a' miveltebb Anjou ház' uralkodása alatt is példát találunk olly szörnyű büntetésre, mely a' kereszténységet megelőzőt századokból veszi eredetét. Ki nem tudja: miképen a' Zács nemzetség, egyetlen egy tagjának tette miatt, egészen kiirtatott? De illő vala e, igazságos vala e, hogy a' bűnösért ártatlanok is lakoljanak? hogy a' törvény személyes bosszú' eszközévé alacsonyíttassék? Törvényeink az újabb korban sokat szelidültek; 's a' jószágvesztést egyedül a' bűnös személyére szorítván, az ártatlan nő' és gyermekek' birtokrészeikre ki nem terjesztették. Azonban miért vétetik el a' bűnös'

osztályára jutott jószág is? Nem olyan jószág e ez, minek a' bűnös' más környülmények közt történt halálával, csakugyan gyermekeire kellett volna jutni? És így csak ugyan az ő gyermekei, még pedig ártatlan gyermekei fosztattnak meg örökségektől. Különben is lehet e természettel és igazsággal egyezőnek mondanunk, hogy valakinek büne miatt maga a' természeti örökösödés' rende felbontassék? hogy fiscus osztozzék özvegygel és gyermekkel? hogy kegyelmezés' esetére is, a' bűn előtt született magzat atyjának örökségében többé természeti rendben ne következhessek? 'S ez utolsó esetben leginkább szembetünő a' fenálló törvény' igazságtalan volta. Mert íme a' bűnös megkegyelmeztetik, jószágbeli részét visszanyeri, nemesi jogokkal élhetvén, javakat szerezhet: de az ártatlan magzat a' jószágbéli részhez, 's szerzeményhez többé jogot nem tarthat. Itt vagyunk tehát tekintetes rendek, hogy büntető törvényeink' mostani tartalmához képest lehet, 's van eset, hogy a' bűnös kegyelmet nyer; az ártatlan pedig kárhozat alá jut! Mi azért természetesh, mint ohajtani, hogy a' bűnös ugyan büntetessék; de az ártatlan' szenvedésének eltávoztatására, a' hívtelenség' esetében a' jószágvesztés, 's ez által a' fiscus' természet elleni öröködése itt is szüntessék meg. 'S úgy vélem, hogy midőn ezen megszüntetés' telyesedéséhez reménységemet kimondom; akkor a' tekintetes rendek', 's a kormány' bölcseségén 's szelidségén alapított reményt mondtam ki.

Eddig van, a' mit e tárgyban egyfelől utasításom, más felől szívbeli meggyőződéseim a' tekintetes rendek elébe terjeszteni ellenállhatatlanul vonzottak. Érezni fogják a' tekintetes rendek: miképen ezeket nem újítás' viszketegéből, hanem a' nemzet' jóllétének forró ohajtásából hoztam elő; 's ugyan azért bizodalmasan rekesztem be szavaimat, azon könyörgéssel: méltóztassanak a' tárgyat mély figyelembe venni; 's ha indítványomat egész kiterjedésében sok

okra nézve még most talán nem pártfogolhatnák is, de legalább egészen visszavetni tartózkodjanak.

AZ ÖRÖKÖS MEGVÁLTÁS.

ORSZÁGGYÜLÉSI BESZÉD.

Valahányszor az örökös megváltásra nézve tagadólag felelő királyi válaszról gondolkozom; mind annyszor kénytelennek érzem magamat emlékezetemmel a' közelebb lefolyt három század' történeteinek végig futni; 's azok folytában a' pályát, melyet a' magyar országi kormány az adózó nép' tekintetében állandóul követett, vagy követni látszott, vizsgálatba venni.

Senki sincs tekintetes rendek, ki nem tudná, miképen II Wladislaw (kit Isten haragjában adott e' nemzetnek) uralkodván, a' jobbagyság közönségesen felzendült, 's iszonyu dúlongásokat követett el. Elnyomottak ugyan, elvették büntetésöket, 's a' csend helyre álott; de nehéz lenne meghatározni: mi vala nagyobb bűn? Az e', a' mit a' jobbagy nép undok tettei által elkövetett? vagy az e', a' mit a' nemesség az ezen tettekre szabott büntetéssel véghez vitt? Nem értem itt az embertelen kinzásokat, miket Zápolyának találékony esze kigondolt; hanem értem, azon országgyűlési határozást mely nem csak az akkor élt jobbagyokat, de azoknak még meg sem született, következőleg a' bűnben részt nem vehetett maradékát is örökös szolgálásra kárhoztatá.

E' kárhoztatás, milly siralmas következéseket húzott legyen a' népre nézve maga után: könnyű elgondolni. Bizonyoságot tesznek erről a' nemzet' történeteinek, 's ma-

gának a' törvénykönyvnek száz meg száz lapjai; 's e' siralmas következéseknél fogva elő állott helyzetben találá' népünket I Ferdinánd. Mint igyekezett ő, 's mint igyekeztek követői a' szerencsétlen sokaságon könnyíteni: azt ismét törvénykönyvünk' lapjai hirdetik; fájdalom, hogy igyekezeteik hosszú időközön keresztül sikertelenek valának! Azonban nem maradtak azok magára a' kormányra nézve minden haszon nélkül. Mert lassanként néppártfogás' színet nyerte meg; 's a' sokaság megszokta azt úgy nézni, mint oltalmazóját. 'S ki ellen? felelet: a' nemesség ellen.

Eljött egymás után az idő, és Maria Therezia az 1764diki országgyűlésen, elődeinek szándékát életbe hozni igyekeztén, a' jobbágyi tartozásokat 's haszonvételeket urbéri törvények által elrendelni, 's ez által a' népet biztosabb helyzetbe tenni törekedett. Tudjuk, miképen e' törekvés a' nemesség' részéről akadályokat talált; 's az országgyűlés kívánt telyesedés nélkül oszlott el. Az akkori kormány egy felől az ügy igazságát érezvén; másfelől néppártfogó czímére bátran támaszkodván; merész volt az urbért, törvény elleni úton is az országba hozni. 'S a' nemesség engedelmeskedett; jól látván hogy ellenállásáról ez úttal sem Isten sem emberek előtt számot nem adhatna.

Meg volt téve az első lépés; 's József Császár tette meg a' másikat; midőn az olly sok törvény-czikkelyek által eltörölt, és még is fennállott örökös jobbágyságot önkéjes parancsolat által végre megszüntete. A' nemesség ismét engedett; ismét érezvén, hogy engedetlenségét e' részben Isten és emberek bűnül fognák tulajdonítani. 'S ez érzés' foganata lön az is, hogy a' kilenczvenedik országgyűlésen, mind az urbért, mind az örökös jobbágyság' eltörlését törvénybe igtatták.

Ez úton szerzett népbizodalmat a' helytartó tanács' bírószkodása folyvást segítette a' kormánynak fenntartani, 's e' bizodalom, a' nemesség iránti idegenséggel párosulva,

olly erőbe jött, hogy bár az 1825diki országgyűlést megelőzőt szomoru időkben a' kormány törvény elleni lépéseket 's épen az adózó nép' karára követett el, 's a' nemesség a' nép' ügyében bátor elhatározással lépett elő: még sem lehetett a' néppel elhítni, miképen őt a' kormány nyomja, 's a' nemesség az, melly a' kormány ellen oltalmára kelt. E' köz, e' mindedig meg nem rendült hiedelmet látszott az uralkodás fenntartani akarni, midőn e' jelen országgyűlés kezdetén előadásait megküldé; 's azokban az urbér' legelső helyen leendő felvételét elhatározottan kíváná. Ekkor nem kételkedett többé senki, hogy a' kormány, a' maga három százados pártfogói címét, homály alá rejtezní engedni; 's a' haladás' után a' nemesség előtt vezérként fog feltűnni. Ezt reméllettem én, ezt reméltettük mindnyájan; 's ugyan azért, midőn az urbéri czikkelyek végre megkészültek; midőn e' czikkelyek közt az örökös megváltásról szóló, 's épen most kérdésben forgó szakasz is életre jött köz volt a' remény, melly ennek a' kormány általi elfogadását bizonyosnak hívé. Mert kit illetett inkább, mint a' nép' pártfogóját, azon módot, mi által annak tulajdon szerzésre alkalom nyújtatik, két kézzel fogadni?

'S mi történt tekintetes rendek? Íme felterjesztők az urbéri törvényeket; 's az örökös megváltásról szóló szakaszra tagadó választ nyertünk! 'S mi okból? Azon okból; mert a' válasz, e' tárgy nem az urbérre tartozik.

Járatlan volna dolgainkban, ki nem tudná, hogy 790 óta, mióta t. i. a' rendszeres munkálatok megrendeltettek, 's elkészültek, valahányszor országgyűléseinken a' kormány előtt nem tetsző tárgy hozatott fel, a' legmindenapibb mód annak félrevetésére, a' rendszeres munkákra igazítás vala. Itt van végre az országgyűlés, mellyen e' munkálatok vizsgálatba vétetni elkezdettek; 's most a' félrevetési mód úgy változott meg, hogy a' kedvetlen tárgy, a' már kéz alatti munkálatból, a' még kéz alá nem jöttre

utasítatik. Az ily elutasítás kétség kívül nem egyéb, szakba burkolt, de okokkal nem támogatott megtagadásnál; 's már annyira el van használva, hogy általa elámíttatni, együgyűség lenne. 'S én valóban neheztelésem' kijelentését el nem fojthatom, hogy minekutána e' jelen tárgy e' képviselő tábla részéről a' főrendek ellen olly hévvel, 's olly sok és fontos okokkal készítettett ki: a' kormány' emberei csak annyira sem tartottak benünket méltónak, hogy fejüket valami más ok' kitalálásán törték volna. Én tehát ez okot oknak lenni nem ismervén, reá felelni sem tartom szükségesnek.

A' mi pedig a' méltóságos előlülő által a' monarchia' 's aristokratia' tekintetéből vett ellenvetéseket illeti: azokra a' Csongrád megyei tisztelt követ egyenesen megfelelt. Azért azoknak közvetetlen ostromával felhagyván, általánosan akarom megvizsgálni: az örökös megválthatási jog, a' monarchia' 's aristokratia' és a' népboldogság' elveivel minő viszonyokban áll? Mikor aztán magában ki fog világosodni: mi az igazság? Az e a' mit a' királyi válasz magában foglal? Vagy az e, a' mi a' kerületi szerkezetben áll?

Nézzük a' választ egész kiterjedésében; 's ha látjuk, miképen az materialis engedményeket elég bőven ad, moralisokat pedig általán fogva megtagad: tisztán ki fog tűnni egész szelleme. 'S e' szellem csak ez: az adófundust lehetőségig tisztába tenni, 's egyszerűsmind nevelni.

E' szellem ellen magában gondolva, nem mondok semmit, de miután a' királyi válasz, csak ezt, és csak ennyit akar, szeretném kérdeni: mit tett ez által tisztán az adózó népért? Én úgy hiszem: tisztán az adózóért semmit, hanem mindent a' kinestárért, az az önmagáért.

Túl azon tehát, miket Maria Theresia 's József Császár tettek, semmi sem vala e' többé, a' mit a' kormánynak

az adózó népért tenni kellett volna? Fájdalom, még igen is sok van! Érzé ezt a' képviselő test; 's ezért igyekezett a' népnek a' társaságban meghatározott állást adni; 's előtte a' tulajdonszerzést lehetségessé tévén, egyszersmind a' szolgaság alóli felszabadulás' útját megnyitni. A' kormány ezt nem akarja; 's így a' három század óta követni látszott haladási pályát egyszerre bezárván, a' nemességnek, ki ellen eddig a' népet védni látszott, tíz év' lefolyta alatt másodszer készít alkalmat, azt előbbi pártfogója ellen oltalomba venni.

Szabad költözést nyert a' jobbágy, való; de azért már lehet e' ötet szabadnak mondani? Ne engedjük magunkat e' szó által: szabad, megcsaladni. Ezen epitheton itt a' költözést, nem pedig a' jobbágyot illeti. Szabadon költözhet; de költözése által szabad nem leszen. Bátram állítom: a' királyi válasz' tartalma szerint, a' jobbágy épen azon állapotban marad, miben József Császár előtt kínlódott. Eltörültetett az örökös jobbágyság? Miként? Az adózó elhagyhatja urát. Való; de hová mehet? Más úrhoz! És mi feltétel alatt? A' különbség csak ez: eddig szolgált folyvást egy urat; most már szolgálhat egymás után többeket. De szolgálnia folyvást kell, az az örökösen kell. Ő tehát, a' királyi válasz állván, örökös jobbágy lenni mind eddig meg nem szűnt; 's bizonyosan nem is szűn meg, csak akkor, midőn a' tulajdon-szerzethetés örökös megváltásnál fogva néki megadatván, szolgaságból szabadságba saját erejével felemelkedhetik.

A' szabadulásnak ez ideig három nyitva álló utai vannak: úgy nevezett manumissiók, polgári birtok-szerzés, és nemesi jószággra juthatás.

A' manumissiókat a' mi illeti, azok hazánkban elejétől fogva szokásban voltak, 's átalok nem csak egyesek, de egész közönségek szabadultak fel. Elmondanám, hogy a' szabad városok ez úton állottak elő; de reméllem, lesz-

nek követek, kik a' tárgy' ezen oldalát bővebben fogják felvilágosítani. Czelómra csak azt jegyzem meg, hogy a' királyi válasz e' manumissiokat most eltörülni szándékoztán, a' szabadulásnak csak hátra lévő két utai maradhatnak fenn.

Szerezzen hát a' jobbágy polgári birtokot? De hanyadikat fogja a' szerencse annyira kedvébe venni, hogy faluját (hol párányi adózó birtokot nem szerezhett) elhagyván városokba mehessen sok ezereket érő javat vásárolni? 'S ha úgy, polgári birtokra jutható jobbágy ezrek közül válik egy: bizonyosan száz ezer közül nem fog egy találni, ki nemesi birtokba léphessen. Mert ha polgári birtoknál szegénység tesz akadályt; nemesi birtokra nézve két hatalmas ellenséggel kell majd küszködni: egyik nevezetik incapacitasnak; másik aviticitas nevet hord. Incapacitas megtiltja ötöt, mint nemtelent, nemesi birtokot vásárolni: aviticitas megtiltja a' nemest saját maga javait másnak eladni. E' kettős tilalom közt nincs egyéb lehetőség, mint jószágot a' kormánytól venni; mellynek joga van egyfelől maga javait eladni, másfelől nemtelennek is jószág birhatásra tehetséget kölcsönözni. Nem világos e, hogy az incapacitas' és aviticitas' elvei közt, a' manumissio' elvének megrontása nem czélozhat egyébre: mint a' jószágeladási jogot kormány' monopoliumává tenni; hogy így a' nemesség saját ösisége mellett sorvadjon; minden vásárló pedig az egyedüli eladó kezéből lehetőség felrugtatott áron venni kényszerítettessék? Egy szóval tek. rendek, látni való: miképen e' bánásmód mellett a' néptömeg' legnagyobb számának úri szolgálatától szabad birtokra szert tenni lehetetlen leend; 's azon szerencse' kedvencein kívül, kik vagy polgári vagyont, vagy királyi adományt vehetnek, a' többi milliommak szabadságra más mód nincs; mintha jobbágy telkét elhagyja, 's az Isten szabad ege alá kiáll koldulni. Mert a' kir. válasz mellett

ott vagyunk, hogy Magyarországon, a' szabad városi polgáron kívül, csak két emberosztály lesz szabad: a' földes úr, ki a' helységet bírja; 's a' koldus, ki a' helység' utczáin, hajdon fővel és meztláb, irgalom és kenyér után kiáltozik!

Mondja meg nekem valaki: miért, mi elvnek következésében teszi a' kormány ezt? Monarchiai elvből talán? Bár mennyit gondolkozzam, én a' tettet a' monarchia' elvével egészen ellenkezőnek találom. Monarchát nép nélkül gondolni nem lehet; 's hatalmas monarchát vagyonos nép nélkül hasonlólág nem.

Akár belső csend' fenntartása, akár kül ellenség elleni védelem forogjon szóban, akár a' status' szükségai jöjjenek kérdésbe: mindenik esetben csak vagyonos nép segíthet. Következéleg vagyonos néptől a' monarchának félni nem kell. Rettő van a' mitől ő retteghet: vagyontalan nép, és oligarchia. Amaz esendrontásra hajlandó; mert állapota kínosan nyugtalanító; veszteni valója pedig nincs. Emmez hatalmas és büszke; 's igazgatni akarván, a' monarchia' jogait örömet magára ruházna által. XVI Lajos királyi székét Pariz' vagyontalan népe dönté fel: Napoleon' császári hatalmát a' St. Germaini paloták' birtokosai ásták alá. 'S ezeken kívül több példákat felhozni szükség e?

Ne mennjünk illy messze. Csak azt kérdem: úgy a' mint a' királyi válasz áll, el van e vele érve a' cél, mit olly világosan tűzött ki magának? Tisztában lesz tehát már az adófundus? Bizonyosan nem! Hiszen ott áll még a' 1^{mae} 40^{mus}; ott állanak a' kényszerített eserek, a' ki-beesültetések, 's több e' félék; mind meg annyi buvó zugok; miknek homályában a' földes úri önkéj elrejtethetik; 's belőle az adófundus mind zavarba hozására, mind fogyasztására célja szerint dolgozhatnak. Ha a' kormány az adófundust telyes tisztaságba tenni kívánja; nincs más

eszköz: csak az örökös megválthatás. Az adózónak megváltott tulajdona csak az, mit illethetetlen adófundusnak mondhatunk; 's ha ez illethetetlenség a' kormány előtt kívánatos; miért annak megtörténhetését akadályozni?

Kérdem tovább: az által mit a' királyi válasz elfogad és kíván, adatik e az adózónak több, mint eddig kezeiben vala? Bizvást mondhatni: nem! 'S nem vagyunk e látni kénytelenek, miképen abból, a' mi most kezeiben van, azon kilencz millio népszámhoz képest csekély három, négy millio forintnyi adót fizetni nem tudja? Minden törvényhatóság tele restantiákkal: 's minden törvényhatóság kénytelen az adómenyiségét, nem ritkán, executiók által venni meg. Valyon meg nem történik e, hogy a' kiküldött adóhajtó eljön, az adózónak ágyát elvenni, vagy hideg öszszel ajtaját leszaggatni? 'S midőn így a' nyomorultnak beteg gyermekei a' földön fetrengenek; midőn az éjszaki szél kunyhóján keresztül süvöltöz: akkor igen is a' kétségbe esés' elkeseredésével ragadja el háznépétől az utolsó darab kenyeret, hogy árával tartozását szállithassa. 'S ezen állapotban akarja a' kormány a' népet hagyatni? Nem akar e neki szabadságot engedni, hogy minekutána országot és egyházat, megyét és urat, falut és elöljárót, 's az ég tudja még mit mindent fizetni tartozik: legalább az úri (terhei közt minden bizonnyal legnagyobb) tartozások alól kimenekedhessék; 's ez által a' hazában lassanként egy boldogabb, 's fenmaradó terheit könnyen telyesíthető néposztály támadjon? 'S ezen ideában van e legkevesebb is, a' mi a' monarchia' virágzását elő ne mozdítsa?

Vagy talán az aristokratiának elve az, melly a' nép' tulajdoni jogait ellenzi? Elhinném tek. rendek, ha a magyar aristokratia csak néhány igen kevés számú, 's általában gazdag és hatalmas nemzetségekből állana: de a' mi aristokratiánk sok ezer háznépet foglal magában; 's e' háznépek' hasonlatlanul nagyobb része szegénysége 's mívelt-

sége miatt a' néphez igen közel áll; 's igen nagy szám jobbágytelkekre szorúlván, 's az újan alkotott törvény által adózásra köteleztetvén, a' néppel épen összegyűlt. Illy aristokrátiának elvei a' nép' tulajdoni jogának, melly az ő tagjainak egyik igen nagy részére is, jótékonyan hat, ellenzője nem lehet. Népboldogságnak csak az Istentől 's emberektől elátkozott oligarchia lehet írigye; 's szerencse, hogy polgári alkotványunk oligarchiát nem ismer. Ott igen is, hol oligarchia virágzik, hatalmasan szokott az, a' néposztály' vagyonsága ellen dolgozni. Mert jó birtoku nép, mint fellebb érintém hatalmassá teszi a' monarchát; 's e' kettő közt az oligarchák törvény alá szorítva, féketlen hatalmokat elvesztik. Ollyan országban nincs módjok a' thronus körül fellegesoportként tolongani, hogy a' thronus' sugárai a' néphez, 's ennek tekintetei viszont a' thronushoz el ne juthassanak. Ott nincs erejük veszélyes nepotismust üzni, 's az igazgatás' minden ágait rokonokkal és creaturákkal megtölteni, hogy kéj szerint uralkodjanak. Ott nem formálhatják magokat aegyptusi szent kasztá, mellynek tagjai törvényen és igazságon gázolhassanak; 's a' hozzájuk nem tartozókat letapodják. Illy oligarchiának elveivel a' nép' virágzásának előmozdítása hogy ellenkezik, azt igen is úgy hiszem; de ismét mondom: a' magyar polgári alkotványban az oligarchia idegen.

Gondoljuk meg; nálunk az aristokrácia' tagjai legnagyobb részben falukon, az adózók közt elszórva laknak. Már tekintetes rendek, egy pár száz ezernek millio közt csendességben élni: ez bizonyosan a' milliók' jó akaratától van függésben. 'S hogy e' jó akaratot csak a' kölcsönös bizodalom teremtheti: a' csongrádi tisztelt követ igen jól jegyzé meg. De bizodalom, állandó nyílt szívü bizodalom, lehet e olly emberek közt, kik úr' és szolgál' viszonyában állanak egymáshoz? kik közül, míg némelyik kiváltságokkal 's tulajdon javakkal bír, a' nagyobb rész azon javakból

magát kizártnak szemléli? Példákkal mutassam e meg, hogy a' szolga, valahányszor alkalom adatik, urával miként bánik? Nem szükség a' világ' egyetemi történeteiben széllyeltékenem; nem szükség a' régi Rómából a' Spartacus' rabeszoportait, vagy a' németországi paraszt hadat, vagy a' Szent Dómingoi gyilkos jeleneteket felhoznom. Hazánk' történeteiben a' példák, 's borzasztóbbak, mint akárhol. Emlitem a' Dózsa vérengző tetteit; tudják a' tek. rendek a' József császár alatti dolgokat Erdélyben; 's ki az, ki még most is borzadva nem tekintene vissza a' cholera' évére, midőn némelly megyékből a' legrettegetesb' tettek' híre az egész országot keresztülirázá? Felszólítom a' kormányt: illy esetekben mi a' mód, melly által benünket megoltalmazand? Talán hóhérpallos és kötél? mik a' bűnösök ellen fordíttatnak. Nyomorult eszközök! Mert ezek semmivé tehetnek ugyan egyes életet; de itt nem egyesekről van a' szó; itt a' szó azon halhatatlan, hódíthatatlan szellemről van, melly százak óta, most lánggal lobogva, majd hamv alatt emésztyödvé ég. És ezt nem zabolázza meg félelem, nem győzi le hatalom; ezt csak megszelidíteni lehet. Nem egyébbel pedig, csak olly közös érdekl, melly a' társaság' tagjait egyformán kösse a' hazához; 's ez érdek csupán két szó: szabadság és tulajdon!

AZ ELSŐ SZÜLÖTTSEGI JOSZÁGOK' TÁR- GYÁBAN.

ORSZÁGGYÜLÉSI BESZÉD.

Az országos küldöttség az első szülöttsegi jószágokat illetőleg, azon elvből mondja magát kiindultnak lenni, mi

szerint a' szerző saját szerzeményéről telyes szabadsággal rendelkezhetik. Való, hogy e' rendelkezési szabadságot törvényeink pártfogolják; de valónak kell lenni annak is, hogy a' nemzetnek joga van e' pártfogás szűkebb határba szorítani, mihelyt az említett szabadság a' társasági célok' akadályára fordíttatik. Minden tulajdon' kezdete, a' társaságos élet, minden tulajdon' bátorságosítása hasonloul csak a' társaságos élet; az ki a' társaságos életen kívül él, 's valamit, mint magáét, megragadott, kénytelen leszen azt, a' legelső erősebbnek kivel találkozik, által engedni; az alatt míg a' társaság a' maga tagját törvény és igazság által erőszak és gonoszság ellen megoltalmazza. Következik, miképen minden társaságnak joga van; a' maga kebelében 's védelme alatt szerzett tulajdon felől megkivánni, hogy az azzal élés a' társasági fő czélt, az az a' társaság fentartását, 's virágzását ne csak ne rongálja, de előmozdítsa. Ezért, minden nemzetnél lelünk törvényeket, mellyek által a' polgárnak határ szabatik: hol, és mint, és meddig bánhat sajátával szabadon? Rómában az ösiség' neve ismeretlen vala; ott végrendeleteket szabadon lehetett tenni; még is a' lex falcidia kiszabta a' mennyiséget, minél kevesebbet atya a' maga gyermekének nem hagyhatott; 's a' kevesebbet nyert gyermeknek jogot adott atyjának végrendelete, mint inofficiosum testamentum ellen, keresetet indítani. Miért? Mert a' társaság' fentartása az alkotó részek', az egyes háznépek' fentartásától függ, 's ezért annak joga 's kötelessége van ezek' fenmaradásáról gondoskodni, 's megkivánni, hogy atyák nemzés, nevelés, és lehető biztos lábra állítás által a' hazát új és új polgárokkal gazdagítsák, ne pedig nyomoruságra hagyott emberekkel terheljék.

Igy minekutána a' társaságnak az egyesek' tulajdonára felvigyázási jogát élismerjük: kérdem: nézheti e' a' magyar országi törvényhozó test hidegen azon rendelkezést, minélfogva bizonyos nagy terjedékü szerzemények'

birtokosai, azokat nemzetségek' egyetlen egy tagjához időről időre kirekesztőleg kötik; 's örököseik közül egyet boldogítván, a' többit szeretetlenül magokra hagyják; 's a' hazának számos birtokos polgár helyett csak egyet ajándékoznak?

Nem, ezt hidegen nézni nem lehet. Az illy rendelkezés legelőször is a' háznépi legszentebb viszonyokat dúlja fel; eltépi a' szeretet' köteleit atya és gyermek, testvér és testvér közt; kik közül egyik bőség' ölében puhalkodik, míg a' többek, bár ugyan azon szív alatt származtak, nyomorúságban senyvednek el. Mert a' nyomorúság, mint minden a' világon, az ember' viszonyaihoz képest méretik; 's ha szinte a' napszámos' magzata boldog lehetne is a' sorsban, miben valamelly nagy ház' másod szülötte él: de ez fog e mindég elég erővel bírhatni, hogy elfeledje mind azon fényt, melly az első szülöttnek jutott, 's mitől ő foszta van?

Mi lenne az országból, melly csak néhány nagy birtokos' sajátjává fogna válni? Nem holt birtokra, de a' birtokot gyümölcsöztető kezekre van a' hazának szüksége. Ugyan azon jószág több birtokos által művelve, hasonlatlanul több jövedelmet ad; következőleg több szorgalmat fejt ki, a' nemzeti gazdálkodást, a' népességet, 's közvirágzást emeli: azalatt míg nagy tömegekre halmozott javak a' hazának nagyobb részben elveszve vagynak.

Gondoljuk meg azt is, miképen a' nemesi jószágok nem csupán azért léteznek, hogy birtokosaik azoknak haszonvételét évről évre elvegyék. A' társasági elvek szerint rajtok fekszik azokon a' teher, melly a' köz oltalom és bátorságosítás' ideájából önkényt foly: minden nemes tartozik a' javakért, miket a' hazai törvény által védve bír, szükség' esetében fegyverre kelni. Mi már jobb, az e ha egy atya' több gyermekei, egy nemzetség' számos tagjai közül csak egyé a' birtok, 's következőleg a' kötelesség is? vagy ha a' birtok és kötelesség számosokra megy által.

Mert birtoktalantól várhat e' a' köztársaság óltalmát? van e jogga várnia?

Mind ezekből következik, hogy a' törvényhozásnak lehet is, kell is a' szerzeményről szabad rendelkezésnek korlátot szabnia; 's ugyan azért az első szülöttségi javakat az örökösödési rendre vissza igazíthatja. Annyival inkább, mert az illy javakra nézve tett intézetek nem a' szerzeményről szabadon rendelkezhető természeti jogból veszik eredetöket.

Tudjuk hogy az intézetek legelőször az 1687: 9 törvényczikkely által engedtetek meg, pedig még akkor csak az úgy nevezett förendeknek. Már ha az intézet természeti jogból ered: miért kellett azt törvény által engedni meg? miért határoztatott rea' a' fejedelmi megerősítés? miért nem tehette azt a' förend törvény és megerősítés nélkül? miért tiltatott el tőle a' fő rendhez nem tartozó nemes, bár szerzeménnyé ennek is lehetett és vólt? Jele, miképen itt valami egyébről, mint természeti jogról, van szó; 's épen itt tűnik előnkbe a' tekintet, melyet az országos küldöttség elmellőzni látszott.

Törvény és fejedelmi megerősítés kívántatott, hogy általok, mint privilegium által a' természeti jogon és társasági viszonyokon 's kölcsönös igazságon épült törvények az illy javakra, 's birtokosaikra nézve bizonyos esetben foganatlanokká tétessenek: tudnillik, hogy a' magát adósságokba sülyesztő első szülött 's több e' féle, a' maga jogait követelő hitelezőnek a' birtokot kielégetés gyanánt általadni ne köteleztessék; hogy a' hitelező kár és nyomoruság közepette várni tartozzék mind addig mig a' birtok' haszonvételéből, az első szülött' hizlalására szánt summák' kihuzása után, lassanként és apródonként kielégittetik. Ez a' kérdésben forgo intézetek' alapja: 's innen látni, mikép azok nem csak természeti jogon nem alapulnak, sőt egyenesen a' hitelezők' természeti jogainak, a'

kölesönös igazságnak, a' tarsasági bátorságnak keresztül gázolásán épülnek; 's már eredetökben bűnösök lévén: mit lehet méltóbban kívánnunk, mint azt, hogy gyökerestől kiirtassanak? Lehet e elszenvednünk, hogy lehessen polgár, ki roppant javakat birjon, adosságokat halmozhasson, 's azoknak kifizetésére javait még se tartozzék engedni? Mert, hogy ez eddig lehetett, innen van országunk csaknem legmélyebb sülyedésének forrása. Az első szülöttek adosságokba süllyeszték magokat; kül és belföldi capitalistákat ezrenként tettek szerencsétlenné; alkalmat adtak a' sequestrumokra, mellyek aztán más birtokosokra is alkalmaztattak; nevünket és hitelünket egész Europa előtt megbecsteleníték.

Maga az országos küldöttség is érzé, miképen a' dolog jelen helyzetben nem maradhat; de félt a' fenálló intézetekhez nyúlni; 's csak jövőre szabott korlátot, azt javalván, hogy ezután 500 teleket felülmuló első szülöttségi javak ne alapíttassanak. De ha öt száz teleknyi intézet nem káros, miért leszen káros öt ezernyi? 'S ha öt ezernyi káros, miért ne legyen káros öt száznyi, vagy ennél is kevesebb? Hiszen a' kár, a' hiba, a' bűn magában az elvben fekszik; azt kell tehát magát számkivetni, hogy természeti jogainkat, népességünket és virágzásunkat többé emésztlő féregként ne rágja.

Nincs is ok, mit ez intézetek mellett felhozhatnánk, mint a' nemzetségi nevek' fentartása. Ha az ország' boldogsága legkissebb részben is nevekhez volna kötve: akkor igen is ezen ok érne valamit. De ki mondja meg, ha az 1687 előtt eltűnt nemzetségi nevek miatt szenvedett e az ország' boldogsága?

Vessünk egy pillantást a' mult időbe. Sok nagy nevet látunk ott tündöklelni, mellyek már nincsenek. Ki nem emlékezik a' Para névre? E' név emberei most az országnak; az ég tudja mellyik szegletében ekét tartogatnak,

's magot vetnek a' földbe. Hol a' hézag, mely ama tündöklők' lealkonyodtával eredett? Azok valaha tehettek jót, tehettek 's tettek roszt is eleget; 's leszállások után csak úgy érezte magát a' nemzet, mint az előtt: ezek a' mostani magvetők pedig kitűntek ugyan a' névkönyvekből, de népesítik a' hazát, mivelik a' földet, viselik a' közterheket, 's úgy lehet homályban több jót, 's minden esetre pedig kevesebb roszt tesznek, mint a' régi nagy Parák, vagy más hasonlók.

Vagy talán azóta oly nevek ragyogtak fel, melyek ha kitörültetnének, a' nemzet' végveszélyre fogna jutni? Jaj lenne a' hazának, melynek fentartása csak bizonyos nevekhez volna köttetve! Ez vagy amaz nevű nemzetséget örökre fentartani akarni, chimera haszontalan, veszélyes előítélet. Jó hazafi hasznos, közjóra dolgozó polgár parányi nevek között is találkozik; 's a' köz jó csak jó polgárokat kíván, de mennél többet, kik között a' birtok eloszoljon. Ki kezében legyen a' birtok? az mind egy: de nem mind egy: hány kézben legyen? Mert birtok tartja fenn a' polgárt, és sok olyan polgár, ki birtokkal bír, tartja fenn a' hazát.

Tehát vagy azt fogjuk e' mondani, hogy a nagy birtokokat azért kell gondosan tartogatnunk, mert közhasznu alapítványok intézetek azok által keletkezhetnek. Fussuk végig a' tapasztalás' adatait emlékezetünkkel, 's nem kell e látnunk, hogy jótékony intézetek azoktól eredtek, kik javaikat fáradással magok keresték, az alatt, míg az első szülöttek hazáról nem gondolkozva rohantak keresztül az életen, 's alapítványok helyett végetlen adosságokat, 's nyomorgó hitelezőket hagytak magok után: mivel a' társaság czélai, a' köz szorgalom, virágzat, és védelmi rendszer úgy kívánják; mivel a' hitelezők' természeti jogai, 's a' nemzeti közhitel szabaditást várnak; mivel a' haza' egészéről, magáról a' nemzetről, nem pedig egyes nevekről

illik gondoskodnunk: mivel törvényeknek már egyszer a' régi szenyből kitisztulniok kell: mind a' jelenben fennálló intézeteket eltöröltetni kívánom, mind azt ohajtom, hogy jövődre is megtilalmaztassanak.

SZOLÁSSZABADSÁG.

Januar 14. d. országos ülésben.

Nem czélom vizsgálni, méltóságos Elölülő úr, tekintetes rendek, ha a' barsi követnek mult évi december 5^{dikén} tett felszólamlása hibás e, fenyítésre méltó e, vagy nem? Tekintetem egyedül csak arra van függesztve, hogy egyik követtársunk' országosan tett nyilatkozása a' királyi leírásban ki van jelevve, és kárhoztatva.

Mi leszen a' képviselői szolás' szabadságából, ha mondásainknak a' kormány így utánok nézhet? A' szólásszabadság tek. rendek egyike a' tiszteletre legméltóbb jogoknak olly nemzetnél, melly századok óta megyénként, 's országosan gyülekezik, 's a' maga sérelmei és kívánságai felett élő szóval szokott értekezni. 'S nálunk' annál tiszteletre méltóbb, mivel itt a' sajtószabadság eltapodva van; 's érzelmeinket és gondolatainkat egymással' megszorítás és akadály nélkül közölni, csak gyűlési beszédek által lehetséges.

Midőn a' szólásszabadságot védelmezem, nem állítom, hogy annak féketlennek kell lennie; hogy a' szólónak szabadsága legyen más' gyalázatára és sérelmére azzal viszszaélni. Igazságosnak hiszem a' féketlenséget törvény és bírói hatalom által korlátolni. De nagy a' különbség, ha a' megsértett fél, vagy a' hely' szentségét sértettnek véli

tábla kíván törvényes uton elégtételt; és nagy a különbség, ha a' fejedelem emeli szavát, 's a' kárhoztató ítéletet előre kimondván az elégtételt sürgeti. Mert midőn a' fél, vagy a' tábla szólott, még nem bizonyos, ha a' bíró' meggyőződése kárhoztatást fog e ítélni? De midőn a' fejedelmi szó, mint ezen rescriptumban itt, a' *severissime damnamus* kifejezést hangoztatja: akkor szeretném tudni, ha nálunk, vagy akárhol másutt fog e sok bíró' találkozni, ki az előre kimondott magas ítéletnek saját meggyőződését ellene szegezni merészi? 'S ezért van tek. rendek, hogy minden alkotmányos monarchiában a' végrehajtó hatalom mint a' törvényhozó, úgy az ítélő hatalomtól megválasztatik. Mert hol az elsővel az utolsók közül egyik vagy másik összekötött, ott az absolutismusnak tág kapu nyitott; azt pedig emlékeztetés nélkül tudják a' tek. rendek, miképen törvényeink az absolutismust világos szavakkal kárhoztatják.

'S hogy e' jelen leiratra egyébként is semmi szükség nem vala, azt a' borsodi érdemes követ bőven kifejtette. És feltéven, hogy a' barsi nyilatkozás vétkes; nem mondott e annak e' tábla' előlülője ellent? nem mondott e ellent maga a' Nádor főherczeg, az egész képviselői test' előtte megjelent gyülekezetében? 'S vajjon az országgyűlési előlülő mondott e kevesebbet, mint a' rescriptum? 'S ha minden esetre, az a' mit mondott, elég nem vala: nem lett volna e elég a' törvény? Ki volt e a' sértett fél előtt az 1723dik évi 7ik cikkely a' törvénykönyvből törölve? Vagy talán azt hitték, hogy elégtétel kívánások sikertelen lesz? De tettek e próbát? Nem! Elmellőzték ők a' törvény' utát, 's fejedelmi tekintethez folyamodának; 's e' tett után kérdem: lehetne e valakinek bűnül venni, ha azt gyanitná, hogy ez által akartak bennünket összerendezteni; 's akartak a' képviselői szólásról rövid úton elszoktatni?

Gondolják meg a' tek. rendek, miképen most ugyan

követ és felső tábla közti esetről jött a' fenytő szó; de mi biztosít bennünket, ha más ízben magát a' kormányt illető nyilatkozások is nem vétetnek e' hasonló figyelembe? 'S mi állásba jut akkor a' képviselő, kinek az országos sérelmek, segedelem, adózás, katonaaajánlás' kérdéseiben; vagy útastitása vagy meggyőződése' következtetésében magát a' kormány' kívánata ellen kell szegezni? Illy dologban csak egyetlen egy garancia van: ha t. i. semmi névvel nevezendő eset soha nem történ. Történvén pedig, többé garantiáról szó nem lehet.

Mindezekért ohajtom e' rescriptum miatti fájdalommat és aggodalmunkat a' királyi felség' elébe terjeszteni; 's akarnám, bár e' fájdalom, ez aggodalom bővebben 's érzékenyebben jelentetett volna ki. De minekutána a' tekarok és rendek' bölcsesége ez előttünk lévő igen szelid, igen kiméletes felírást elfogadta: én a' többségnek készen hódolok. 'S ezt tévén, annyit bizonyosan nyernem kell, hogy sem heveskedéssel, sem túlsapongással senki nem vádolhat.

A' LENGYELER' ÜGYEBEN.

November 20^{dikán}.

Nekem tekintetes rendek Bars megye által a' lengyel nép iránt tett indítványt pártolni kötelességem, utasításomnál fogva is, de azért is mert azon harmincz 's egynehány megyék közül, kik a' még akkor utolsó elszánással küzdő nemzetért felírásaikkal folyamodtak, egyik volt a' megye, mellynek képét a' tekintetes rendek' soraiban viselni szérenesém vagyon.

A' mit külön, 's olly hévvel kezdénk, illő most közösen

melegséggel folytatnunk. Íme magunkra vonók Europa' pillantatait; úgy tűnnünk fel, mint a' veszélyben forgott ország' rokon részvevői; 's tettük, a' mit megyei helyzetünkben, 's környülményeinkhez képest tennünk lehetett. Hazánk határain kívül ugyan nem meheténk; nem sietheténk, mint egy más szerencsésb ügyben más hazák' gyermekei, kik fegyverben menének el, a' régi Hellás' omladékaí közt 's Missolungi' sánczai alatt idegen nép' szabadságáért meghalni. Nekünk nem vala egyebünk parányi adományoknál, miket készen gyűjténk együvé; 's könyörgő szavainknál, mikkel királyunk' székéhez felsikoltottunk.

Hasztalan! a' mi sikoltásunk siker nélkül elhangzott; 's hatalmas kezek verék le, 's egész világ' láttára verék le a' nemzetet, melly velünk együtt a' kereszténység' védfalának századokig méltán nevezteték; melly nélkül bécznek tornyai most romban fekiüdnének, 's palotáit épen úgy hijában keresné a' vándor, mint Buda' várában Mátyás' termeit. Ez vala a' nemzet, mellynek széttagolásával a' messzenéző Catharina Europa' szívébe dőfe a' gyilkot, és rajta sebet ejt vala, mi ha nem orvosoltatik, egyetemi halált okozandó leszen. Ez vala a' nemzet, melly hosszú szenvedéseken keresztül, még egyszer, bár kis részben is szabad alkotványra jutván, attól (mivel azt elnyomás ellen oltalmazni mérészkedett) végkép megfosztaték, 's önmagából kivetkezteték.

És nem volt e igazunk felszólalni a' lengyel ügyben, mellyet más nagy befolyású népektől olly megfoghatatlan hidegséggel elhagyni szemléltünk? Ha messze vidékeken, a' földkerekség' egészen más részén lett volna oda valamely ország illy környülmények közt; még akkor is egész mértékben kívánná részvétünket: Most itt, határainkon, 's illy közel hatalom által követteték el az iszonyító tett, melly bennünket mint embert, mint nemzetet, mint alkot-

ványi szabadság' birtokosait akaratunk ellen riadásba hoz. Ember ember mellett és után szokott meghalni; de a' nemzetnek ezredekg tartó életet ohajtunk is, reméllünk is; 's ez ohajtás és remény szivünk' mélyében rázatik fel, ha látjuk: miképen e' szomszéd nemzetnek lehetett nem meghalni, de meggyilkoltatni, de vad erőszak által öszvezúzatni.

Mik volnánk mi tek. rendek ha érzéketlenül néznők elestőket azoknak kik sírjok' szélén remény' 's bizodalom' tekintetével fordultak felénk? kik polgári életöket egy hozzánk intézett köszönetirással végézték be; 's kiknek idegen földön bujdokló maradványaik még most is részvétünk után esdeklenek? Mik volnánk, ha az eltaposott szabadság' véghörgése fel nem rezzentene bennünket; 's ez olly közelről, 's olly sokképen érdeklő ügyben férjfiás szózatot nem emelnénk?

Igen is tekintetes rendek, kérjük a' fejedelmet, hogy a' mit egyes megyéknek megtagadott, azt a' nemzet' egyesült ohajtásainak tegye meg; 's a' lengyeleken történt igazságtalanság' helyrehozására utat keressen. Szabad nép' királyának illik és kell nemzeti szabadságért magát közbevetni; szabad népnek illik és kell királyát nemzeti szabadság' védelmére felkérni; 's midőn ezt tesszük, isten és emberek előtt olly kötelességet telyesítünk, mit maga a' természet metsze kebleinkbe; 's minek eleget tenni haszon és dicsőség.

A' LENGYELÜGYBEN.

November 22dikén 1833.

Olly tiszteletre méltó az ügy, melly iránt a' Bars megyei lelkes követ indítványt tön; 's olly kevés a' mit

érette tétetni kíván: hogy meg nem foghatom, miképen lehessen annak pártfogásában egy pillantatig is késedelmeznünk? Egyebiránt is már akkor, mikor még a' lengyel nép a' maga elnyomó ellenségével kétes harcztot vívott, harmincz 's egynehány megye emelé szavát a' királyi székhöz; 's voltak, kik nem csak szavat emeltek, de a' szerencsétleneknek, a' mennyiben hatalmokban állott, segédet is nyújtának. A' mit egyenként tettünk, most egyesülve azzal ellenkezőt nem kezdhettünk a' nélkül, hogy ama régi vádat ne igazoljuk, melly tetteinket pillantatnyi tüzelgés' következésének mondogatja, honnan lángunk hirtelen lobban és ki alszik.

Illő azért folytatni a' pályát, mire már egyszer felléptünk, 's kijelenteni a' királyi felség előtt ohajtásunkat, hogy a' részvétünket olly mértékben bíró lengyelekért magas tekintetét vesse közbe.

Tartozunk ezzel a' szerencsétlen nemzetnek mellynek tagjai, egyes felírásainktól és segedelemre kész voltunktól figyelemre és hálára ragadtatva, polgári elsüllyedésök' órájában hozzánk köszönetírást intéztek; 's mellynek számü-zött maradványai idegen földi tartózkodásokból is bizodalommal, 's reménnyel töltve segédre hívtak fel bennünket. Lehetséges e, hogy e bizodalmat, e reményt hideg vérrel semmivé tegyük?

De tartozunk saját magunknak is. Mert lehetetlen eltitkolnunk a' veszélyt, melly bennünket fenyeget, midön határainkon polgári szabad alkotvány önkéjesen tapostatott el; 's midön az északi hatalom körülettünk mind inkább terjedez.]

De azt kérdik: miért a' királyi felséget kérni, midön előre tudjuk hogy kérésünk sikeretlen leend?

Tekintetes rendek! a' szánakozó kebel a' maga jótétéményének sikerét matematikai szorossággal kiszámolni nem szokta; hanem készen' cselekszi, a' mire szíve' moz-

dulatai által intetik. Valyon ha oly ember, kinek javait ellenség, tűz, vagy akármilyen más szerencsétlenség elrablák vala, segédért hozzánk fordulna, emberiség lenne e neki így felelni; szerencsétlen! én keveset adhatnék néked; 's e' kevés téged nem segítne fel; azért adományt tőlem nem veszesz? Nem tekintetes rendek! az emberiség' kívánata az: adjuk neki a' mit adhatunk; mert ha sokan adnak keveset, utóljára elégségessé gyűl. Europa' hatalmas népei hallgattak a' lengyelek felett; vagy ha nem egészen hallgattak is, de nem szólottak oly erőben, 's oly sikerrel mint kellett volna. De ha ők hallgattak, szóljunk mi! Talán ha látni fogják, miképen egy erőtlen 's nem legkedvezőbb állású nép tette azt, a' mit nékiek illet volna, oly szikra pattan kebleikbe, melly jótévő lángra gerjed fel.

Ri nem tudja a' ezélt, mire az orosz fejedelmek régóta törekednek? Több mint száz év előtt, midőn 1714ben a' Svéd hajókon győzedelmet vőn, I. Péter nyilván kimondá: A természet csak egy oroszországot teremte; 's ez maga mellett vétekedő társat nem szenvedhet!

E mondás' szellemében lön, hogy II. Katharina lengyelországban a' visszavonás' fáklyáját meggyújtá, 's folyton taplálá; e' mondás' szellemében nyitott utat magának Europa kebelébe, midőn a' letiport nemzet' földét hadi zsákmánynya' tévé; 's szomszédait a' közosztályra felszólítá.

De ezen oldalról hallgatni akarok; hiszen a' ministriumok' emberei más logica szerint szoktak gondolkodni, 's más regulák szerint cselekedni: mint mi közönséges emberkéek. Én ugyan, az én mindennapi értelmemmel nem tudom megegyeztetni azokat, a' mik Európában szemeink előtt történnek. A' bécsi congressus végzett lengyel országnak szabad alkotványt; 's Belgiumnak Hollandiához kapcsoltatást. Amott fejedelmi önkéj tapodá meg a' nép' sza-

badságát; itt maga a' nép töré össze a' kapcsoló lánczokat. Europa' udvarai meghagyták történni mind kettőt; 's most nem tudja az ember, mit csodáljon inkább? Azt e, hogy a' világ' azon részében, hol a' fejedelmi önkéj tekintetben áll, mint lengyel országban, a' belga nép' szabad tette elnézeték? vagy azt, hogy ott, hol a' nép szabadság úgy tiszteltetik, mint Belgiumban, az orosz fejedelmi önkéj ellenzöt nem talált?

Jól tudom azonban, tekintetes rendek, mi a' minis-
trumokat megtéríteni nem fogjuk. Nincs is nekünk most azokkal dolgunk; mi csak nemzetünk' atyai királyához ohajtanánk fiui bizodalommal szólhatni. Bízván, hogy I. Leopold' maradéka 's koronáinak örököse a' tizenhetedik század' történeteire emlékezni fog; 's meleg részvéttel fogja venni, ha az ő kegyes uralkodása alatt nyugvó magyar nép, a' maga elzúzott szomszéda mellett könyörög, ki a' maga szebb korában Bécsset, 's az austriai ház' dicsősé-
ségét megoltalmazá.

'S minő ellentétel tekintetes rendek! Íme a' nép, melly valaha szabadító gyanánt lépett fel, most szabadságától megfosztva tipratik; 's emberei szélyel szórva bolyonganak a' földön, haza és minden nélkül, a' mi az életet kívánatossá teszi, 's a' halál' órájában enyhítést nyújt! Látták a' tekintetes rendek! azoknak nagy részét országunkban is az utolsó szükség' kipét viselni; de én láttam közülök azt és, ki futva bucsúzáván honától, az elválás' pillanatában még egy maroknyi földet kapott fel, 's keblében hordá, mig Európán keresztül bolyongta után, Oporto alatt, Don Pedro' soraiban barátjának karjain meghala. Barátja vevé a' marok port, 's szemeit hintette be vele; 's ő már nyugszik — a' boldog! Mert hazai föld nyomja szemeit, mert nem érez többé bajt; mig társai vagy ázia' vad pusztáin nyomorganak; vagy Európában ajtóról ajtóra zörgetnek; 's a' szánakozónak alamizsnáját,

's az érzéketlennek kemény szavait egyenlően vérző szívvel fogadják.

A' Borsod megyei követ emlékezteté a' tekintetes rendeket, a' kapcsolatokra, mik egykor országunkat a' lengyelekkel öszvekötték; én bátor vagyok emlékezetbe hozni az időket, midőn a' mi őseink is, nem egyszer bujdosókká lettenek. Fussák végig a' tekintetes rendek a' mult öt század' történeteit! Hányszor nyitott a' lengyel vendégszeretet a' száműzött magyarnak hű kebelt, és lakot! Hányan valának a' régiek közül, kik ott állandóul maradván, az új hazának gyermekeket nemzének! 'S íme a' magyar vérből eredt lengyelek most a' többiekkel együtt hurezoltattak az ázsiai puszták' vadságába, együtt bujdoklanak idegen országokon, keresvén és nem találván vigasztalást!

Ez emlékezetre tekintetes rendek, a' kétségbe esésig kínzott emberiség', az alkotványi meggyilkolt szabadság, az emberi eltaposott jogok' nevében szólitom fel a' tekintetes rendeket: nyissák fel kebleiket a' szánakozásnak, 's a' szerencsétlenekért a' kicsiny, e' fáradságtalan lépést megtenni ne késsenek!

ÚRISZÉKRÖL.

ORSZÁGGYŰLÉSI BESZÉD.

E' jelen tárgy annyiszor, 's annyi féleképen volt már megvitatva, hogy azon vitatások alatt kifejtett okoknak sem ismételésére, sem felvilágosítására többé szükség nincs. De azt sem látom által: magára a' vitatásra mi szükség van már? (Mert négy kerületi és három országos ülésben ment e' kérdés keresztül, 's a' többség mind annyiszor az úriszék ellen nyilatkozott ki) 's kérdem most,

midőn nyolczad ízben fogtunk a' vitához, mi ok vezérelhetne bennünket, hogy az eddigi többséget elhagyjuk? Most fognók talán észre venni, miképen eddig nem igaz ügyet pártoltunk? De miért nem vettük azt észre mindjárt az első vagy második vitáskor, 's miért nem vettük észre legalább a' hetedik alatt? Hiszen heted ízben csak fenekére láthattunk a' kérdésnek; 's bizony a' Climius Miklós Názár planetáján lakó tompa értelmű emberek is fenekére láthatnak volna! Vagy talán meguntuk már a' dolog hosszas folyását, 's e' megúnás miatt fognánk most a' főrendek' kívánságára hajlani? E' nézet t. karok és rendek hozzánk méltatlan, 's ugyan azért róla nem is szólok.

Egyébiránt, minekutána a' két tábla összeegyeztetése által a' 8^{ik} czikkely 2^{ik} szakasza elfogadtatott, 's az adózók pörelhetősége, saját földes uraik ellen is megállíttatott; ezen megállításból az úriszék' megszüntetése önkényt következik. Mert ha az úriszék továbbra is meghagyatik, nem úgy állana e a' végzés: te földes úri telken lakó, birni fogsz ugyan pörelhetőséggel, de e' tehetségedet saját földes urad ellen csak az ő tulajdon birósága alatt gyakorolhatod? Úgy hiszem t. karok és rendek, ezen egyetlen egy tekintet az úriszék megmaradásának képtelenségét teljes világításba helyezteti.

Aztán akár hogyan vesszük, az úriszék azon időkre esik, midőn ez országban még nem vala más néposztály, mint úr és rabszolga. Úr és rabszolga közt illy intézet, bár nem igazságos is, legalább természetesen következő vala; de mihelyt Zsigmond királyunk' törvénye által az örökös jobbágság eltörölteték, az úriszéknek azonnal semmivé kellett volna tétetni. Ez a' mi alkotványunk' szennye, melynek letörlését kívánni kell.

'S jól fognak a' t. rendek emlékezni, miképen ez előtt is ugyan, de főképen ez országgyűlés' kezdete óta a' lipesei, frankfurti, 's más külföldi ujságokban, 's a' német országi

zsoldos firkálók' írásaikban mennyiszert vetteték szemeinkre nekünk a' képviselői táblának, hogy az adózó' sorsát enyhíteni nem akarjuk. Ezen írásokat, tapasztalás mutatja, írásaink által megezáfolni nem lehet; legalább a' ezáfolás' módjai igen el vannak nehezítve. Azon egyetlen módhoz kell tehát nyúlnunk, melly még hatalmunkban van: tettel kell megbizonyítanunk, hogy a' vád réánk nézve nem igaz. Én részemről most, midőn az úriszék' eltörlése van szóban, Szathmár megye' részéről tettel igyekszem azt megmutatni, 's most is, ezután is, valahányszor e' tárgy országos vitatás alá jövend, a' kerületi szerkezett mellett, annak eltörlésére szavazok.

A Z I R T Á S O K R O L.

ORSZÁGGYŰLÉSI BESZÉD.

Hallom a' tekintetes karok' ajkairól a' kerületi szerkezet mellett a' hatalmas maradjon-t zengeni; 's így sajnálva látom, hogy véleményemmel kisebbségben fogok maradni. Azonban, lelkem' ismertetének megnyugtatóására még is szólanom kell, hogy kötelességem telyesítetlen ne maradjon.

Nincs nagyobb baja az országnak, mint a' homályos értelmű törvények; 's merném állítani: e' baj alkotmányos országban még nagyobb, mint olyanban, melly önkéjü uralkodó által igazgattatik. Mert ez utolsóban a' törvény' homálya miatt elakadt bíró minden időben kérhet az autokratortól világosítást; 's ez saját mindenhatósága szerint, azonnal adhat azt. De alkotmányos országban, hol a' törvényhozás a' respublicai formák' lassúsága miatt, hosszú

időt kíván magának, ha a' homályos törvény egyszer hozva van, annak igazítása, 's világosítása, bár szükségesnek ismertetik is, ezer akadályok által késleltetik, 's évről évre, embernymorról embernymorra, halasztatik. A' pörek azonban egymás után támadnak; a' pörlő felek birói ítéletet kívánnak; 's a' biró, hogy ítéletet mondhasson kénytelen lesz a' homályos törvény' magyarázatába ereszkedni.

Ennek bizonyosságára idegen népek' példáját felhoznom nem szükség; hazánk egyedül maga számos példát mutat fel előttünk. Könnyeink telvék homályos törvényekkel; a' nemzet látta a' hibát, 's már II. Ferdinánd alatt igazításról gondoskodott. Formáinak lassúsága miatt a' dolog nem ment; Maria Thérézia alatt újra elkezdék a' munkát; a' formák akkor is akadályt vetének. Hétszáz kilenczvenben új munkák parancsoltattak; ugyan azok nyólczszáz huszonötben ismét elővételtek; 's íme több, mint két századi hasztalan készület után csak most vagyunk az olly ohajtvá várt igazítás' kezdetén.

Annnyi idő alatt birói ítéletre, a' homályos törvény' nyomán is számtalan szükség volt. 'S minek kellett történni? Rétség kívül annak, hogy a' biró, nem lévén kihez fordulnia, maga fogott a' magyarázathoz. Illy magyarázat' következései a' nagy halmazra gyűlt curialis decisiók, 's épen az urbéri tárgyban a' helytartó tanács' temérdek intimatumai. 'S mind ezek nem csak azért veszedelmesek, mert a' pörlő feleket birói önkéj alá vetik; hanem azért is, mert magán az ország' polgári alkotványon nagy következtetésü sebet ejtenek. Ugyan is törvényhozó nemzetnek mondjuk magunkat; a' 790diki híres neves cikkelyben kikötöttük magunknak, nem csak a' törvényhozás' és törlés', de a' törvényt magyarázás' jogát is: 's íme e' jogot, mit a' fejedelemnek nem engedünk, törvényeink homályos volta által a' Curianak, 's a' végrehajtó hatalom' eszközének a' helytartó tanácsnak kezeikbe tesszük.

Már most tekintetes rendek, ha e' mondottak után az irtásról szóló kéz alatti törvényjavallatra fordítjuk figyelmünket, kénytelenek leszünk megvallani: miképpen az, úgy a' mint a' kerületből ide behoztuk, egyike lesz azon czikkelyeknek, mellyek a' bírót önkéjes magyarázgatásokra szokták vezetni.

Kérdés: micsoda irtásokat szabad a' földes Úrnak a' földmivestől kiváltani? Ha felelnök: minden irtás kiváltható! a' törvény — veszedelmes ugyan — de világos lenne. Ha mondának: egy irtás sem kiváltható! ezt is jól megérthetné minden. Sőt ha végeznék a' tek. rendek: hogy csak a' telektartozmányba már beszámított irtások kiváltása tiltatik; még ennek értelme is, véleményem szerint ugyan nem helybe hagyható, de elég tiszta lenne.

Hanem a' tekintetes rendek azt mondják: a' telektartozmányba nem számlált irtások közt is vagynak, miket kiváltani nem szabad. Mellyek tehát azok? ez az, a' mire a' kérdésben forgó szerkezet csak homályosan felel meg.

Azt mondja ugyan is a' törvényjavallat: nem szabad kiváltani azon irtásokat, mellyek eredetileg, 's egyedül a' jobbágy' élelmére vagynak szánva. Eredetileg tehát, és egyedül? Ezt tekintetes rendek én nem értem; a' földes úr 's a' jobbágy sem fogják érteni; 's ugyan azért kétes lévén az értelem, pörre fognak kelni; de a' bíró sem érti azt jobban; 's azért (mivel ítéletet mondani még is kénytelen lesz) kénye szerint ad néki magyarázatot. A bíró pedig a' helytartó tanács, az az, a' végrehajtó hatalom; 's hova marad majd a' 90diki híres törvényczikkely? Megleszen az sértve; 's ki nyújtja reá az okot? Felelet: mi, kik a' homályos törvényt hoztuk, kik annak homályát felvilágosítani nem akarjuk.

Vegyük a' szerkezet' felhozott kiejtéseit akár egyenként akár összesen. Egyenként: mit tesz az az eredetileg? Száz év előtt tíz háznép megtelekedett egy erdőben; 's tett

irtásokat. A' század lefolyt, 's most azon a' helyen, tíz háznép helyett százat lelünk. Hányra illik ezek közül az eredetileg szó? Tíz háznépre e csak, vagy mind a' százra? Ha csak a' tízre: akkor mi leszen a' kilenczvenből, ha azt a' földes úr lakkelyeiből kikergeti? Ha mind a' százra: min fogja a' bíró ezen állítást alapítani, holott az eredetileg szó, a' tíz elsőre és tíz utólsóra egyforma jelentésben ki nem terjesztethetik?

Egyedül? Teszem: a' jobbágnak van tíz hold irtása, 's egy hold telektartozmánya? ~~El lehet e tőle az irtást~~ venni, mivel az nem egyedüli birtoka, lévén azon felül egy hold tartozmánya? Vagy azt mondjuk talán? Olly betű szerinti értelemben nem kell venni a' szót. Jól van! Kérdem tehát: mennyiének kell a' jobbágnak az irtáson felül lennie, hogy a' törvény' értelme beteljék? Elég leszen e az egy holdon felül egy vékás föld, vagy kettő? 'S minden esetre: ki határozza meg, mennyi legyen elég? A' törvény ugyan meg nem határozta; tehát a' bírónak kell azt tennie; tehát csakugyan törvény magyarázat a' bíró által; 's így a' 90diki czikkely megrontatik. 'S az oka ki? Felelet mint előbb: mi, kik a' határozatlan törvényt hozzuk. És hasonló eset leszen, ha a' két szavat együvé foglaljuk is. Mert akkor az eredetileg és egyedül vagy minden irtásra magyaráztathatik, vagy egyre sem. Egyre sem, ha a' kettőt egybekötve betű szerint vesszük; mindenre, ha a' betű szerinti értelmén túl tesszük magunkat.

Ezeket látván, már mult évben, midőn e tárgy vitában forgott, azt mondtam: határozzunk meg bizonyos időt, 's mondjuk, hogy az azt megelőző irtások kiváltás alá nem eshetők; az utóbbiak pedig kiválthatók. Így a' bírói önkény el lenne zárva; a' felek tudnák mi illeti őket; 's a' kérdés pör' esetére is igen egyszerűen állana. Illyen határidő három jöhetne választás alá: az urbér' behozatala, 1790 és 1807. A' két elsőbb régisége miatt e' tárgyan,

hol több élő bizonyosság, mint irományok fognának előjönni, nem elég alkalmas; 's ugyan azért máskor is 1807dik évet ohajtám határnak rendeltetni. Ez ohajtásomat mondja ki a' királyi válasz; 's természetes, ha szavamat inkább adom annak, mint a' kerületi szerkezetnek.

Előre tudom, hogy az ellenkező véleményűek mint máskor úgy most is a' tulajdon' sértetlenségéből húzott, 's már százszor decantált erősséget fordítandják ellenem. Nem akarok a' tulajdon' természetének philosophi fejtegetésébe ereszkedni; csak azt kell megjegyeznem, hogy midőn e' teremben nemesi tulajdon miatt tétetik ellenvetés, az különösnek látszik előttem. Ha az adózó nép' küldöttsége jöne előnkbe, 's így szólamlana meg: Uraim, mi joggon hoztok Ti a' mi tulajdonunk felől végzéseket? Urbéri 4 czikkelytekben a' házakat, hol lakunk, a' földeket, miket mivelünk magatok tulajdonának mondjátok; minket csak haszonbérloknek tartatok, 's még azon felül a' haszonbérlet' feltéteit is, noha a' tartozás kölcsönös, egyedül magatok határozzátok meg. Többet tesztek; mert arra, a' mit tulajdonunknak lenni nem tagadtok is, tetszettek szerint terheket róvtok; ökreinket, miken szántunk, lovainkat, miket magunk szerzünk vagy nevelünk, sőt fiainkat, leányainkat, és saját fejeinket is adó alá vetitek. Mi annyira tulajdonunk mint az élet? 's íme azt is határozásaitok' tárgyává teszitek, vérünket saját ellenségeitek által ontatjátok stb. Ha mondom az adózó nép' küldöttsége így szólana: kétlelem; ha tudnánk e egyebet felelni azon locus communisnál: jámbor atyámfiai, tetszett Isten ő szent felségének nekünk adni az országot, a' hatalmat, és a' dicsőséget; nyugodjatok meg szent akaratján!

Másképen van a' dolog a' nemesi tulajdonnal. Kik a' tekintetes rendek? Kétség kívül az egész nemesség' képviselői; 's annál szorosabban, mert attól nem csak választattak, hanem utasításokat is vettek. Midőn tehát itt a'

nemesség' tulajdonáról tétetik szó, nem lehet mást mondani mind azt: nemesség végez saját magáról; 's magáról végezni, nem csak nem tulajdonsértés, sőt inkább a' tulajdonnal szabadon éllítés. Hogy illy végzésekben nem minden egyez meg, az semmit sem jelent. Szabadság' alapja a' többség. A' mi az egész' érdekével többség által egyezőnek találtatik, azt egyesek' különvéleményének feláldozni nem lehet. Egyeseknek adandó veto az alkotmány' sírja lenne, mint letaposott Lengyel szomszédaink' siralmas példával bizonyították.

A' nemzet' többsége határozta: minden irtást a' jobbágytól elvenni nem lehet. Most hát már csak arról van a' szó, hogy az, a' mit elvenni nem lehet, törvény által kijeleltessék. Hogyan fogjuk kijelelni? Úgy e hogy a' kijelelés homályos legyen, mint a' szerkezet' szavairól megmutattam, 's birói magyarázatokra adjon alkalmat? Vagy pedig, hogy világos, hogy tiszta legyen, 's a' biró kénytelenítették azt betű szerinti értelemben venni? Én ez utolsót ohajtom; 's ez ohajtás' következtében újlag a' királyi választ pártolom.

SOMOGYI INDITVÁNY.

A' somogyi indítványt sokan azzal akarják elmellőztetni, mert itt a' törvényszékek' szerkeztetéséről nem pedig illetőségéről van szó; a' hitszegő tanácsosok pedig országgyűlésen fognának megítéltetni, 's az országgyűlés' szerkeztetéséről itt rendelés nem tétethetik. Azt jegyzem meg: a' jelen munkálatban nem csak a' törvényszékek' szerkeztetéről szólunk, hanem arról is, mellyik törvényszékre mellyik pör tartozik? Minden pörös esetnek, minden véték-

nek ki van a' maga bírása mutatva, csak a' királyi tanácsosok' hitszegésének nincs. Midőn a' rablás, midőn a' felség-sértés és notorietas a' fenytő törvénykönyvben előjövend, akkor csak azon büntetés fog meghatározatni, mit a' jelen munkálatban kijelelt bíró reá kimondani tartozik; de mi leszen a' hitszegő tanácsosokkal? Meg fogjuk ott a' büntetést határozhatni: hanem felelet nélkül maradand a' kérdés; hol a' bíró ki e' büntetést kimondani fogja? Azért, hogy e' kérdésre felelet is legyen, szükség most, épen e' helyen az országgyűlést, mint törvényszéket meg nevezni. Hogy azt most telyesen el nem rendelhetjük, az nem hát-rálhat bennünket. Mi törvényszéknek nevezzük az országgyűlést úgy a' mint ez időben áll. A' kimondást a' jövendő országgyűlési rendelkezésre halasztani, annyi lenne, mint azt semmivé tenni akarni. Míg az országos munkálatok diétai vitatás alá nem jöhettek, addig minden sérelem azoknak bizonytalan felvételére utasított, 's ezért nevezettek mindent elnyelő örvénynek. Most végre vitatás alá vettük azokat, 's valahányszor előttünk kedvetlen dolgok jönnek elő, mit teszünk? Nem merjük mondani, hogy mi a' régi törvényeket feledségbe akarjuk vetni, hogy mi a' nemzet ellen elkövetett bűnt megbüntetni nem akarjuk: hanem ezt 's a' hasonlókat egyik munkálatról a' másikra utasítjuk. Várni akarunk míg az országgyűlés rendbe nem szedetik? Ki fogja közülünk végét érni e' munkának, melly alatt az ország' különféle osztályozatinak érdekei szem közt fognak egymással állani? mellynek bévégzésére e' mostani generatio bizonyosan elég nem leszen? Illy bizonytalanra halasztani az indítványt, annyi lenne mint azt eltemetni; de ne temessük el t. RR. hanem fogadjuk el azt itt e' helyen; 's nevezzük meg a' hitszegés bírájának az országgyűlést; melly mind e' mellett is a' maga idejében rendbe is fog egykor szedethetni. Nekem ugyan annak megéréséhez reménységem nincs.

BENYOWSKY' TÁVOZÁSAKOR.

Május 24.

Tisztelni az érdemet, kötelesség; 's e' tiszteletet nyilván kijelenteni jól esik a' szívnek, mely e' kötelességet érzi és szereti. Ez által indítva az alólírt megyei követek elvégezték, hogy távozó társok, Benyowszky Péter pozsony vármegyei volt követ iránt viseltető érzelmeiket kinyilatkoztassák; 's nékie értésére adják: miképen mint katonai mint polgári pályán szerzett érdemeit, követi hivatalában megbizonyított egyenességét, állhatatosságát, nemes bátorságát, 's hazafiuságát telyes mértékben becsülik. 'S e' tekintetből valamint vele együtt a' közönséges hazát szolgálniok öröm vala: úgy fájdalmat gerjeszt kebleikben annak tudása, hogy soraikból kilépett, 's többé kölcsönös tanácsával és segédével élniek nem lehet. De házi csendességébe híven kísérik ötet emlékezetökkel, barátságokkal, és tisztelettel telyes szeretetökkel; 's azon férjfiunak, ki küzdéseiben minden más tekintetet félre tévén, egyedül a' hazát tartotta szemei előtt, ezen emlékezet, ezen barátság és tisztelettel telyes szeretet minden bizonnyal kedvesb leszen, mint akármilyen kincs, és ragyogás.

BÚCSÚ BESZÉD.

Pozsony Február. 9. d. 1835.

Szathmár megyének két követei, kik honunkból együtt jövének az ország' törvényhozásában részt venni, most utolszor állunk itt a' t. KK. és RR. szép koszorújában, egy más mellett. Elérkezett a' búcsu' pillantata, 's e' pillantatban kötelességünknek hittük a' t. KK. és RR. előtt még egyszer megszólamlani; 's elmondani fájdalmunkat, hogy

a' haza' választott fíjainak köréből távoznunk kell; elmondani az okot melly e' távozást szükségessé tette. Mert olly helyről lépünk le, hol lehetőségig megállani küzdés és szenvedés közt is kötelesség; olly karokból szakadunk ki, melyek a' fáradságos pályán baráti részvétellel valának felénk kinyujtva; 's ezeket tekintve, sem olly nemes barátság iránt hálátlanoknak, sem olly nagy kötelesség iránt hívteleneknek látszatni nem akarunk.

Ide jöttünk, t. RR. többek között két erős kívánságot uralkodott lelkeinkben: emelkedést adni az adózó népnek, 's a' föld birtokot állandóbb és biztos alapra helyezni. Azt hívök, hogy e' kettőt megtenni itt az utolsó idő, itt a' legszebb alkalom, midőn törvényhozás' útján, a' fejedelem és nemzetközi békés tanácskozásban eszközölni lehet azt, a' miért máshol vérpatatok folytak, 's inség borított el egész országokat. E' hit által vezérelve indultunk el országgyűlési pályánkon; 's e' részént utasításunk' eredeti és pótló pontjaira, részint küldőink írásban kijelentett meglegedésökre támaszkodván boldogságot leltünk abban, hogy saját meggyőződésünket küldőink' ohajtásaikkal párosíthattuk.

Eljött az idő, 's a' kir. válasz az urbérben megérkezett. Megyénk jónak látta az V. és VIII. cikkelyekre nézve a' válasz mellé állani; 's ezt olly egyetemi kitéttel adá tudunkra, melly által a' tőlünk a' két évig követett elv' egyszerre eltöröltetik; 's mellynél fogva a' szathmári követeknek ezentúl az elsőbitől egészen ellenkező utat kell kezdeni. Mit valánk teendők? Engedni? Az, szivünk győződésével meg nem fért. Nem engedni? Azt követi kötelességünk nem hagyta. Tehát folyamodánk küldőinkhez: szabadítanak fel régi elveinket; szabadítanak fel megkezdett pályánkat, mellyen mi, a' haza szerencsájének eszközeit feltalálhatni reméltük. Nem tevék; 's szabadságokban volt nem tenni. Mi eddigi pályánkon elhagyatva láttuk magunkat; mi nem ismertük ama másikat, melly most előnkbe szabatott; 's inkább leszállottunk helyünkről mint sem botlás' és tévedés' veszélyének tegyük ki magunkat előttünk ismertetlen uton; 's olly tudomány mellé álljunk, minek következtében az ország sebeit csak sokasodhatni hittük.

Szivünk mondja: nem tettünk rosszul. Szivünk mondja:

e tett által, megóván elveinket, küldöink ellen sem vétkeztünk. Most ők másokat választottak helyünkre; mi pedig megnyertük személyes szabadságunkat. Mi most otthon, vagy a' hová sorsunk vezérlend, ismét vívhatunk elveinkért, törekedhetünk azoknak, törvény 's társasági rend és önérzés által nem tilalmazott útakon, győzedelmet szerezni; igyekezhetünk azokat rokon érzelmű keblekbe által plántálni: — mert ha jók azok, 's a' haza' virágzására megkívántatók, bizony rokon keblek nélkül szűkölködni nem fognak.

Távol vagyunk a' büszkeségtől, magunkat csalhatatlanoknak gondolni. A velünk ellenkező véleményűektől soha sem kívántuk, hogy elveinknek hódoljanak: tőlük azt kérjük: bennünk csak a' meggyőződés' tisztaságát tekintsék. 'S ha szív és ajak egybe hangzik, egyenességünket bűnnek ne tartsák; 's engedjék nekünk a' vigasztalást: lelünk üdvességét saját hitünk szerint keresetni.

Jel szavaink valának: haza, és haladás. Azok kik a' haladás helyett maradást akarnak, gondolják meg: miképen a' maradás szónak több jelentése van. Rendszerinti haladás épen maradást hoz magával; vesztég maradás következése pedig senyvedés. Isten őrizze meg e' nemzetet minden gonosztól; Isten virassza fel e' nemzetetre a' telyes felvirágzat szép napját! Olly kívánság, mellyet a' t. KK. és RR'. mindegyike együtt érez velünk. Elválnak t. RR.; de vétségeinkért bocsánatot nem kérünk. Mint ember, nem bántottunk senkit; mint követ elveink mellett harcoltunk, 's e' harc a' haza színe előtt folytatva, czélaiban szentebb vala, mint vétségé vállhasson.

De köszönetet mondunk részint türelemért, részint forró, hív barátságért. Ennek emlékezete fogja éltünk' legvégső napjait is felderíteni.

Utolsó kérelmünk ez: tartsanak fenn a' t. RR. számunkra egy kis helyet szíveikben, de csak addig, míg a' hazának, a nemzetnek 's az emberiségnek hívei lenni meg nem szűnünk.

